

naše planine

11-12
1990

CASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Urednik — Editor: Prof. dr. Željko Poljak, Yu-41000 Zagreb,
A. Cesarska 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje

Preplata za 1991. godinu: vidi oglas na 258. stranici.

Uplate slati na žiro račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za „Naše planine“ i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8-14 sati. Oslobodeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufinancira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

God. 42 (82) Studeni—prosinac 1990 Broj 11-12
Volume 42 (82) November—december 1990 Number 11-12
Od 1898. godine „Hrvatski planinar“, od 1949. „Naše planine“

IZDAVAČKI SAVJET

Ivica Bralić
Vilim Cerovec
Tomislav Đurić
Milivoj Gluhak
Josip Gobac
Zdenko Jajčević
Željko Kašpar
Željko Klepić
Mirko Knežević
Milan Kolman
Slavko Komar
Josip Malić
Vlado Mihaljević
Željko Poljak
Božidar Škerl
Ivica Trnokop

UREDNIČKI ODBOR

Nikola Aleksić
Borislav Aleraj
Darko Berljak
Vlado Božić
Milivoj Kovačić
Ivan Marchiotti
Krunoslav Milas
Tomislav Pavlin

DOPISNICI IZ REGIJA

Miroslav Ambruš-Kiš
Ivan Jakovina
Miljenko Pavešić
Đuro Priljeva
Ante Rukavina
Milan Sunko
Cvetko Šoštaric

GLAVNI I ODGOVORNİ UREDNIK

Željko Poljak

S A D R Ž A J

Ing. Ivica Piljić: Dolomitima s ljubavlju	233
Davor Blažević: Kako sam, ipak, stigao na Mont Blanc	236
Duško Vujičić: Kavkaz 1990.	239
Dr. Tomislav Sablek: Uspon na Tajget	241
Sakib Kliko: Ep iz Moračkih planina (konac)	244
Alirizah Vatrenjak: Meziča stijena	249
Marija Antolos: U bespuću Velebita	251
Ana Lemić: Još jedno sklonište na Velebitu	252
Goran Majetić: Oblaci	254
Ivan Salopek: Rekordi na Hercegovačkoj transverzali	255
Ante Juras: O Promini i okolo nje	257
Tonko Maroević: Magnet trečega pola	259
Borut Kurtović: Sportsko penjanje i urbanizam	260
Mira Šincek: Vrijeme istine	263
Miljenko Pavešić: Željo naša, karto Gorskih kotara!	264
Predstavljamo vam PD „LTA“ Varaždin	265
Ivica Piljić: Mi nismo štetočine	267
Dr. Ante Rukavina: Nekoliko riječi ekologistu Polanu	268
Dr. Ante Rukavina: Najdraže djelo akademika Forenbachera	269
Ivan Polan: Spašene Smrčeve doline na Velebitu	271
Desetljeće Velebita	272
Publicistika	273
Alpinizam i sportsko penjanje	273
Vijesti	275
Gorska služba spašavanja PSH	276

Slika na naslovnoj stranici:

Vježbe gorskih spasavalaca u Klekovoj stijeni (uz članak na str. 276)

Foto: Dr. Borislav Aleraj

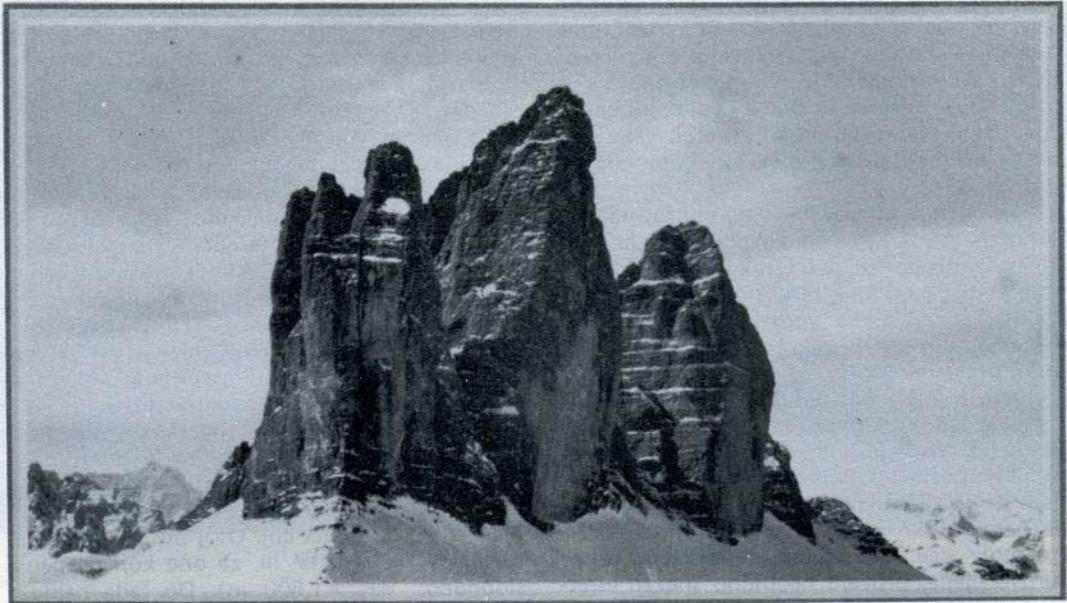
Na stražnjoj strani omota:

Gore: Stapina u južnom Velebitu, dolje: Dabarski kukovi u srednjem Velebitu

Foto: Dr. Nenad Vađić

Priprema, tisak i dorada:

Ante Pelivan, Zagreb

Tre Cime di Lavaredo (3003 m)

Dolomitima s ljubavi

Ing. IVICA PILJIĆ

SPLIT

Renault 4 davao je svoj maksimum, grabeći brzinom od 140 km na sat sjevernim autoputevima Italije. Kraj srpnja je, krenuli smo u Dolomite prvi put. U automobilu su 3-I, tj. Ivica Matković, Ivica Franceschi i ja, takoder Ivica. Naše prvo stajalište bila je Madonna di Campiglio. Tu se održavao svjetski kup gdje je Matković namjeravao nastupiti u Open natjecanju na umjetnoj stijeni. Stižemo u Madonnu i doznađemo ugodnu vijest: državni selektor Bojan Leskošek odredio je Matkoviću nastup u reprezentaciji. I tako, nakon kratkog okršaja sa svjetskom elitom, Ivica nije uspio ući u polufinale. Godinu i po dana je prošlo od njegova posljednjeg susreta s umjetnom stijenom. Tehnike penjanja na umjetnoj i prirodnoj stijeni značajno su različite, što je bilo i očito. Nije pomogla ni Matkovićeva sposobnost penjanja „na pogled“ devetog stupnja teškoće.

Ugodno opuštanje u malom planinskom građu paprenih cijena za nas je bilo završeno. Mogli smo krenuti našemu pravom cilju, dolomitnim stijenama, surovom carstvu prirode neobične ljepote. Naš prvi cilj bila je 800-meterska stijena Sas Pordoi na planinskom prijevoju Pordoi. Nakon brze vožnje oštrim planinskim zavojima ugledali smo je prvi put baš nakon jednoga oštrog zavoja i – zanijemili smo.

Ispred nas je bio 800-metarski zid, koji je na 550 metara presijecala velika gredina. Naš smjer nalazio se u lijevom dijelu, potpuno mokar, u crnoj monolitnoj stijeni oko koje su carovali oblaci obećavajući kišu.

Kampirati nigdje nije bilo dopušteno, ali je dubina naših džepova poništila takvu zabranu. Šator smo podigli prvu noć uz cestu. Umorni od puta, nabave hrane za sedam dana, uz stalno računanje optimalnih cijena i ostalih sitnih usputnih dogodovština, brzo smo zaspali.

Četiri su sata ujutro, samo naše čeone svjetiljke remete mir Dolomita. Zveket potrebne opreme narušava tišina i jasno govori o našim namjerama. Šušti kuhalo. Malo toplog miljeka, sir i slanina činit će sav naš obrok toga dana. Automobil ostavljamo ispred planinarskog doma i hitamo uz sipar. Blaga svjetlost na istoku sada još jasnije potvrđuje da je vrijeme nestabilno. Brzo stižemo u podnožje stijene i počinje uživanje u punoj veličini crnoga mokrog zida iznad nas. Voda upravo romantično šumi iz stijene i podsjeća nas da ćemo danas, osim penjanja, imati i mnogo tuširanja. Naime, naš uspon „Fedele“, težine četvrtog stupnja i uz malo detalja petog stupnja, na četiri mjesta prolazi kroz slap koji izvire pri vrhu 800-meterske stijene.

Nakon prvih šest dužina, prvi smo se put sreli sa slapom u priječnici. Susret je bio kratak i završio se samo mokrim rukavima. Penjali smo s dvije devetke (uzeta od 9 mm) u troje. Prvi je vodio s dvije devetke, a druga dvojica su penjala paralelno svatko na svojoj devetci. Tako smo se u troje kretali približno brzinom običnog na-veza.

Vrijeme nije obećavalo ništa dobro, pa smo se morali žuriti kako smo najbolje mogli. Lagan teren doveo nas je u vrh kamina nakon kojeg je slijedila odlična pukotina i dobro osiguravalište na polici — u vodi. Tu nas je slap pozdravio drugi put. Trebalo je penjati solidnu četvrtku pravo po slapu.

Ploča je imala čas dobre, čas loše oprimke, sa samo jednim klinom za međuosiguranje u 25 metara. Voda je bila vrlo hladna, ali to sam primijetio poslije, nakon izlaza iz slapa. Što smo bili više u stjeni, neobična ljepota Dolomita pod nama i oko nas polako i sigurno uvlačila se u moje srce. Ove stijene, fantastično velike i surovo lijepo, pružaju neobično snažan estetski ugodaj koji prije nisam nigdje sreo.

Najmlađi među nama, Ivica Franceschi, čak je i u ovoj velikoj stjeni stalno govorio o ekstremnim smjerovima Manola u Dvigradu i o svojoj želji da se okuša u njima. Takva priča, kao i priča o detaljima ekstremnih uspona na Marjanu, stalno su kolale za vrijeme penjanja, jasno govoreći da su se vremena promijenila i da ekstremno sportsko i slobodno penjanje mladića ne izlazi iz glave čak ni u slapovima. Svoju vruću želju za teškim detaljima Franceschi je utazio tako da je u susretu sa slapom u priječnici penjao pravo u njemu i prilično mokar zatim prepenjao pravo po ploči preko sitnih rupica. Nepotrebno je istaknuti da je sve to mogao zaobići penjanjem četvrtog stupnja.

Vršesatno penjanje dovelo nas je ispod velikih crnih nadvisa gdje je slap bio najjači. S vrha stupa nas je prevjesna priječnica ulijevo, uz obilato zalijevanje vode, dovela u izlaznu pukotinu, a zatim i u izlazni kamin. Tu su nam naši teški ruksaci najviše smetali. Nakon kamina kratka dužina otvorila je pred nama orijašku gredinu, jasno uočljivu i iz podnožja. Izašli smo upravo kraj velikoga kamena šatorasta oblika koji se ugnijezdio na sredini gredine. Prostranstvo stijene nad nama oduševilo nas je. Iznad gredine dizao se još jedan Anića kuk, a ispod nas je bilo 500 metara prepenjane stijene. Vrijeme se pogoršavalo, a nitko ne želi biti izložen gromovima u ovoj stjeni. Zato smo se odlučili za brzi silaz.

Traverzirali smo gredinu udesno, hodajući hitro, zapravo po velikom siparu. Kameničići što smo ih pokretali otkotrljali bi se veselo niz padinu i nestali u ambisu ispod nas. Tu se stvarno nije smjelo okliznuti. Diveći se stijeni iznad

sebe, došli smo do kuta, iza kojeg se pred nama otvorilo pravo carstvo sipara. Nepregledna površina sipara snažno nas je mamilila. Za samo nekoliko časaka „odskijali“ smo se na petama naših patika, nakon čega nas je dočekala meka trava, kiša i vijugava staza. Ona nas je preko brežuljaka odvela u maglovitu dolinu.

Kiša je padala cijelog noć. Kapi kiše na šatoru vratile su moje odlutale misli iz izvedenog uspona u tamu dolomitske noći. Prijatelji spavaju dubokim snom. Kiša, odmor, slike prijašnjih uspona, protekle godine, sunce, Marjan, omiške stijene, Triglav, Chamonix, trenje, ludo trenje, vrhovi penjačica, Paklenica, poznati glasovi, padine Mosora i brnistica u lipanjskom suncu, natekli prsti, još samo jedan pokret, pad, let i poznato, drago zatezanje užeta, osmjeh prijatelja, oči djevojke. San i noć Dolomita.

Tofana di Rozes (3225 m) pojavila se iznenada u našem vidokrugu. Tražili smo pogledom njen stup, naš idući cilj. Ovaj put je uspon bio težak (VII+/VI,V,IV ili, za one koji ne penju slobodno: V+, A1,500 m). Do tada najduža cesta koju sam vozio dovela nas je pred dom Dibona, odakle se moćna stijena Tofane mogla promatrati u punom sjaju zalazećeg sunca. Prognoza u Kortini obećavala je dva naredna dana stabilno i lijepo vrijeme. Prvo smo zato pripremili opremu za uspon. Ovaj put sam odlučio u ruksak staviti samo najnužnije: jednu majicu, bivak-vreću, tri klina i kladivo. Stijena je opremljena, kaže vodič, ali gledajući je iz podnožja kladivo nisam mogao ostaviti u kolima.

Sakupili smo sav preostali novac i odlučili pojesti nešto toplo i kalorično, a isto tako za promjenu spavati u krevetu. Zelenooka djevojka što nas je posluživala u domu učinila je jelo uistinu ugodnim, a kako je moje znanje talijanskog slabo, pomogla je i crtežom u objašnjavanju onoga što bismo mogli pojesti. Obrok se isplatio. To smo vidjeli tek sutra kada su 24 dužine uspona bile iza nas. Pun mjesec i tišina vedre noći ispratili su nas na počinak.

Moj je prozor gledao pravo na stijenu. Do ustajanja nisam sklopio oka. Spavati nisam mogao.

Ustali smo u četiri i po, uz sipar krenuli oko pet, u stijenu ušli oko šest. Dan nam se nasmijeo vedrinom i toplinom. Mogli smo penjati opušteno, bez straha od nevremena. Stijena je bila čudovita, ogromna i čvrsta, s odličnim detaljima u hrapavom vaspencu. Nakon desetak dužina ušli smo u žutu stijenu i tu su nas čekali stropovi. Za neuništivog Matkovića ni drugi strop težine VII+, ni tri kilograma ruksaka na leđima nisu predstavljali zapreku. Kompletan smjer prošao je slobodno.

Najljepše je bilo viseće osiguravalište ispod drugog stropa. Čitava stijena ispod nas, sitne staze u podnožju i točkice, koje su ustvari pla-

Suton u Dolomitima (Tre Cime di Lavaredo)

ninari na svom hadačkom pohodu kroz Dolomite. Ljepote tih planinarskih staza nisu mjerljive. Prolaze uz same stijene kroz cijeli masiv. Sunce i okolni vrhovi pozdravljaju nas i kao da kažu: „A gdje ste bili dosad?“ Još tu, u stijeni, obećali smo da ćemo dolaziti svake godine.

Izmjenjivali su se kamini, pukotine, ploče, nadvisi, nadvisne pukotine i tako unedogled sve do izlazne priječnice. U smjeru smo dobili društvo. Još dva naveza penjala su isti uspon. Ipak, zahvaljujući lokomotivi koja se zove Ivica Matković, nije bilo gužve i razmak je bio gotovo stalan. Malo me se koji dolazak na vrh tako dojmio kao ovaj na Tofanama. Svugdje se oko mene priroda Dolomita otvarala u svojoj širokogrudnosti. Svuda orijaške stijene neponovljivih oblika, sipari, staze i beskrajno plavo nebo.

Silazili smo uskom stazom i u jednom kutu priječili čak i 25 metra snježne flanke, zatim mali mostić (dvije klimave daske) i – stijena se zatvorila. Kuda sada? Lijevo gore na greben i, gle čuda, umjesto ambisa, ispod nas blaga padina i u daljini planinarski dom. Ponovo trka niz sipar do širokog planinarskog puta. Bili smo neobično veseli, oprema živo zvoni na nama, hrvatske se pjesme na tren razlježu masivom Dolomita, planinari veselo otpozdravljaju. S grebena vidimo naš Renault koji se u našim očima sav pretvorio u jedno veliko pivo, što ga je čuvao u svojoj unutrašnjosti.

Pivo smo podijelili s priateljima Austrijancima iz uspona, pravim frikerima kako bi rekao Frenki (free climberima = slobodnim pe-

njačima). Heineken je brzo utolio našu žed. Tu smo večer spavali na livadama ispod Tofane. Lijevo od nas masiv Cinque Torri, iznad nas Tofana di Rozes. Oko nas još dva penjačka šatora. Mala penjačka družina spremala se na počinak. Dan je bio plodan.

Vruće sunce istjeralo nas je iz šatora. U suncu smo se oprostili od Dolomita. Oštrom vožnjom brzo smo stigli u Trst, gdje smo u nezaobilaznom Techno i Papi sportu kupili opremu za društvo. U Rijeci su mosoraši nahruplici kod Vlade i Kristine Paušić, koji su nas dočekali kako se samo poželjeti može. Nakon 11 dana ima li što ljepeš od susreta s pravim prijateljima, domaće hrane, tuša i kreveta?

Ujutro su Spličani i obitelj Paušić posjetili Lokve i uživali u čistoj frikariji na stijeni prošlogodišnjeg natjecanja. I dok su se „stari“ penjali, mladi Luka, bez obzira što je trogodišnjak, neumorno je vukao poprilično veliko deblo kroz šumu. Već upoznat s tajnama ab sajla (spusta niz uže), Luki je sve u vezi sa stijenom bilo dobro poznato. Uživao sam promatrajući ga. Njegove plave oči snažna pogleda nagovještale su da je možda pred mnom predstavnik nove generacije u hrvatskom penjanju.

Split nas je dočekao punim mjesecom i žmirkavim svjetlima noći. Mekoća horizonta razgaliла je moje srce kao i uvijek kada se vraćam kući. Ipak znam: ljubav za Dolomite odvest će me ponovo u njegove surove stijene i nepresušne ljepote.

Kako sam, ipak, stigao na Mont Blanc

DAVOR BLAŽEVIĆ

ILIDŽA

U želji da pred mogući startni dan stvorim solidnu tjelesnu energetsku podlogu, uvečer obilno založih ne štedeći „Dimsi” sir i „francuz” kruh. Žestoko masni sir te moja neumjerenost u konzumiranju rezultiraše pogubnim posljedicama u sitne sate dana „D” (subota, 30. srpnja). Iz šatorskog sna probudiše me oko dva sata opaki želučani grčevi te na zahodu prodežurah punu uru. Tokom ovoga neželjenog „night showa”, ispustivši „i dušu iz sebe” te, poslijedno tome, kako dehidrirana tijela, utrošio sam – tako mi se bar tad činilo – valjda i posljednji djelić snage. Iscrpljen odlazim pod šator i drhtavo se zavlačim u vreću, da bih tek prije zore tijelu povratio izgubljenutoplju i jedan sat zaspao...

Kako je dan vremenski bio „obećavajući”, to svi misle na uspon i pripremaju opremu, dok sam ja, smožden noćnim WC-tulom, zreo za „očajavanje” uz kućnu njegu u krevetu. Pomalo sam razočaran, svjestan da je „sve” (tj. glavni cilj poduzetog putovanja) na putu da propadne. Nakon polusatne potrage pronalazim lijek („Flonivin”), u kamp-restoranu pijem nezaslađen čaj te kupujem dvije „chocolat noir amer” („za jelo i kuhanje”, kako ih mi već zovemo), ali ih ne jedem... Ipak se opremam za uspon, jer ne mogu tek-tako odustati, moram bar pokušati.

Do bijesa! Nužna oprema za uspon teži gotovo 20 kg, a sam u ovom trenutku zacijelo ne važem više od 65 kg. Od hrane „još” nosim koricu jučerašnjeg kruha (baš sam našao pravo vrijeme za „dijetu”), litru, na žalost, zaslade-noga čaja, dva tetrapak soka te litru i pol aquae naturale. Voda je, bar za početak, i jedino što smijem konzumirati, a to ču, pokazalo se na žalost, ciniti i do kraja uspona. Kilogram grožđica poklonio sam mladom zagrebačko-zadarskom paru. Pokazalo se da im je dostajao do kraja dana; moj je „proračun”, eto, bio odličan, naime, ovo je značilo da bi meni sa-mom rozine potrajale i cijela dva dana planiranog uspona...

Iz našeg kampa u Les Bossonsu do pješačkog starta stižemo na slijedeći način: autobusom do mjesta Les Houches, zatim žičarom do Bellevue (1800 m) te vlakom Tramway du Mont-

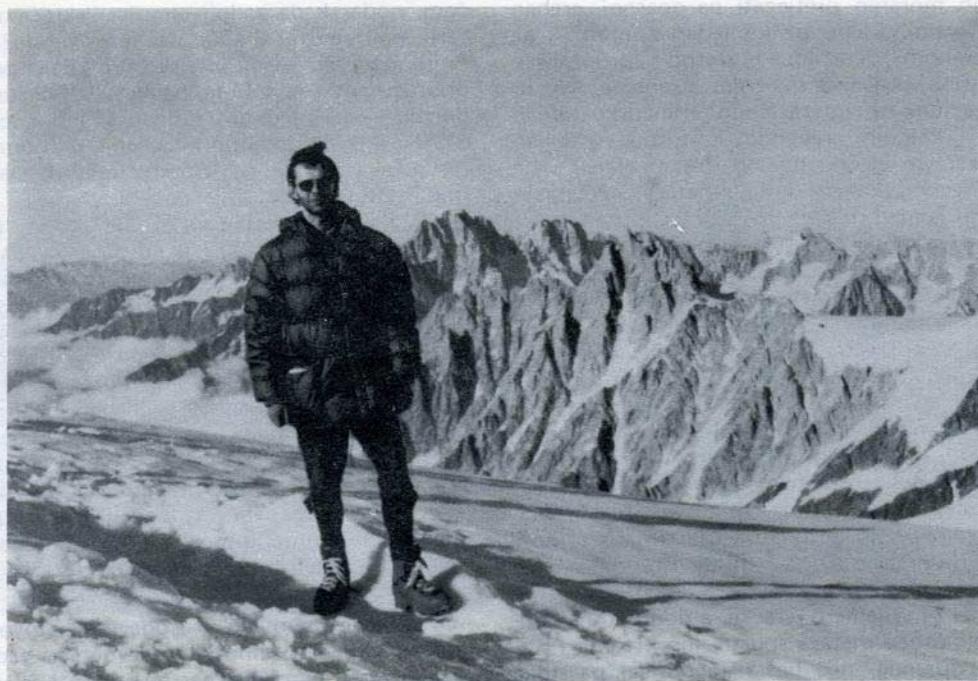
Iz dnevnika već tradicionalnog godišnjeg pohoda Osječana, pri kojem je 1988. najviši alpski vrh pohodilo čak 12 planinara.

–Blanc do visine od oko 2250 m nad morem. Slijedi uspon prema skloništu Tete Rousse (3167 m). Krenuo sam jače, svjestan da će, onako gladan i iscrpljen, brzo ostati bez snage. To se dakako i dogodilo, pa me uskoro svi prestigoše i, nakon ovoga „svi”, suvišno je spominjati da ostao zadnji. Nakon prelaska preko nekoliko snježnih krpetina te uzbudljivog kamenopada, uslijedila je okomica od svojih 500–600 metara. Zamoran uspon po tim tipično alpskim sedimentnim stijenama bio je, povrh svega, i prilično opasan, jer je to ipak već penjački alpinizam. Istina, možda je težinski nisko ocijenjen, ali iziskuje i obilno prihvatanje rukama. Ukratko, unatoč svemu, strašna želja i volja za uspjehom tako je potjerala pretovareno hipoglikemično tijelo k današnjem cilju, domu na Aiguille du Gouter (3817 m), da sam u samom puževom finišu čak i dostigao jednoga posustalog momka iz naše grupe, a startalo nas je 26.

Nakon obavezognog fotografiranja s obližnjim vrhovima u pozadini, odložim opremu u pretrpanom predoblju i uputim se u, blago je reći, prenaseljenu blagovaonicu i, pokazat će se, buduću spaavaonicu za većinu od nas. Iako je u spaavaćim sobama oko 150 kreveta, oni su danima unaprijed rezervirani, a gotovo nas još dvostruko toliko želi zanoći u trpezariji, pa makar i samo tokom onog djelića noći što ćemo ga provesti u domu...

Dolaskom mraka nastupa prividan mir po podu, pod stolovima i na njima, po stepenicama i još kojekuda zgrčenih i sklupčanih tijela, koja se non-stop meškolje u potrazi za slobodnim centimetrom. Vrijeme do ponoći provodim u groznicu što polakojenjava, a uspijevam donekle relaksirati i mišice, koji su, onako neishranjeni, proteklog dana bili skloni grčevima.

Pola sata poslije ponoći komešanje se povećava, da bi oko jedan sat prvi planinari već napuštali prostorije, što smo svi preostali željno dočekali. Nisam više morao biti toliko priljubljen uz svoje internacionalne susjede: dvije nemirne Španjolke naslanjale su glave uz desno mi rame i grudi. Druge dvije, mlade Švicarke, tek su stidljivo negodovale što sam ih katkada nehotice lupkao po „nosićima”. Brižljivi talijanski dottore, slučajno upoznat s mojim „tekućim” crijevnim tegobama, velikodušno mi je ustupio „u korist svoje štete” dio prostora i omogućio da opružim zgrčene noge. Dotle je

Aiguille du Midi (3842 m) s Aig. du Gouter (3863 m)

cijela lijeva strana (društvo s njemačkog govor-
nog područja) „zračnim biciklom” marljivo
tražila mišićnu relaksaciju, ali s priličnom ne-
prikladnošću (teške gojzerice na nogama!).

Planinari koji se prvi probudiše pristožno
me izgaziše. Izgleda da im tu, gdje ležah, bi
nekako najzgodnije za proći. Uskoro otpočeh
i sam s brzim opremanjem. Nažalost, od trenut-
ka spremnosti gotovo čitavu uru bijah u potra-
zi za kakvim navezom. Nitko me neće; sude
ljudi – kako sam jučer sporo išao, kočit ću ih.
Nisu ni znali kako se, na moju radost, grđno
prevariše! Posebno navez s dvojicom mladaca
(17): shrvan jakom glavoboljom i mučninom,
čak i unatoč umjetnom disanju, jedan malak-
sa „već” na visini od oko 4000 metara, dok
drugi dospije ipak do vrha, no jasno se nakon
povratka čitalo s njegova lica, po cijenu kraj-
njih napora...

Elem, voda me uze, „s neoduševljenjem”,
kao petog; svezaše me na kraju užeta, on do-
hvati početak, te se trojica (dva momka iz
Podravske Slatine i profesor geodezije iz Os-
ijeka) karabinerima pričvrstiše uzduž užeta
između nas dvojice. Nakon još par sitnih peri-
petija s opremom, konačno oko tri krećemo uz
blijedu zvjezdalu svjetlost. Kakav li nas dan će-
ka? Nadamo se najboljem. Prijetnju da na iz-
nemoglost ma i samo jednog od nas slijedi po-

vratak cijelog naveza, primih s nekom zeb-
njom, no uskoro s olakšanjem shvatih svu ne-
realnost takva odustajanja. Pomno sam proma-
trao drugove (kao zadnjem, svi su mi bili na
oku) s kojima bijah povezan kao pupčanom
vrpcem i (oh, okrutnosti!) pronađoh čak dvo-
jicu s manjim izgledima od mene.

Na nekih 4200 m Zlatko kao pijan tetura i
sve češće zastaje u lov u zrakom. Voda Rej
konstataira početne simptome tzv. visinske bo-
lesti, te smjesta „propisuje” liječenje silas-
kom, u vlastitoj „terapeutskoj” pratnji, a nas
trojicu, zasad „preživjelih”, uz upute šalje
dalje... Međutim, profesor uskoro ima proble-
me s kramponima, a i do daha sve teže dolazi,
tako da kod skloništa Vallot (4362 m) sam sebi
prekraćuje muke odustajanjem, velikodušno pri-
znavši ono što nam svima najteže pada... No,
takmac u ovoj igri je zaista moćan – priroda
sama, a trenutni poraz nikako i konačan!

Nakon ovih peripetija naš preostali „dvojac”
iz Vallota kreće u šest ujutro na uspon. „Tali-
jansko” sunce (O sole mio!) upravo probija
horizont, opominjući nas zbog kašnjenja; na-
ime, poželjno je da naš mogući uspjeh pozdrave
upravo prve sunčeve zrake, što znači da smo
već trebali biti pri vrhu... No, od tog trenutka
pa nadalje idemo „pakleno”, sitnim korakom,
ali neprestano. Naš bi tempo bio i za nijansi

viši da ne sustijemo brojne planinarske naveze, što ih moramo pretjecati na opasnoj, grebenjskoj prtni. Elem, uz još jedan „unfall“ s nepodešenom derezom i sretno „promašivši“ pukotine skrivene snježnim strehama, konačno gazimo oštrim završnim, francusko-talijanskim graničnim grebenom i, eto nas na dugačkoj zaravni vječno bijelog (franc. blanc) vrha, prekrivenog tko-zna-koliko metara debelim snijegom. Pogled na sat: 08:42... „Čestitam, Vlatko – i Tebi i sebi!“

Pravimo par sličica. Lagano puše (i sami otpuhujemo), ali ništa strašno. Iako sunce već duže sija, temperatura ne prelazi -10°C . Uistinu imamo sreću: idealno vrijeme – odlična vidljivost, a to je i najvažnije. Ta ovo je najviši evropski vidikovac i stvarno bi bila velika šteta ispeti se na nj, a za taj trud ne biti nagrađen nečim „...magnifique“, kako vele Francuzi. Tu je još neko uspješno društvo te me mole za zajedničku fotografiju. Učinih im to i premjerno i reprizno, te unatoč usluzi na nesumnjivo „vrhunskom nivou“ (4807 m/nm) – besplatno...

Bliži se vrijeme povratka, a pomisao na „dosadne“ tisuće metara spusta, još k tome i pričinio opasnog, nije baš najugodnija, pa stoga sasvim razumnim djeluje upit što mi glavom prohuja za vrijeme proleta crvenog izviđačkog helikoptera – koliko li (u) njemu treba do podnožja? No to je već pitanje – reći ćete – neprimjereno suštini planinarstva. E, sad, ta ima li u tome ičeg lošega, što sam oduvijek bio skloniji usponima no silascima? Oko devet sati napuštam kotu 4807 m da joj se, osim u sjećanjima, možda više nikad ne vratimo...

U deset i po zastajemo kod Vallota, iz čije (citiram epitet pohodilaca) „smrdljive“ limene kutije migolje „face“ što tu prebacise san preko očiju, sve u potrazi za svježinom potrebnom na dalnjem usponu. Korisno onima kojima je tako uspjelo da „na rate“ odu vrhu u pohode. Osobno radije ne svratih na to mjesto gdje se, kako pohodioci ispričaše, mnogi riješi svojih „visinsko-egzistencijalnih“ mučnina – na usta... Nekolicina naših se tu ipak podvrgla, za većinu njih uspješnom, visinskom privikavanju, pa im danas nitko više nema pravo predbaciti kako vrhu nisu ni „prismrdili“ jer to, naprsto, nije točno; dapače – ta tko jest „prismrdio“ ako ne oni...

Oko podneva stigosmo do Aiguille du Goutera. Vlatko bi tu noćio. Iako sam prilično iscrpljen, što prisilnim postom, što žuđenim usponom – pokušavam ga odgovoriti od tog nauma. „Zar još jedna noć u ‘nemogućim’ uvjetima?“ – pitam ga, a on će: „Kad se isprazne so-

be, oko tri ujutro, onda mi upadamo!“ Srećom, podatak da zadnji „tramvaj“ kreće u pet sati, motivira i Vlatka da ipak produžimo. Prethodno mu se, nakon skoro tri dana posta, pridružujem u „pašteta banketu“. Po starom pravilu – kad jednom zasjedneš, teško se pođigneš – te uz dodatno kilavljenje oko opreme (drugarska kritika na Vlatkov račun), startali smo prilično kasno.

Poslao sam Vlatka neka ide svojim tempom silaska niz litice, a ja ću već stići, nadam se. Tako i bi, iako jedva! Naime, za prvih 500–600 metara gotovo okomitog silaska neposredno od doma, potrošio sam dvije trećine raspoloživog vremena, pa je preostalu uru valjalo juriti, što je „vrlo nezdrava“ aktivnost. „

U finišu, kad je vrijeme već istjecalo, a tramvajskoj postaji ni traga, pretjeće me debeljuškasti Francuz, zahuktao poput lokomotive. Upitam ga juri li to na vlak – no, pružio mi je prozaičan odgovor – trči ne bi li smršao. Ipak, uslijedila je i ohrabrujuća informacija – zadnji tramvaj kreće u 17:15; to se već dalo stići...

Vlatko je tamo bio već odavno, gotovo čitav sat. Ubrzo stižemo na Bellevue i na zadnju „žicu“ za taj dan. Ona nas spušta do Les Houchesa, da bismo već prije sedam bili u kampu, svaki u svom najdražem šatoru... Koji luksuz prema jučerašnjem noćenju! Uslijediše čestitke, a valjalo je štogod proturiti i kroz usta. Prepričavanje dojmova potrajalo je sve do novog dana. U osvit poranih u neobavezan obilazak prelijepog Chamonixa, gradić što ga unatoč turističkoj naježi nije progutala „bjelosvjetska“ mondenost. Odupro joj se lucidnom adaptabilnošću à la: fureštima „sve i ništa“!

Naime, gradić je potpuno otvoren i sve se tu čini kao da je upravo radi nas došljaka: dobro ukomponirane, kićene trgovačke ulice, trgovи, parkovi, kavane. Pitoreskne fasade, redovno ukrašene cvjetnim uresima, čuvaju poseban mirni način života, najuočljiviji u ranojutarnjem spokoju, kad Francuzi, isključivo s „francuzima“ pod miškama, nečujno kreću ulicama te tako potrebnu svježinu crpe upravo iz tog „ceremonijalnog“ jutarnjeg smiraja. (Noći su, zna se, burne – ta Francuska je to...). Specifičan je to osjećaj mira – u smiraju, ali i mira u buri i vrevi – koji, skupa s divnim gradskim vedutama, stvara za me dotad nedozivljenu atmosferu ugode: kao da sam tu „svoj na svome“, ali neki bolji ja, na nekom uljepšanom svome... Iako je taj profinjeni jutarnji doživljaj Chamonixa bio nadahnut euforičnim duhom prethodnog dana, iskustvo je što bih ga nerado propustio kušati!

Pod Elbrusom na visini od 4000 m

Foto: Darko Zubrinic

Kavkaz 1990.

DUŠKO VUJIČIĆ
PRIJEDOR

Ideja o usponu na Elbrus rodila se kao logičan slijed poslije obilaska gotovo svih značajnijih vrhova Europe, od Olimpa do Mont Blanca. Tražili smo način kako da je ostvarimo i slučajno, krajem prošle godine, upoznam dvojicu Rusija, vlasnike privatne agencije iz L'Vova (Lavova). Brzo smo se sporazumjeli i utvrdili datum: 11. srpnja 1990. godine. U međuvremenu smo se pripremali i prikupljali potrebnu opremu, naravno, odlazeći u Grac u naše provjereno i „omiljeno“ skladište „Northlanda“.

Na put nas je krenulo pet, Silvije Sarić, Sead Mašić, Milenko Budimir, Branko Vokić, naš vodič i prevodilac, te ja. S nama je trebao krenuti i Suljo Čuskić iz Kozarca, ali je zbog obaveza na radnom mjestu morao ostati.

Iz Prijedora smo krenuli autobusom preko Zagreba i Budimpešte do Čopa, graničnog prelaza između Madžarske i SSSR-a. Sljedeći dan stižemo u Kijev.

Poslije dvije noći i jednog dana provedenog u spavaćim kolima stižemo napokon u Mineralne Vode. Odatle se autobusom vozimo u grad Elbrus i stižemo tamo kasno poslije podne. Smještamo se u jednom planinarskom domu na 1800 m, gdje jedva dobivamo mjesto za spavanje – u vrećama na podu. Idući dan odlazimo

minibusom, koji se ovdje može iznajmiti za vrlo male pare, u posljednje mjesto pod Elbrusom, Terskol, i pokušavamo naći bolji smještaj. Sve je bilo puno i zato ćemo pokušati na tzv. gornjim domovima. Na gornje domove vozi žičara, ustvari tri žičare za redom, prve dvije s gondolama, a treća skijaška, jednosjedna. Tako žičarom izlazimo na 3800 m. Na samoj ivici stijene, koja viri iz ledenjaka, postavljeno je 15 čeličnih cisterni koje služe za smještaj, svaka sa četiri ležaja, no sve je zauzeto za narednih nekoliko dana. Na sat hoda ledenjakom nalazi se, kako oni kažu, najviši dom na svijetu (4200 m), po imenu „Jedanaesti“. Krenuli smo i do njega da i tamo pokušamo sreću. Za manje od sat vremena bili smo u domu, no iako dom ima 120 mesta, sve je bilo puno, jer je tih dana tu bila neka alpinistička škola iz Chamonixa. Ona odlazi za dva dana pa smo si rezervirali smještaj. Ponovo se vraćamo dolje. Između ova dva doma skija se kao usred zime. Ohrabruje nas što smo svi bez teškoća izašli na 4200 m. To nam je bio i prvi dan aklimatizacije.

Sljedeći dan pakujemo kompletну opremu i odlazimo u dom na 3800 metara. Ako se ne uspijemo smjestiti u dom, spavat ćemo pod šatorom, ali imali smo sreće: neka grupa skijaša

je otkazala i mi smo dobili smještaj. Tada postepeno počinju teškoće: skoro svi, osim mene, osjećaju glavobolju, ne mogu jesti a neki i povraćaju. Navečer je počelo strašno nevrijeme, veoma jak vjetar zatim snijeg i prava mečava. Sutradan ujutro vrijeme se popravilo pa smo pokušali izići na 5000 m.

Prije polaska loše vijesti. Dežurni njihove gorske službe spašavanja kaže da su usponi na vrh već šest dana zabranjeni jer se desilo nekoliko nesreća. Nastradala su 12 Poljaka i tri planinara iz Lenjingrada, a traga se za još četvoricom Rusa.

Upravo smo trebali krenuti, a onda iznenadnje, čujemo naš jezik. Susreli smo planinare iz Slavonskog Broda, članove I. slavonske visokogorske ekspedicije. Bili su pet dana na 4200 m pod šatorima i pošto im uspon nije bio dozvoljen, vraćali su se, psihički potučeni, u Terskol. Ponovo će pokušati za nekoliko dana.

Idemo dalje i bez poteškoća izlazimo u dom na 4200 m. Saznajemo da Francuzi odlaze i dobivamo mjesto u domu. Tada se vraćamo u dom na 3800 m po ostatak opreme i ponovo smo u domu na 4200 metara.

Poslije večere povoljne vijesti: uspon je od sutra dozvoljen, ali samo s vodičem koji vodi skupinu od najviše 10 planinara. Najprije se ide do jedne kontrolne točke, Skala Pastuhova, na visini oko 4600 m. Vodič će putem pratiti kretanje pojedinaca i tada sam odlučiti tko može dalje. Odatle se vidi dom i svatko se sam može vratiti. Ako poslije toga netko odustane, cijela se grupa vraća. Ide se bez rizika, jer je u posljednje vrijeme bilo previše nesreća.

Iako smo imali svega tri dana aklimatizacije prijavljujemo se vodiču za idući dan i odlazimo na spavanje. Ustajanje je u dva sata, a polazak u tri. Uspon traje oko 10 sati a povratak oko pet.

Te noći gotovo ništa nismo spavali. Ustajemo u dva sata, ali vodič kaže da se radi lošeg vremena odustaje od uspona. Vraćamo se u krevet.

Oko osam sati vrijeme se stabiliziralo i vodič pita hoćemo li pokušati uspon na Elbrus, iako je prilično kasno i neuobičajeno vrijeme za takvu turu. On se dogovorio s trojicom njemačkih planinara i idu sigurno za početku sata. Mi na brzinu pristanemo.

Neispavani, prilično gladni, jer je hrana bila vrlo loša, i nedovoljno aklimatizirani, ipak krećemo. Svi idemo prilično dobro. Dolazimo na kontrolnu točku Skala Pastuhova i vodič je zadovoljan, svi možemo dalje. Međutim, poslije 4–5 sati hodanja, na visini od oko 5000 m, počinju poteškoće i odustajanje. Srećom je vodič popustio i nije se držao uvjeta na polasku, tj. ako netko odustane da se svi vraćamo, možda zato što se vrijeme popravilo i bilo je sasvim ve-

dro. Odustali su Silvo, Sead i Branko, nisu mogli dalje.

Isli smo prilično dobro i prešli 5000 m, a onda je Lemi odustao. Imao je jaku glavobolju i povraćalo mu se. Rečem vodiču neka produži, mi ćemo se malo odmarati i već ćemo ga stići. Pokušavam Lemiju nagovoriti da se ne predaje i da krene dalje, jer smo blizu vrha. On pokušava, ali ponovo odustaje. Vodič je sa skupinom već prilično odmakao. Šteta! Već smo bili dogovorili kako ćemo se slijekati na vrhu i što ćemo raditi kad se vratimo, no sada sve pada u vodu. Lemi ne može dalje, a ja ga ne mogu ostaviti samog. On me nagovara neka krenem dalje i stignem grupu, a on će se sam vraćati. U taj čas primjetim dvojicu Rusa koji su bili na aklimatizaciji i zamolim ih da pripaze na Lemija pri silasku do doma, jer se i oni tamo vraćaju. Krenuo sam dalje, ali je vodič sa svojom skupinom bio već daleko i nisam ga više vidio. Nedaleko od mene otkinu se komad leda i povuče cijelu lavinu za sobom. Kosa mi se digla na glavi i pomislih da se vratim, jer je uspon bez navezivanja prilično opasan. Nakon kraćeg odmora ipak nastavljam. Ponovo čujem nekakvu tutnjavu pod ledom, osjećam kako se slijede. Opet stanka i razmišljanja o povratku, ali ipak nastavljam. Već je oko tri popodne. Pojavljuju se i oblaci. Kad naide oblak, naglo zahladji i ništa se ne vidi. Staze više nema, kao ni bilo kakvih tragova. Duva sve jače hladan vjetar. Idem prema sedlu na 5400 m. Ono mi je jedini orijentir. Oko četiri sata sam na sedlu. Tu se gube svi tragovi, ali nailazim na ostavljene rančeve. Vrh je blizu, no ne znam pravi put, a i previše je rizično sam dalje krenuti. Bolje je da pričekam grupu da se vrati. Nisam dugo čekao. Pojavio se vodič s Nijemcima. Ispričam mu šta se dešavalo usput. Zamolim ga da se vrati sa mnogo vrh, da me samo uslika, no on se nečeka: kasno je i ne bismo se vratili prije mraka. Tada mu ponudim 100 rublji, što je za njih prilična suma, nečija mjesečna plaća. Još se malo dvoumio i ipak pristao. Sjeo je malo da se odmori i ponudio me čokoladom. Čekali smo da se s vrha vrate ona dvojica Rusa koji su zaostali, pa da produže naniže s Nijemcima. Nismo ih mogli dočekati i krenuli smo prema vrhu.

Do vrha ima oko sat vremena, kombinacija led-stijena. Nakon mnogo napora, bar za mene, izlazimo na vrh u pet sati. Na vrhu veoma jak vjetar, skoro obara. Ja sam bez snage i polusvjestan, prste na nogama ne osjećam od hladnoće. Slikamo se, vodič mi čestita, ali u mene nikkakve radosti ni oduševljenja iako je to dosad moja najveća visina, 5642 m, a i rekord Društva. Pravim još nekoliko snimaka s vrha, vodič me požuruje da krenemo. Silazimo dosta brzo. Vodič ide prečicama, a ja ga jedva slijedim. U normalnim okolnostima možda ne bih

tuda išao. Ubrzo stižemo dvojicu Rusa koji imaju poteškoća na povratku. Nijemci su već poprilično odmakli. Opet neprilika: upadom u ledenjačku pukotinu, ali zadržavam se cepinom i sve je u redu. Nastavljamo silaz prečicama tako da smo u domu bili za manje od tri sata, uključivši još nekoliko manjih odmora.

Pred domom me dočekuje Sead, ostali su se spustili do doma na 3800 m, jer se nisu dobro osjećali. Sjedam pred domom u snijeg. Na izmaku sam snage. Sead mi skida gamaše i dereze. Odmah odlazim na spavanje. Ne mogu ništa jesti.

Ujutro se pakujemo i spuštamo na 3800 m. Počinje povratak. Po programu je trebalo vratiti se drugim putem, preko prevoja Orunbaši (3460 m) do prvog sela, a zatim dalje autobusom, pa na Crno more u Suhumi. Kod ugovaranja ture krivo smo shvatili da je to oko dva sata hodanja. To je bio put od dva dana naporna hoda s kompletnom opremom, po ledenjacima, ledenjačkim potocima i rijekama, put pun opas-

nosti i neizvjesnosti, jer ni sam vodič tuda ranije nije prošao. Išli smo po karti! Vjerojatno smo prvi Jugoslaveni koji smo prošli tim putem poprijevo Kavkaza.

Priroda je bila prekrasna, na stotine veoma visokih vodopada, prešli smo bezbroj ledenjaka i ledenjačkih potoka i jednu noć spavali na ledenjaku. Ovaj je povratak bio naporniji i opasniji, ali i zanimljiviji od samog uspona na Elbrus.

Sve u svemu dobro se završilo. Šesnaesti dan smo se vratili u Prijedor živi i zdravi. Za sljedeću godinu smo ugovorili Pamir, a Kavkaz će nam za taj put biti veliko iskustvo.

Planinari i čitaoci, koji žele na Kavkaz, mogu dobiti sve potrebne obavijesti na adresi: PD „Klekovača“, 79000 Prijedor, pp 93.

Uspon na Tajget

Dr. TOMISLAV SABLEK
SLAVONSKA POŽEGA

Grozno je vruće. Znali smo da ovaj puta idemo na jug, ali nešto takvo nismo očekivali: ujutro +31°C, a u podne do 40°C. Prošli smo Grčku, nagledali se povijesti, spomenika i kamenja, i sad smo pred našim ciljem – usponom na Tajget i njegov najviši vrh Agias Ilias (2407 m).

Sretno smo stigli u Spartu podno Tajgeta i usprkos vrućini odmah krenuli gradom u potrazi za informacijama – kako doći na Tajget, kupiti kartu, vodič itd. Prvi put smo stigli pod planinu nespremni, a u nas nije puno napisano o njoj, ali je optimizam karakteristika planinara i vjerovali smo da ćemo u turističkoj Grčkoj, uza sve ostale prospekte, naći nešto i o Tajgetu.

Grad Sparta, glavno mjesto pokrajine Lakonije, 15.000 stanovnika, građen je od 1834. g. na najjužnijem od šest brežuljaka prijašnje Sparte. Stara Sparta nije bila opasana zidovima i utvrđama. To je bio grad-država vojnika i boraca i smatralo se da su oni najbolja utvrda svojemu gradu. Oko 820. g. pr. Kr. Lykurg je dao zakonsku osnovu državi – sve pripada državi i svi moraju državi služiti. Vjetrovi stoljeća zbrisali su klasičnu Spartu i njezine hrabre ratnike, a kao spomenik na slavne dane na rubu se grada pred atletskim stadionom uzdiže velik

mjedeni spomenik kralju Leonidi. Ispunilo se proročanstvo Tukididovo: „Jednom će moć Sparte biti svijetu nerazumljiva.“

Šetamo lijepim i modernim gradom širokih bulevara uzduž kojih su nasade narandži. Prostrani trgovi i bogate trgovine pune svega i svačega. Grad je u predvečerje živ. Svi su na ulicama i u kavanama. Nasljednici Leonide i danas se hrabro bore – s pivom i kartama.

Gledamo na sve strane optimistički očekujući neku planinarsku oznaku, znak planinarskog društva ili bilo što što bi nam pomoglo. U knjižarama nas čudno gledaju, nemaju ništa o Tajgetu. No red je red – idemo do policije – oni moraju znati sve. I znali su – Tajget ne spada u njihov rajon! Ljubazno su nas uputili do policije u Kalamatu na obali Jonskog mora do koje put vodi preko tajgetskog masiva. Što sad? Ipak imamo nekakve zapise u kojima Planinarsko-skijaška federacija Grčke navodi i neke telefone u Sparti. No to su turističke agencije koje vode ljudе na more a ne na Tajget, jer gore niti tko ide niti koga zanima. Napokon su se sjetili da u obližnjoj trgovini radi čovjek za koga misle da nešto zna o Tajgetu. Uporni smo, pronalažimo čovjeka i on priznaje da je planinar. Spoznajmo se se najviše pantomimom i mi-

mikom, jer svi ovdje govore „greko”, a engleski malo tko zna. Shvatio nas je napokon i počelo je savjetovanje.

Ishodišta je točka za najviši vrh Tajgeta, Sv. Iiju, sklonište — katafugion — na Varvari, na visini od 1600 m. Da bi se stiglo do kuće potrebno je voziti se prema jugu u pravcu mjesta Githio te nakon 6 km skrenuti desno 4 km u selo Anogije, koje je još potpuno u dolini. Na autokartama ga nema. Tu nam je ljubazni i strpljivi planinar ugovorio sastanak sa čuvarom doma i vodičem Vasilijem Kanelosom koji će nas traktorom prevesti do skloništa i tamo čekati naš povratak s vrha. Koliko ima do vrha i kakav je put nije znao, jer tamo nije isao. Sve je te usluge izrazio odmah u drahmama, što nas nije posebno oduševilo.

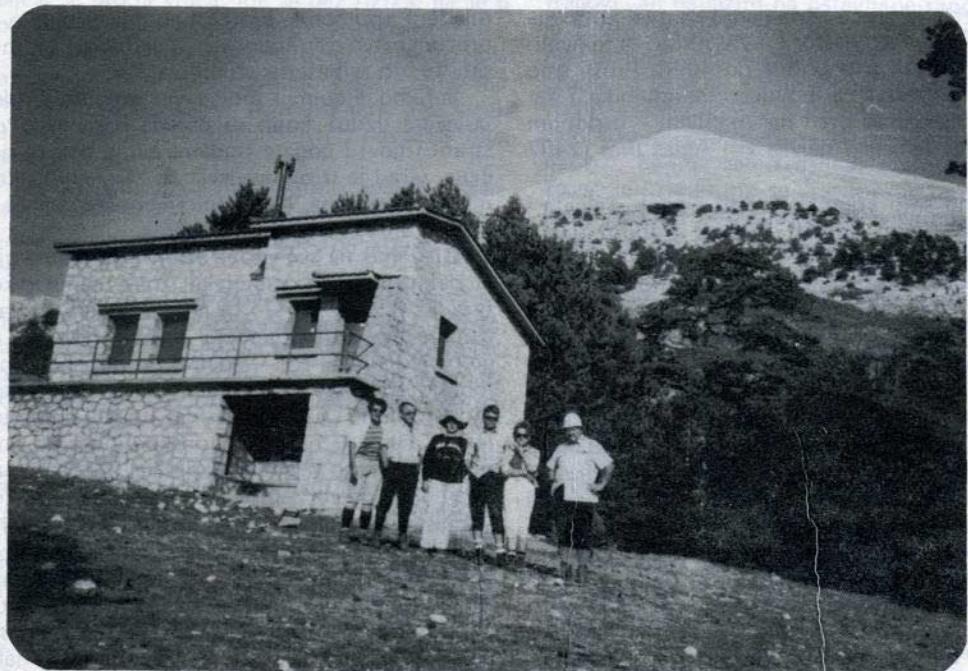
Od tog su nas razgovora već zaboljele ruke i mimična muskulatura, pa smo odahnuli kad smo se oprostili. Ipak smo ponešto doznavali! Slijedi pakovanje — to je ekspedicija u nepoznatoto — i spavanac.

U osvit zore već smo u Anogiji i tu nas je čekalo pravo veselje: naš vodič i traktorist Vasilij udaje nečakinju, i to traje već treći dan, što se moglo zaključiti po bradama svatova. Bili su više nego ljubazni. Na glavnom trgu je gostionica gdje su svatovi. Tu smo morali popiti nešto u zdravlje mladenaca i zatim se oštrotoriti da nas puste dalje. Teško je bilo dokazati da netko iz svatova, gdje se jede i piye, hoće na bespu-

ce i u vrućinu Tajgeta. Od traktora i vodiča ništa, ali smo dobili ključ od kuće i blagoslov kokalnog popa koji nas je ljubazno ali sažalno ispratio.

Pošli smo u planinu našim autima ne znajući dokle ćemo moći voziti, a niti što nas gore čeka. Sunce je upravo izašlo, vrućina na toplo-mjeru +35°C a prašina na cesti takva da se gume skližu u zavoju kao da vozimo po snijegu. Uspon je strm, a cesta loša. Planina je pusta, bez drveća, tek s ponekim isušenim grmom. Kiše nije bilo već dva mjeseca. Pod nama ostaje dolina Lakonije zastrta gustim slojem prašine iznad koje su vidljivi vrhovi Tajgeta i Parnona. Skoro je na svakom zavoju neko vjersko obilježje.

Na visini od 1200 m počinje bjelogorica, izvor, potoci i svježina. Ugodno iznenadjenje! Konačno smo se napili hladne vode. Nastavljamo uspon prema Varvari i skloništu, te u šumi dolazimo do razkrižja za planinsko selo Anavriti. Lijepe oznake i jak izvor hladne vode. Punimo čuture i nastavljamo šumskim putem prema grebenu. Bjelogoricu postepeno smjenjuju borovi. Šuma je sve ljepša. Stari četinjari okružuju put koji je sve kamenitiji i razvođan bujicama. Sada bi stvarno trebao traktor. Prešli smo sedlo i još malo gadnjog uspona i pred nama se naglo otvara mala dolina usred koje je pastirska kuća, stada ovaca i malo obrađene zemlje. Dalje auto ne može. Iz kuće dolazi ususret že-

Katafugion „Varvara“ na 1600 m

Foto: Dr. T. Sablek

Na vrhu Tajgeta (2407 m)

Foto: Dr. I. Šablik

na i, shvativši da smo planinari, pokazuje nam prema vrhu Tajgeta govoreći „Agias Ilias“. Govori samo grčki, ali na to smo već navikli. Ipak smo shvatili u kojem je pravcu „katafugion“, da se od njega ide na vrh i da je i ona bila više puta gore. Pokazala nam je i markaciju.

Ostavljamo suvišnu opremu, navlačimo gojzere i rukiske te krećemo u planinu. Put je stvarno markiran i vodi kroz borovu prašumu, potpuno nedirnutu, gdje suvišna debla ruše samo vjetrovi i snijeg. Za 20 minuta smo kod kuće. Cvrsta kamena građevina, željeznih vrata i lokota. Unutra je sve sređeno: stol i klupe, ležaji na kat, mala kuhinja i pitka voda iz cisterne. Sve ima, ništa luksuzno, prava kuća u planini — Varvara, 1600 metara.

Odmah nastavljamo s usponom. Borovi su sve rjadi i stariji, motani zubom nevremena ali i sve zanimljiviji, pravi oblici za fotografiju! Na 1800 metara prestaju borovi i nastavlja se niska vegetacija puna raznolika cvijeća. Sunce prži, no nije prevruće. Visina je i stalno puše ugodan vjetar. Pašnjacima dolazimo do sedla između dva vrha Tajgeta. Idemo na najviši, južni vrh. To je već 2200 metara. Od vegetacije je samo trava. Velika stada ovaca našla su ovdje svoju prehranu. Staza grebenom do vrha kamenita je i strma. I konačno vrh — Agias Ilias (2407 m), najjužniji dvjetisućnjak Grčke, vezan za povijest Sparte. Na vrhu ostaci skloništa — sada to-

rovi za ovce. Sve u ruševinama i puno otpadaka svake vrsti. U jednom uglu ruševine hrpa nedogorjelih svijeća i pocrnjela slika nekog sveca — vjerovatno Sv. Ilija. Ako nitko drugi, to je barem on mogao gromovima počistiti svoj vrh! Vidik je slab, jer zbog duge suše sloj prašine dosežе visinu od 2000 metara, pa okolni vrhovi strže kao iz maglena mora. More, a niti doline, nažalost se ne vide.

Slikamo se, jer su se nakon puno godina opet hrvatski planinari uspeli na Tajget.

Povratak je bio lakši i brži, premda je sunce jače peklo. Odmor i osvježenje u kući dobro su nam došli.

U selu Anogiju opet smo dospjeli u svatove. Sada nam je bilo ugodno jesti i piti. Vrh je bio iza nas. Bili smo zadovoljni što smo upoznali još jednu grčku planinu. No, sredozemno ljeto, sunce i planina učinili su svoje, pa smo se oprostili od srdaćnog domaćina Vasilija i njegovih svatova koji će i dalje slaviti. Uz obavezani blagoslov vratili smo se u svoj kamp.

Još je jedna organizirana ekspedicija za nama, Tim smo načinom prošli gotovo većinu grčkih planina. Uvijek je dobro što se dobro svrši, pa smo i s te ture donijeli i spremili puno dobrih dojmova.

Nijedan napor nije pretežak da bi se doživio susret s nekom novom i nepoznatom planinom i popelo se na njezin vrh.

Ep iz Moračkih planina

(KONAC)

SAKIB KLIKO

JAJCE

ŽIVOT NA KRAJU SVIJETA

Poslije zaslужenog lomatanja po Treštanom vrhu pakujem dobar dio svoga skitačkog ruha i prije spavanja odlazim u kolibu na dogovorenog sijelo. Siguran sam da čovjek nikad nije u stanju tako dobro upoznati dušu nekoga naroda kao kada se druži s njim, kada čini ono što čini i on. Zato sam s ovim ljudima satima sjedio uz ognjište, saživljavao se s njihovim životom do te mjere da sam stekao osjećaj kao da živim istim tim životom. Zbog njih sam i postao najveća skitница planinskim bespućima. Ovoga sam puta naučio da ispijenu šalicu od kave treba okrenuti naopako, da gost u kolibi nikad ne sjeda do vrata i mnoge druge stvari.

Prošla je još jedna noć koja konkurira za priču o tisuću i jednoj noći u našim planinama. Uz kavu i doručak opet teče priča, sada već sjetna. Kroz naše kratko druženje postali smo prijatelji i svima nam je godilo ovo druženje. Teški su rastanci prijatelja!

Jutros će mi društvo praviti domaćica do sebe Granice gdje oni stalno žive. Ona ide da sakuplja pokošeno sijeno. Cijelim putem mislim samo o tim ljudima i njihovu življjenju u ovom kršu. I da znate, čudan je ovo kamen, to je kamen rodnoga kraja, on snažni, krijeći svoje sime i onda kada mu se vraćaju duševno umorni i pogaženi. Motivi su povratka rodnom kraju, rodnom kamenu, da se na njemu nađe lijeka. Ovdje se ne kaže da se netko vraća rodnoj gredi, nego rodnom kamenu.

Te i takve misli prate me sve do Mrtvica. Pri prvom susretu s ovom rječicom sva dosadašnja razmišljanja prestaju i misli su druge, misli koje se mogu samo tu roditi. Čim sam prešao mostić na Mrtvici i kročio na stazu što vodi uz nju, shvatih da je, hod ovim kanjonom u isto vrijeme putovanje i svečanost, jer istovremeno iznad naše glave putuje radosna melodija ohole vode i uklijestene staze. Tu čaroliju nemoguće je rijecima iskazati.

Od jakog izvora Bijeli Nerini Mrtvica je mnogo tanja, ali ništa mirnija i razigranija, ništa manje maštovita. I tako vjekovima voda teče kud teče, teče tamo kud je naumila, i život, i svijet, i ljudski životi teku, i prolazni su kao i ove vode. Samo hod ljudski i njegov smisao ostaju isti.

Dodješ momci u sivomaslinastim uniformama, vođeni generalom Danilom Jaukovićem, u kanjonu Mrvice sagradiše put, zatim odoše, a ostao da vječno živi zajedno sa stazom i ime Danilovo.

Tako kanjon posta most što spaja dva različita svijeta, onaj što je „bogu ispod nogu“ i onaj što se poodavno naviknuo životu na užarenoj asfaltnoj plohi. Tako život na ljtome kršu presta da bude tajna onima u gradu, a gradski život se uputi kroz kanjon Mrvice nošen dolaskom znatiteljnika što se turistima zovu.

Nekada su putnici tepali ovoj vodi, govorili joj kao djitetu, žalili su što je osuđena na samovanje, dolje, u dubokoj klisuri, zatrpana raslijnjem i kamenjem.

Putniku je najljepše da u kanjon pode predveče, pošto ga opiju bjelina i toplota Treštanog vrha i naježi nepomučen mir, a onda mu naposjetku zablijesnu oči večernjim motivima iz kanjona.

Po završetku osam kilometara dugog putovanja kroz kanjon Mrvice, koje zaista ni izbliza nije moguće opisati i dočarati, dolazim pred novu sliku s koje se čita život „sa drugu stranu svijeta“ ili „sa kraj svijeta“. Ta slika se zove Velje Duboko.

Velje Duboko, to sigurno znači veliku dubinu, kao što ustvari i jeste. Ovdje vlada dubok mir koji opija svojom ljepotom, nevidljivom i neponovljivom. Naizgled pusta dolina prelivena viševjekovnom tišinom što para uho. Kao da se ovdje ništa ne dešava, ili se dešava samo mir. To se samo čini pri prvom susretu. Prvo lavez pasa uzbuca mir, a onda se čuje kosac kako oštri kosu, veseli cikot skupljačica sijena. Još se ovamo ljudi vraćaju rodnom kamenu, rodnoj grudi, da uberu plodove viševjekovnog truda. Život je takav, sve nas daruje zavičajem i sudbinom. Ni put dugo ovamo nije htio, nije želio otkriti život koji se dešava uz geslo: „Gdje nikaš, tu i obikao.“

Kad stignes u Velje Duboko pomisliš da se odavde nikamo ne može. A i kuda bi?

Kad se čovjeku oči zasite gledajući ovu sliku, a duh mu poželi promjenu, za dva sata je u prilici da doživi potpuno novu sliku i život na njoj. Ta nova slika je zelena i plava, okupana svježinom, a zove se Kapetanovo jezero.

Kapetanova jezero

Foto: Dr. Z. Poljak

Jezera sam oduvijek smatrao ogledalima nebeskim, ogledalima u koja može stati cio svijet. U planinskim jezerima, ako vam posreći, možete vidjeti i svoju dušu. Na obalama Kapetanova jezera slušao sam himnu planine, tako dragu uhu vječitog putnika i planinara, a što je tako harmonično uglazbiše mir i tišina.

Moj šator je ispred kolibe babe Milke. Ove večeri ne osjećam potrebu ni za hranom, ni za vodom, a ni za snom. Hoću da osjećam i uživam u miru tišinu planine. Promatram visoke stijene što su ruke podigle nebu i oslikavaju se na blago zatalasanoj površini jezera, ta slika ne ostavlja ravnodušnim ni najvećega slijepca. Večer je bila spokojna. Ljeto je drijemalo na obalama jezera.

Bez večere, uz samo popijenu kavu, uvlačim se tko zna po koji put u spavaču vreću, kao puž u svoju kućicu. Slušam blejanje ovaca, klepet zvona, lavez pasa, zrikanje cvrčka, huk sove, talasanje vode i tisuću zvukova nadiruće noći. I učiniše mi se kao španjolska gitara u rukama pravoga majstora, s koje odzvanjaju čarobni zvuci života i smrti, jutra i večeri, sreće i tuge, ljubavi i posrstanja.

Hvata me blagi san sa spoznajom da je sreća tamo gdje je čovjek vidi, točnije, sreća je u čovjekovu karakteru.

JEDAN DAN NA KAPETANOVU JEZERU I OKO NJEGA

Ustajem s prvim zracima sunca. Grijeh bi bio okasniti i ne doživjeti sliku rađanja sunca.

Ma kolika ja skitница bio ipak moram imati plan skitanja i po tom planu ja jutros krećem put Velikog Žurima. Nepregledno zelenilo odmara oči i nameće novo razmišljanje. Dok ljudi na Maganiku i oko njega muku muče oko ispaše i vode, ovdje je svega u izobilju. Ovdje trave ima i za košenje. Jutarnji mir jedino remete povici kosaca što su poranili da prije dnevne žege obave posao.

Idem vodoravno padinama brda, ne spuštajući se ni u Lukavicu ni u Bojevića bare, želeći zadržati visinu što sam je dosegao odmah iznad jezera. Tišina se razlila ovom visoravni, zavukla se u dubodoline i propela uz okolne visove skoro do nebesa, da je ne bi, čini mi se, mogla istjerati nikakva vašarska buka i vatrogasna glazba.

Prelazim siparaste padine Malog Žurima, stalno pogledom kružeći naokolo, ali najviše ostajući na Velikom Žurimu. Po izlasku na prevoj između Malog i Velikog Žurima otvara se nova slika i odmah poželjeh biti jedan njezin detalj. Prvo ću po svom programu na vrh Velikog Žurima, ne zato da uknjižim novih 2000 metara kao što mnogi čine, nego da otkrijem i vidim jedan novi svijet, zapravo sliku njegovu.

Moram priznati da sam osjećao sreću zbog novoosvojenog vrha, ali još više što se moja slika Crne Gore upotpunjuje. Na zapadu je Krnov, iza njega prepoznajem vrh Dažnika s koga sam prošle godine planirao put za ove prostore gdje sam sada. Na sjeveru planiram put za iduću godinu. Tamo je Lola Moračka i Javorje.

Ponovo sam na prevoju s kojeg ču se vratiti udoljem što ga čini lanac Malog Žurima i Ilijnog vrha s jedne strane i greben Krstaca s druge. Staza me izvodi do katuna poviše jezera, na sam početak Radojeva prodola.

Tu sustižem krepku staricu što mi ispriča zanimljivu priču. U ovaj je krajolik, kaže ona, izdizala obitelj kapetana Mušovića. Na sjeveroistočnoj strani jezera (tada jezera još nije bilo) bila je voda (česma) i jedne noći je pastirji zaboravili zatvoriti. Voda poplavi udolje i tako nastalo jezero, a narod ga prozva Kapetanovim.

Dočekuje me baba Milka i kaže da je vjerno čuvala moj šator. Što mogu više od istinsko hvala. Poslije, na brzinu obavljena ručka, idem do jezera na kupanje, a potom slijedi pisanje dnevnika i kratak odmor, tek tolik da razradim put do Brničkog jezera i možda još nekud oko njega.

Penjem se strmim padinama Brnika na prag što zatvara sjeverozapadnu stranu doline. Dolinu uokviruju Brnik, Stožac i Bodiguz, koji su naprosto zagrlili Brničko jezero i jedva dopuštaju suncu da prodre u sumrak. Ovdje mrak najprije ugasi svjetlo nad vodom, zatim mjesecina počinje igru sjena. Tu ljudske noge sve rjeđe prolaze, putevi su otišli na druge strane i dolina podno Stošca je ostala pusta, pusta u prostoru i vremenu. Zato jezero djeluje kao izgubljen izvor u travi.

Kada se jezero ugniježdi među planinske visove, kažu da se to zove gorsko oko. Ovo ovdje nazivaju, osim Brničkim po planini Brniku, još i Manitim zbog mahnite mu naravi. A ja bih rekao: ako čovjek nema dušu za čuda i maštę, za snove, ako nije vješt Peru ili slikarskoj kičici, bolje da ovdje ne stoji. Neka to mjesto prepusti onome tko to zna.

Dolazim do kraja doline što je Stožac i Bodiguz amfiteatarski zatvaraju. S lijeve strane je slikovit vrh za koji mislim da je Stožac. Po izlasku na nj vidim da ima još uspona. Ispred mene je lanac od pet kamenih vrhova. Neki starina mi objasni da je Stožac iza tih greda i pokaza mi prolaz uz onaj krajnji, prema zapadu. Po prolasku kroz taj prolaz ispred mene je prekrasna pojava: pravi stog, po obliku i travi koja ga pokriva sve do vrha, točnije, do vršne kamene krune, sa stijenama visokim pet do dvadeset metara. Slika iz slikovnica!

Imenom svojim me privukao i požurivao među mirise čudnih trava, a sad me svojim izgledom očarao. Stožac je vrh odakle se vidi široko na sve četiri strane svijeta. Stajeći na vrhu kao orlušina osjećam svježinu dolazeće noći što je povjetarac uzgoni uz padine sve do nebesa. I ovdje je čovjek nemoćan da bilo što učini, samo se misli i dalje radaju. Ovdje svatko ima pravo na svoje mišljenje i zato ču ja svoje zadržati samo za sebe.

Sa Stošca sam imao priliku da sav put za nadni dan isplaniram i osmotrim kao na dlanu. Stožac je možda jedino mjesto odakle se Kapa Moračka vidi tako da potpuno odgovara svom imenu – Kapa. Skupina Vojnovca, Talija i Lukanje Čela može se osmotriti i vidjeti u svoj svojoj veličini i ljepoti kojom tjeru na nove izazove. Gledajući tako ove vrhove i svoj sam plan za naredni dan u jednom dijelu mijenjam.

Na svoje se konačište vraćam drugom obalom jezera što je čine Stožac i Brnik, i zajedno s prvim znacima sumraka stižem na jezero. Sretan sam što ču još jednu noć provesti na mjestu gdje se rađa sreća praćena šapatom tišine i mira.

NA PUTU NOVIH SUSRETA

Jutra u planinama nešto su neponovljivo i zato mi nikad nije žao kada podranim. Ovoga sam jutra to zaista dobro uradio. Kada sam jezero napuštao nitko nije bio budan, tako da sam ovo divno mjesto napustio bez pozdrava i stiska ruke. I to putovanje čini putovanjem.

Sa snalaženjem nemam nikakvih poteškoća i neočekivano brzo stižem do katuna Kapa Moračka. Upravo stižem po obavljanju jutarnje muže. Miris varenike širi se oko koliba. Prilazim jednoj kolibi gdje me dočekuje starica. Raspitujem se za okolne visove i pristup do njih. Prvi vrh do jezera u grebenu Kape Moračke zovu Lastva, a zubove iza Kape, što se strmo ruše prema Dragović polju, zovu Packov vrh. Baba Stanuša, zvana Tajša, iz sela Starče, sama je izdigla sa pet krava. Poziva me u kolibu i čašćava kavom i rakijom. Priča teče kao rijeka, imam dosta vremena i želim što više toga čuti i saznaći.

Prvobitno sam kanio uspeti se na Kapu Moračku, no jučer sam boraveći na vrhu Stošca čvrsto odlučio da odustanem od tog uspona i da se popnem na vrh Vojnovca (2050 m), jer mi je nešto govorilo da mi nudi i da dobivam više no usponom na Kapu. Sve što sam na ovom pohodu kanio to sam u potpunosti i ostvario pa tako i ovaj uspon. Sve uspone u Moračkim planinama planirao sam tako da mi što bolje upotpune vizuelnu sliku Crne Gore, a onu pravu sliku čine susreti s ljudima. Zato po povratku u katu radnje ostajem sa Tajšom uz priču, no da smirim znatiželju što je s druge strane Kape Moračke.

Pričično dugo ostajem u kolibi. Ponovo pijem kavu i obilno ručam, iako sam ponudu uporno odbijao. Na povratku sam dobio jelo i za put. Uz uobičajeno dovidenja i zbogom, starica nudi gostoprivrstvo i za iduću godinu. Kaže da povedem društvo, sviđa joj se ono što ja radim i sretna je da netko voli njihove planine i da im poklanja toliko ljubavi kao ja.

Po najvećoj vrućini silazim putem prema katunu Javoru (na kartama piše Javur), zatim u

selo Zavraca i Starče te konačno stižem u Dragović Polje. Idem do mjesne trgovine želeći se počastiti bocom piva. Nažalost, nisam imao sreće, ali zato sokova imam i previše, pa ih nimalo ne štemim. Iz razgovora s trgovcem ispostavlja se da je on gimnazijske dane proveo u Jajcu. Neki od drugova s kojima je naukovao moje su radne kolege, a neki su i planinari. Susret koji mi godi i moje putovanje čini sadržajnijim. Neka ostane zabilježeno da živi u Javorju podno Lole Moračke. Pozvao me da dođem tamo, kao da zna moje nakane za iduću godinu.

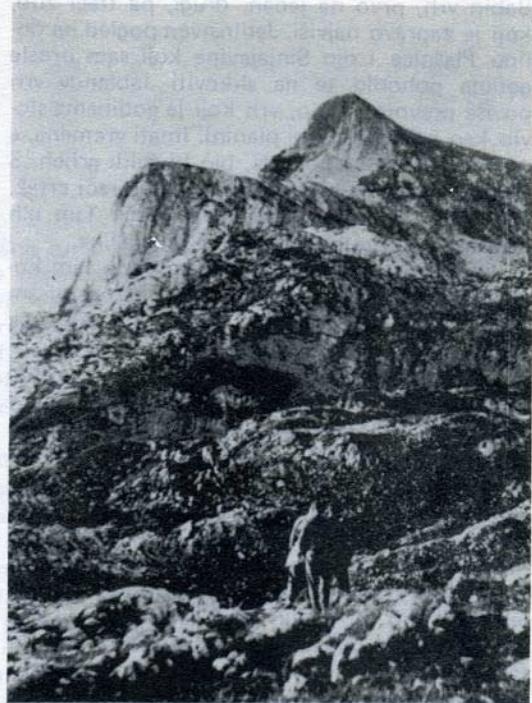
Uspinjem se ka selu Svrće. Paklena je vrućina. Iza leđa mi je Kapa Moračka. Često se osvrćem na prijedeni put i s mukom se primičem Sinjajevini. Kako je lijepo od planine do planine, kao pčela od cvijeta do cvijeta, kao od riječi do riječi, vazda uz šum povjetara i topli dah vjetrića. I kada sve to tako shvatim, svi napori postaju ništavni.

Sad ni meni nije jasno otkud mi tolika snaga volje. Sam me zloduh tjera da izdržim sve te napore i da pri svakom novom susretu budem sretan. Ima nešto jače od onoga mog „nešto“ što ga suludo ganjam dugi niz godina.

Danas sam doista puno hodao i mislio sam da ni jesti neću moći nego se odmah zavući u svoju vreću za spavanje. Naprotiv, jedan sam više no i jedne večeri i obilata me večera tako razlijenila da me mrzi postavljati šator. Pripremam ležaj u još jedinoj očuvanoj kolibi u Đedovu dolu. Ovamo već godinama nitko ne izdiže. Dol je sada mjesto samo za slučajne prolaznike, a razrušene kolibe govore da se, koliko još jučer, ovdje zbivao život. Naložio sam vatru i da vam je bilo vidjeti tu igru sjena po pustoj kolibi. Ležim nepomično i kroz otvor na krovu kolibe, gdje je nekad stajala daska, ali ju je odnijelo vrijeme, nepomično gledam komad nebala i na njemu dvije zvijezde. Razmišljam kako me neki čudni osjećaj veže za ove planine i življenje u njima, sa svim što je prošlo i što treba tek da dođe. I neznam zašto, sjetih se stihova Alkmanove pjesme koji su stari skoro kao i ove planine:

„Tiho spavaju vrhovi gorski i doline,
pusti žali i grebeni,
spava trava i crv...“

I u Đedovu dolu sve spava, osim mene i mojih razmišljanja... Kad sam prvi put bio ostavljen od voljene žene uzalud sam pokušavao stišati sumnje i zaboraviti je. Tada sam želio napisati ep velik kao planina, zanimljiv kao duša gorštačka i visok kao nebesa, ali sve se završilo na nekoliko srednjoškolskih stihova. Da sam se, Bog dao, tada našao u Đedovu dolu, vjerujem da bih uspio u svojim nakanama. Zato slučajne čitaocu ovih redova molim da mi oproste na prekomjernom pričanju.

Moračko Gradište (2214 m) iz Ječmenova dola

Foto: Dr. Ž. Poljak

NA MARGINAMA KARTE

Prošle godine, pohodeći Sinjajevinu, mogao sam svoj put pratiti na karti do Crvenog ždrijela, a sve ostalo se dešavalo na margini karte. Ove godine također put na karti imam do Dragović Polja, a Sinjajevina je na margini.

Dok čovjek piše, neopisivo je dosadan sam sebi, no sve ono to čini da drugima ne bi bilo dosadno. Ipak, o Sinjajevini bih sa zadovoljstvom, bez dosadrživanja sebi i drugima, pisao mnogo duže no što sam bio tamo, jer tamo je i jedno oko dovoljno da se za kratko vrijeme otkrije čaroban svijet u još čudnijoj varoši.

Bez prave karte i bez prave orientacije nasmice krećem iz Đedova dola ka Babinu vrhu. Nakon teškog i zamornog penjanja vidim da nisam na pravu putu. Moj put je vodio ka Stolu (vrhu, a ne prevoju). Uspon je ipak pretežak za umornog solista kao što sam ja, pogotovo ako uza se nema niti jednog klina ni drugih pomagala. Kroz dugi sam niz godina naučio da je za odustajanje od nekog uspona potrebno mnogo više hrabrosti nego li za nastavak puta poštoto-poto. Polaganio i krajnje oprezno vraćam se do ranca u Đedovu dolu i nogu za nogu se vraćam. Penjem se na prevoj što se također zove Sto. Odavde bez poteškoća poduzimam uspon na

Babin vrh, prvo na jedan, drugi, pa treći zub, koji je zapravo najviši. Jedinstven pogled na dolinu Plašnice i dio Sinjajevine koji sam prošle godine pohodio te na slikoviti Jablanov vrh poviše prevoja Vratlo, vrh koji je godinama slvio kao najviši na ovoj planini. Imati vremena, a ne krenuti mu u pohode, bio bi velik grijeh. S Babina vrha sam sačinio skicu, bolje reći crtež, po kome sam sutra namjeravao poći. Tim bih usponom upotpunio sebi sliku Sinjajevine.

Na ovogodišnjem putovanju uspone sam koristio za upoznavanje Crne Gore te stoga nisam ni jurio na one najviše. I uspon na Jablanov vrh tako sam shvatio.

Valjano je reći da je malo planina s toliko katuna kao što ih ima Sinjajevina i da toliko katuna rijetko gdje tako planinu krase i čine planinom kao ovdje. Naselja su raštrkana oko najboljih pasašta. Mala su to naselja, zakrčena plotovima ili suhozidom, potamnjela od duga vremena. Od naselja do naselja ne može dozvati ni najjače grlo, a ni okom se ne mogu dogledati jer su se skrila iza uzvišenja i potonula u uvalle. Žive tiho, od sitnih događaja i golemiti bri-ga, od priča o mršavom blagu, o slaboj ljetini i teškoj zimi, o brzu vranцу i dobri volu bodaču i o djevojci na dobru glasu.

Zbog svega što se vidi, doživi i osjeti, Sinjajevinu čini i činilo je da bude planina na dobru glasu. Da Bosnom pronesem još ljepši glas o ovoj planini pobrinula se i porodica Mićuna Kljajića iz Kaljča sela, koja je svojom širokogrudnošću i gostoprivrstvom stavila u zlatan okvir ne samo sliku Sinjajevine, nego cijelo moje putovanje po Moračkim planinama.

Neka u ovoj mojoj priči ostane zabilježeno da se nisam peo na Jablanov vrh zbog lošeg vremena. Nisam želio da mi se ponovi prošlogodišnje lutanje po Velikom Pečarcu. Želio sam slušati ove ljudje, lane to nisam činio pa sam se mogao provesti mnogo gore no što jesam.

Tog sam jutra bio neopisivo sretan i bez toga uspona i da ste me tada pitali što je sreća sigurno bih vam rekao ono što sam i u svoju bilježnicu zapisao: sreća je biti nekoliko dana u Moračkim planinama. Sedmica je bila dovoljna da otkrijem srce i dušu ovih planina i ljudi u njima, a opet prekratko je trajala, trajala je kao tren, jer doživio sam sreću. Svaka sreća kratko traje!

Svako otkriće čovjeka čini sretnim. U ovim je gorama svaki korak otkriće, svaka stopa sreća. Ovdje se zadovoljstvo može naći pod kamenom, u šalici kave kojom ste počašćeni, u izvori koji je na izdisaju, u ledenim zorama, u mje-

sečini i podnevnoj pripeci. Ovdje sreća i zadovoljstvo lebde uzavrelim zrakom. Treba se pre-pustiti životu ovih gora i ljudi u njima, treba ga živjeti s njima i sreća je neminovna isto tako kao što poslije noći mora doći dan.

I ako jednom poželite biti sretni, krenite traga-moje zabilješke i budite sigurni da će vam se svaki učinjeni napor višestruko isplatiti, srećom okrunuti.

OBRAĆANJE SEBI I DRUGIMA

I da vam kažem, vjerujem da imam pravo na to: čudna je zemlja Crna Gora, lomna i krševita. Danima njome hodite, a da zapravo i ne slu-tite što vas je tamo dovelo i njoj privuklo. Slo-bodno mogu reći: tko je video cijelo svijet, a nije video ovu zemlju, taj nije video čarobni kutak svijeta. Ta čudesnost nije u njenu kamenu i u suncu koje je u stanju da ugrije cijelo svijet, nije ni u mračnim kanjonima niti u smionim visina-ma. Ne znam zašto je čudna, ali znam da me je uvijek privlačila i uvijek ispočetka toplo primila u svoje okrilje. Tamo sam se uvijek osjećao kao kod svoje kuće.

Želio bih da ovo moje putovanje, jer sam ga tako i zamislio, shvatite kao gradnju mosta od jedne obale do druge, od mog srca do drugih srdaca. I kad poslije svega sjedim u autobusu i teškom mukom pokušavam načiniti posljednje zabilješke, nameće mi se razmišljanje o putova-nju. Što li je uzrok takvom odlasku od kuće, napuštanju doma i dotadašnjeg načina života i navika? Možda je moje putovanje napuštanje i sigurnosti, ali zasigurno i napuštanje dosade. Sretan sam zbog povratka i susreta s najmilijima, ali već razmišljam o sljedećem velikom putovanju.

Naučili su me da mladost živi od nada, a starost od uspomena. E, ja ču pod starost zaista imati o čemu pričati, misleći na ovo putovanje Moračkim planinama.

Po povratku kući iz Moračkih planina drugi me često pitaše jesam li se pokajao. Što je zapravo kajanje ako ne tugovanje zbog vlastitih grešaka? Meni se učini da ne napravih ama baš ni jednu jedinu. Ako netko moje putovanje smatra greškom, treba da zna da su tuđe greške uvijek zabavne i da se pametni ljudi uče na tu-dim greškama, a samo budale na svojima.

I dok tako razmišljam, zapitam se nisam li ja ipak samo jedna luda koja ide iz greške u grešku.

Ponovo je ispred mene gomila papira trudom ispisana, a da zapravo ne znam što sam htio reći. Vjerujem da nisam rekao ono što sam želio, jer je to nemoguće.

Mezića stijena

ALIRIZAH VATREN-JAK

SARAJEVO

Mezića stijena (ili Mezića kuk), nazvana po krivolovcu Meziću, čija je odiseja lutanja po toj golemoj stijeni opisana u jednoj priči naroda toga kraja, sjeverozapadne je orijentacije, s podnožjem na oko 900 m, dok je vrh visok oko 1600 m. S odmorišta iznad lovačke kuće Žlijeb, ili s vrha Velikog kuka, ili promatrana s Trinjače, vidi se sva njena veličina. Sjenovita, s nešto borova munika po svojim plećima, i tek u smiraj dana obasjana suncem, izazivala je u generacijama planinara zadivljenost, tjeskobu, penjačku radoznalost i maštu.

Daleke 1941. godine su Dragman i Laszowski, te Ceraj i Brezovečki, ispenjali dva smjera u Mezića stijeni. Godine 1949. došla je veća skupina slovenačkih penjača, ali ih je eksponiranost i kršljivost stijene, te kamenje koje obaraju divokozе, odvratila od uspona kroz centralni dio. U desnom, malo nižem dijelu stijene, izveden je jedan uspon. Nepoznavanje pristupa i uvjeta boravka pod stijenom, te dugačak i orijentacijski zahtjevan povratak s njena ruba, vjerojatno su odbijali penjače idućih godina, pa nitko nije ulazio u stijenu slijedeće 24 godine.

1973. – upoznavanje sa stijenom

U ljetu te godine otisao sam da izvidim pristup pod stijenu, jer postojeći opisi nisu bili od velike koristi. U septembru smo Slobodan i ja odlučili da se malo više upoznamo sa stijenom i da utvrdimo pravac uspona.

Ugodan hod kroz hlad grabove šume, te uspon pod stijenu lovačkim putem koji su mjestimice odnijele bujice, podižu naše raspoloženje uprkos teškim naprtnjačama i znoju. Tjeskobe i uzdrhtalosti pred uspon u velikoj i nepoznatoj stjeni nije bilo, jer mi smo isli tek na upoznavanje s njom. I zato smo uživali u ljepoti netaknute divljine oko sebe, u glasanju ptica i divojaraca.

Ujutro, već prvi dodir sa stijenom donosi iznenadnje: nalazimo runolist na ulaznim, relativno položenim pločama (II–III). Nadmorska visina oko 900 m. A to je tek oko dva sata hod-a od vinograda i smokava u Grabovici. Mediteranski i visokogorski ugodaj tako blizu jedan drugome! U dobrom raspoloženju, peňući ne-navezani, stigosmo do okomitog dijela stijene koji počinje sa završetkom ulaznih ploča. Našli smo klin prvih penjača i odlučili ući jednu-dvije dužine da procijenimo situaciju za sut-

rašnji juriš. Prva dužina je eksponirana, s mnogo oprimaka, ali i vrlo kršljiva. Nadosmo još dva kline prvih penjača, a na kraju i borić iz Dragmanova opisa. Druga dužina je teška (V–VI), kršljiva, s prevjesnim detaljem. Opis prvih penjača nas je zaveo i izgubili smo mnogo vremena. Već je kasno poslijepodne a mi smo žedni i umorni. Odlučismo pojesti i popiti što imamo (ostavljajući mrvice za sutra) i bivakirati ispod crvene rupe, na mjestu gdje su noć proveli i prvi penjači. Opreme za bivak nismo imali, te su nam dva nevelika kamena ispušćenja na kojima smo sjedili, bila dovoljno prostранa. Neštvarni zvukovi iz šume ispod nas, kamenje što je padalo niz stijenu i neudobnost bivaka, učinili su da noć provedemo u isprekidanom driemežu.

Ujutro, nakon dvije i pol dužine, dolazimo do početka vrlo teške priječnice. A već je bilo 11 sati. Budući da smo bili bez vode i hrane, odlučimo se vratiti. Usljedilo je nekoliko teških spustova po užetu. I čim smo se dohvatali sipara pod stijenom, počeli smo planirati novi dołazak.

1974. — ponavljanje uspona
nakon 33 godine

Jesen brzo izmaće, a u novembru sam otisao u armiju. Mnoge mi je teške dane te zime i proljeća olakšalo razmišljanje o usponu u Meziča stijeni. Pripremao sam se prečkajući neožbukani zid garaže. A u ljetu, kada sam dobio redovni dopust, odmah smo otisli na Prenj i ispenjali stup Bahtijevice u Sivadijama, radi upenjavanja. Jedan dan odmora u Sarajevu, pa put u Grabovicu.

Gazimo Iovačkim putem ne primjećujući ništa oko sebe, potpuno obuzeti usponom. Noć pod stijenom provodim u polusnu, vjerovatno zbog napetosti prije sutrašnjeg uspona. U osviti dana smo u podnožju stijene. Penjemo bez poteškoća. Uživamo u „zračnosti“ stijene, pogledu na obrasle glavice Medvjeda, na izzljebljene stijene Crvenka, na stup Velikog kuka što kao pramac gigantskog broda sijeće vidokrug. Osjećam se nekako punim, možda zbog spoznaje da o svemu odlučujem sam, da sam tog trenutka potpuno sloboden. Negdje oko podneva smo na onom mjestu do kojeg smo došli prošli put, na početku dugačke priječnice.

Nakon gotovo tri sata penjanja izašli smo iz teške i eksponirane 30-metarske priječnice i tada nam je postalo jasno da nećemo moći kroz centralni dio stijene zbog nedostatka klinova. Nastavismo po smjeru Dragman-Laszowski, koji teče kroz razvedeni, tehnički lagan, ali orijentacijski zahtjevan desni dio stijene. Po mraku ispenjasmo završni stupić (IV). Oduševljenje nije bilo preveliko, valjda ga je umanjila silna napetost koja nas je držala čitav protekli dan u stijeni, možda i tehnički lak završetak uspona, noć i naš umor. A onda je, nakon što smo premili bivak na travnatoj zaravni okruženoj klekovicom, počela kiša, no nije nas mogla omesti u tvrdom snu sve do jutra.

1979. – pokušaj penjanja centralne stijene

Slika Mezića stijene i smjer kroz njen centralni dio postali su dijelom mojih razmišljanja i pratili me i po Alpama i na Pamiru. Ali vrijeme je izmicalo. Tek 1979. godine uspio sam se dogovoriti sa Bucom, Rakom i Mujom da pokušamo taj uspon. Pošli smo samo Buco i ja zbog raznih nepredviđenih okolnosti.

Idući pod stijenu osjećao sam radost što sam opet tu, što će opet biti dio tog područja iskonske snage i ljepote. Partneru sam s oduševljenjem pričao o centralnom dijelu stijene, pa je on stekao dojam da je donji dio bez teškoća. A ja sam mislio: to će penjati treći put i ići će brzo. Ali, bilo je drugačije – kršljivost ne dopušta nikakvu brzinu. Buco je bio zatečen teškoćama.

Podne je bilo prošlo, a mi nismo izašli iz teškoća donjem dijelu stijene. Onda se smračilo, počeo je pljusak i grmljedina. Čekali smo dok nepogoda ne prode pa da se pripremimo za absajl, jer nam se nije dalje penjalo, a pogotovo noćivalo u mokroj stijeni. Povratak je bio brz, iako ne lagodan.

1983. – deset godina nakon prvog susreta sa stijenom

Svoj san o usponu u centralnom dijelu Mezića stijene i dalje samo sanjam, a vrijeme prolazi. Pritisle su obiteljske obaveze, a u ono malo slo-

bodnog vremena ne nalazim partnera ili je kiša. Tek jula 1983. godine dogovaram se sa Željkom i Dragom, dvojicom iz mlade, novopriđešnje generacije penjača. Obojica već imaju jačih uspona iza sebe.

Uvečer dolazimo pod stijenu, nalazimo vodu i noćimo. Ne znam kako su se oni osjećali, jer su prvi put tu, ali je meni bilo ugodno u poznatom i dragom krajoliku.

Ujutro ulazimo u stijenu, dočekuju nas meni poznate teškoće u kojima se tope svi planovi o brzom napredovanju. Na izlasku iz problema donjem dijelu stijene uhvati nas kiša. Nakon sat vremena čekanja nastavimo penjati tražeći prilaz centralnom dijelu stijene. Bilo je već po-dmaklo poslijepodne. Dragan je sit kršljivosti i predlaže da nastavimo po smjeru Dragman-Laszowski, ali nas dvojica smo za noćenje u stijeni.

Jutro osvanu lijepo, a mi čili i spremni za nastavak penjanja. Nakon prolaska kroz razvedene ploče dolazimo do bankova koji se smjenjuju sa uskim, kosim, zatravljenim policama. Uživali smo u penjanju, samo je prvom zadavala teškoća trava na policama. Duboko odozdo čuli su se glasovi. Došla je veća skupina naših prijatelja. To nam je povećalo zadovoljstvo, činilo se da ga dijelimo s onima dolje.

Završna dužina, možda i najljepša, pripala je meni (kao najstarijem). Penjući je slobodno, gotovo 700 metara iznad tla, osjećao sam da je život dar prirode koji treba cijeniti. Ova stijena, brda oko nje, moji supenjači i ja, sve je to nekako isprepleteno, jedna cjelina koja čini da osjećaji buju, žele van i možda izlaze s onim vriskom pri završetku uspona na vrhu stijene.

1973. god, pokušaj prvog ponavljanja smjera Dragman-Laszowski, sa Slobodanom Zalicom (bivak u stijeni)

1974. god, I. ponavljanje smjera Dragman-Laszowski, sa Slobodanom Zalicom (14 sati, bivak na vrhu stijene)

1979. god, pokušaj uspona kroz centralnu stijenu, sa Branimirom Matarićem.

1983. god, prvenstveni centralni smjer, s Dragom i Željkom Rudanom (24 sata, bivak u stijeni)

U bespuću Velebita

MARIJA ANTOLOS

ŠIBENIK

Kad radite na takvom radnom mjestu da ne zna-te hoćete li ovaj tjedan dobiti slobodan dan ili ne, pa ako ga neočekivano dobijete, to je pravi pravcati praznik. Jedan takav dan Sanja i ja is-koristile smo za odlazak u Paklenicu. Bez ikak-vih priprema, uputa, brže bolje napunimo ruk-sak hranom i odjećom te pojurimo na prvi ju-tarnji autobus u pravcu Starigrada.

Šofer autobusa ljubazno nas upita: „Želite li izaći na stanici za Malu ili Veliku Paklenicu?“ Mala Paklenica! MISLIMO, prvo ćemo obići Malu Paklenicu jer je mala, a drugi put Ve-liku. Poslije smo se danima smijale toj zabludi zajedno s prijateljima. Nismo znale da je Mala Paklenica opasna kao džungla, teško prohodna, da u njoj caruju zmije, da ima medvjeda. Mi smo odvažno krenule u osvajanje Male Paklenice vjerujući da je zaista MALA.

Markiranim stazom krenusmo u bespuće Velebita. Stijene su nas nijemo promatrali, a mi smo tog jutra bile neobično sretne što smo same, što pored nas nema uobičajene buke planinara, što u nekom svom miru slobodno hodamo, razmišljamo, jedna drugu ništa ne zapitujući. Sunce se često skrivalo iza tmurnih oblaka, a nama se činilo kako je to idealno vrijeme ako tako i ostane. S obzirom da nismo svje-sne u kakvu smo se avanturu upustile, vrijeme nas ni najmanje ne brine. Hodamo polako, pro-matramo šarenilo cvijeća, neobične rupe u podnožju stijena što nastadoše od velikih buji-ca, osluškujemo poj ptica, upiremo pogled u nizak i siv oblak-stratokumulus što se prijeteći nadvrio nad nama.

Zavirujemo u Kapljarku. To je veliko udubljenje u stijeni, mračno i vlažno, jer voda neprekidno kaplje. Upisale smo svoja imena i datum na komadić papira i stavile u planinarsku kutiju. Neka se zna da smo i mi ovuda prošle!

Sunce i oblaci igrali su neku svoju neslućenu igru. Vjetar je puhao na refule, čas jače, čas slabije, pa smo morale svako malo oblačiti vjetrovku, skidati je i ponovo oblačiti. Vrijeme se stalno mijenjalo. Zabavljale smo se pogadajući hoće li, kad zademo u slijedeći zavoj, proviriti sunce ili će oblak pustiti kišu. Osjećale smo se nekako neobačljivo sretne i zadovoljne. Nitko nas nije požurivao a ni usporavao, kao što to obično biva kada ste u većoj skupini planinara.

Nebo je ipak bivalo sve sivije, tmasti oblaci spuštali su se niz vrhove Velebita i mi smo zna-le, kiši izbjegći nećemo. Samo neka ne bud-

grmljavine jer znamo koliko je opasna u pla-ninama.

Ulagimo sve dublje u klanac Paklenice. Oblaci se dobrano namrgodiše, nekoliko se puta neka velika ptica, možda orao, sjurila toliko nisko da nam nije bilo svejedno. Velike gromade stijena razasute, no klancu sve više nas uvjeravaju o težini i opasnosti puta kojim smo krenule. Dok svladavamo kamene prepreke, tražimo prikladno sklonište u slučaju ako počne nevrijeme. Sva su udubljenja u stijeni iz-gledala nesigurno, pa ubrzavamo korak ne bi-smo li što prije izašle iz ovoga stampeda kame-nja i ugledale šumu, proplanak, dom, nekog od planinara. Iz daljine dopire zvono. Možda će-mo ipak ugledati čovjeka i znati gdje smo. Još nekoliko stotina koraka preko stijena, uz pada-nja i ustajanja, i konačno ugledasmo desetak pitomih koza. Stisle se pod veliku stijenu, pre-dosjećajući kišu. Ni traga ljudima. Idemo dalje.

Klanac je sve teže svladavati. Preko nekih stijena doslovce smo puzale. Pokušavamo prijeći jedan usjek. Kamene stijene neobično razasute. Tražimo najlakši put. Penjemo se, provlačimo, pomažemo jedna drugoj uspeti se. Sajla! – na dohvrat ruke. Od umora nismo je odmah vidjele. Smijeh.

Nebo je sve sivlje. Čuje se podmukla tutnjava. Grmljavina nije. Možda divokoze nehotice obrušavaju kamenje ili tamo visoko u stijenama djeluju neke više sile prirode? Tutnjava se ponovi. Neke velike ptičurine uznemireno oblije-ču oko vrhova stijena. Zalijeću se sve niže. Osjećamo strah i nemoć. Ubrzavamo. Želimo biti što dalje od tajanstvenih stijena.

Odjednom kiša, krupna, kao iz kabla, sruči se. Kratkotrajna, ali dovoljna za kupanje do kože. Kroz klanac poče navirati voda. Sunce se stidljivo pomalja. Oko nas je veličanstven pri-zor. Sve bliješti poslije kiše. Kaleidoskop boja i oblaka. Skidamo odjeću do pasa, stavljamo je na ruksak da se suši i nastavljamo dalje. Noge nam nisu potpuno mokre pa se trudimo da pažljivo prelazimo vodene zapreke. Mjestimično pravimo kamene mostiće. Onda se Sanja posklizne na najmanje opasnom mjestu, srećom bez većih posljedica, samo noge mokre do koljena. Mostići koje pravimo od kamenja ne mogu uvijek izdržati naš skok, pa smo sve češće obje u vodi. Svaki put kad pomislimo kako smo pri kraju vodenog puta, on postaje još dublji i

teži. Srećom je na najtežem mjestu postavljena sajla za prelaženje na drugu stranu. Nakon mnogo truda izadosmo iz klanca. Staza nas još neko vrijeme vodi dnom klanca, a onda se blago uspinje ka brdu. Provalčimo se kroz grmlje i visoku travu mokru od skorašnje kiše. Svako malo nehotice jedna drugu zalijevamo kapima s grana što su natkrilile stazu. Mokre smo i umorne. Odlučile smo vratiti se istim putem, ako ubrzo ne nađemo na putokaz za planinarski dom.

Šuma je sve gušća, dublja i mračnija. Ne znamo kuda nas vodi, pa se stoga naš strah povećava. Razmišljamo i o medvjedu. Neznamo što bismo uradile da se pojavi. Trčale niz brdo?

Imamo dva stara noža za utjehu. Smijemo se ludački. Znamo, od toga nikakve koristi.

Odjednom šuma je rjeđa, osjećamo toplinu sunčevih zraka. Izbismo na proplanak prekriven sagom od raznovrsnog cvijeća ukrašenog bisernim kapima kiše. Ugledasmo označku „DOM“. Smijemo se. Grlimo. Sretne smo. Os-

jećamo se manje umorne. Vjerujemo da je dom blizu.

Put nas opet vodi kroz šumu. Čas se uspijemo, čas spuštamo. Ne hodamo, već trčimo, misleći kako se tamo iza onog zavoja krije dom, pa iza drugoga, možda onog sljedećeg, ali doma još uvijek nema na vidiku. Staza je sve više, markiranih i nemarkiranih, sve su prohodne i zbujuju nas. Neke marke su tako izbljedile da promiču našoj pažnji, neke stidljivo vire iz kamena obraslog visokom travom. Sve to otkrivamo vraćajući se na zadnje mjesto vidljive marke. Umorne smo i pažnja nam popušta. Ljutimo se jedna na drugu. Čini nam se da dom nikada nećemo ugledati. Ako smo zlutale, Paklenica će nam jednu noć biti staništem.

Kako i kada izbismo na pravi put ka domu, više ne znamo. Ravnodušne smo. Umor je uzeo svoj udio. Naše pojavljivanje pred Borisovim domom izaziva divljenje planinara koji su se tu zatekli. „Vi ste lude, čestitamo!“ – rekoše nam s nekim neskrivenim zadovoljstvom.

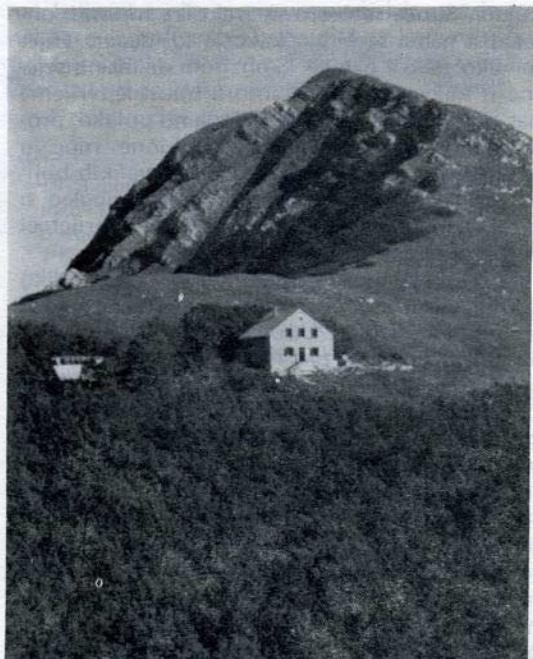
Još jedno sklonište na Velebitu

ANA LEMIĆ
GOSPIĆ

Planinarsko društvo „Visočica“ iz Gospića i jedan od najljepših vrhova na Velebitu – Visočica, već više od 60 godina dočekuje planinare u vlastitom domu. Lijep broj godina, nema što! I upravo zbog toga, taj šezdesetogodišnjak treba pomoći u obliku solidnog planinarskog skloništa, koje bi bilo uvijek otvoreno.

Za sve one koji su to, možda, zaboravili, a i za mlade planinare koji to još ne znaju da se podsjetimo. Planinarski dom na Visočici, točnije, podno samog vrha, otvoren je 29. lipnja davne 1929. godine. Nazvan je Gojtanovim, po najzaslužnijem čovjeku za njegovu izgradnju i tadašnjem predsjedniku HPD-a „Visočica“. Dom je bolje popularizirao ličko planinarstvo, koje je organizirano započelo još tridesetak godina prije. Prve godine dom je posjetilo oko šest stotina planinara, a na njegov prvi rođendan otvoren je u jednoj od soba planinarski muzej, i opet na inicijativu Ivana Gojtna. Tih godina, kako smo mogli pročitati u „Hrvatskom planinaru“ iz tog vremena, Gojtanov dom je tjedno posjećivalo od 10 do 50 a praznikom čak između 80 i 100 posjetilaca.

Iste je godine jedan Podgorac napravio put od doma do samog vrha u duljini od 2 km, oda kle se pruža prekrasan vidik na Liku s jedne na mcre i otoke s druge strane.

Visočica: desno Gojtanov dom, lijevo novo sklonište

Novo planinarsko sklonište na Visočici

U to vrijeme gospićka „Visočica“ broji ukupno 548 članova. Sastanci su održavani svake srijede. O djelatnostima tadašnjih planinara govore mnogi napisni o održavanom predavanjima, izletima, zabavama, tiskanim razglednicama, izložbama fotografija, a da o foto, speleološkoj i ski-sekciji i ne govorim.

Tu tako bogatu planinarsku aktivnost prekida drugi svjetski rat, pred čiji je početak (19. rujna 1940) izgorio i Gojtanov dom, ali nije i želja i ljubav prema planinarstvu. Ta, u pepelu zapretana iskra tinjala je do 15. travnja 1961. godine, kad je na godišnjoj skupštini donesena odluka da se počne s obnovom Gojtanovog doma na starim temeljima. I već 1962. je po drugi put otvoren Gojtanov dom da stoji na raspolaganju ljubiteljima ovog dijela Velebita. Tako je bilo nekad, a kako je danas, to nam je manje-više svima poznato.

Od tih dana pa do danas prošlo je puno vremena i Dom treba ispomoći u obliku planinarskog skloništa. Naime, kako vidimo, naš dom nije više mladić i treba solidniju rekonstrukciju, a to se može započeti, samo ako se planinari mogu omogući odgovarajuća zamjena. To nije jedini razlog. Dom nema stalnog čuvara, pa je otvoren samo vikendom kad dežuraju gospički planinari, a to više nije dovoljno. Sve su to razlozi koji su se nametnuli i opominjali da se mora graditi stalno otvoreno sklonište.

I tako je počelo. Sazvan je sastanak predsjedništva PD „Visočica“ u Gospiću na kojem su svi članovi rekli svoje sudbonosno „da“ za izgradnju skloništa. Mišo Čubrić je izradio načrt, a o novčanim sredstvima se brinuo mr. Petar Stanić, kome je „Visočica“ i Gojtanov dom velika i nepotrošena ljubav. Bilo je i dobrovoljnih priloga građana i radnih organizacija (Šumarija, Pošta, GRO „Lika“, Meting, PD Željezničar). Sve je to ohrabrilovo da se može početi s gradnjom. A dalje, zna se – dobrovoljna baza. Na tu dobrovoljnost su nas, ostale planinare, tjerali predsjednik PD „Visočica“ Željko Bjegeović i predsjednik odbora za izgradnju Ante Vujnović. I tako, za malo više od tri mjeseca sklonište u neposrednoj blizini Gojtanova doma stavljeno je pod krov. Na njegovoj gradnji je sudjelovalo četrdesetak planinara koji su dali oko 1500 radnih sati. To je blokovima zidana prizemna zgrada 8 x 6,5 m, s otvorenim ognjištem, spavaonicom za desetak ležajeva i ostavom. Nije još završeno, ima tu još prilično posla, ali ima i nas planinara.

I eto, dragi planinari diljem svijeta, Velebit vam nudi još jedan krov nad glavom.

I na kraju ne mogu, a da ne spomenem i moje učenike (35 razred COOU „N. Tesla“ u Gospiću) koji su također dali svoj mali doprinos (dva radna dana) u ovom velikom i važnom zadatku. Nadam se da mi to neće biti zamjereno.

Naime, moj cijeli razred su članovi našega planinarskog društva. U njihovu formiranju i odgoju kao budućih planinara pošla sam od stare japanske poslovice koja kaže – ako gladnom dadeš jednu ribu, nahrario si ga za jedan dan, a ako ga naučiš ribariti nahrario si ga za cijeli život.

Tako je i s mojim učenicima kao planinarama. Da sam ih odvela jednom na Velebit, uživali bi samo taj dan, a ako ih odgojam kao planinare imat će užitke cijelog života, jer nema

ništa ljepše nego voljeti prirodu, čiji smo i mi dio na neki način, i kojoj bi se kad god je to moguće trebali vraćati.

A biti pravi planinar nije samo šetnja po planini, nego se treba pokazati u svemu onom što čini planinara pravim planinarem, bilo u obliku materijalne pomoći (dali su novčani prilog za dom na Oštarijama) bilo kojom prolivenom kapljicom znoja, iz koje će isklijati nešto što trajno ostaje. Jer, znamo svi iz iskustva – umor prolazi, a zadovoljstvo ostaje.

Oblaci

GORAN MAJETIĆ

KARLOVAC

Probudim se rano. Probudi me sunce što istaće snoplje blještavila u moje snene oči. Skrenem pogled niže ka vrhuncima što se jedan za drugim spuštaju k moru. Pod paučinom od oblaka nazire se Jadran, a nad njegovim plavetnim razlilo se nebesko more. Prilazim prozoru i odškrinem ga. Sklonište ispunji hladan zimski zrak. Osvojen njime opet se zagledam u jutarnje slike. I osluhnem. Ne čujem ništa. Ispuni me mir šuma što slobodno rastu. Zaželim se uspeti na vrh planine i zagledati jutro.

Odlazim do zasjenježenog grebena. A vidici izranjavaju u meni. Kad sam stao na Kulu, najviši vrh Bjelolasice, već sam bio opijen širinom razgleda, bojama neba i oblicima oblaka. Svet je završavao oblacima. Ustajući provirivao sam na jug prema Jadranskom moru i visoravnima od Zavižana do Učke, gledao obrise Jadrana, a sada je u moj lik, okrenut sjeverozapadu, zuri ocean od oblaka. Prljavo bijeli i gusto spleteni u daljini izgledali su kao ledene polarne sante. Vidljivost je dosezala bjeličaste obronke triglavskih stijena i hrptove Grintovca. No ispred njih, osim golemih valova nebeskog mora, druge planine se nisu mogle ni naslutiti. Samo je toranj na Mirkovici izvirivao poput periskopa iz uspenjene pučine. Oblaci su mirovali na oko 1300 metara i nisu dopuštali svjetlu oka da progleda kroz njih na zemlju i život pod njima. Tek otoci od rijetkoga visokog gorja činili su oaze na vidnom obzoru. Tu prestaje slika stvarnog. Uputim oči modrini iznad mene. Izgubim se u njoj i razmišljanjima.

Sjetim se proteklih tjedana koje sam proveo ispod istih ovih oblaka i u njima. Danima sam gledao u sivilo ali nisam vido gotovo ništa. Hodajući maglom vido sam naličje oblaka koji sad nečujno zapljuškuju obale moga sna. Sva-

kog jutra iznova sam isčekivao čudo na istoku. Zaželio sam sunca kao pčela zimi. I svježeg zraka da hrani pluća. I zelenih jela pod kristalima pršića da odmorim oči. Zavolio sam prirodu strasno jer me bezosjećajno priželjkivao svakodnevni život.

Ove zime je smog Karlovca ostao mojo napunivši mi nosnice. Smog kao dim s ognjišta i paru iz ispušnika ispirem s kože. Pune su ga moje košulje i kosa. Oblaci nad nama maglone su zrcalo i vraćaju nam sav otpad naših betonskih spavana i bučnih hala. Iz dana u dan u istom otpadu lijegamo i ustajemo. Svaki dan tom otpadu dodamo još poneku košaru smeća.

Zlati se sunce nad Gorskim kotarom. Puca i prska nebo. Stojim nad svijetom koga nema. Nema tvornica zavijenih u čadu, autoputeva s tisuću limenih koturaljki, prljave Korane i uginulih riba, neuredenih parkova zasadnih plastirom...

Ali nema ni mirisnog ručka, ni tople vode, ni popodnevnih emisija za razbibirigu. Nema ni cijene kojom plaćamo danak užitku. A svijet zagađen ljudskom nemarnošću i neodgovornošću prema životu ipak postoji. Došao sam na vedorinu s groblja sasušenih novogodišnjih jelki bačenih nakon jedne sulude noći. Provukao sam se čvorištim od automobila što okružuju stambene zgrade umjesto igrališta i dvoreda. Otišao sam od gomile nenarodnih običaja, od nesluha za bolje i ljepše sutra. Ipak ne bježim od života ispod oblaka jer sam ne umijem da živim. Samo želim da živim! S vama.

Očaran sam trenucima kad ne mislim da nam se šume guše, izvori presušuju i rijeke nadsvodu kao gradski kanali. Na vrhu planine vrijeme drijema a prostor je utvara. Sve dok zov hrane ne vrati tok misli k finoj potki prirode,

Foto: Dr. Z. Poljak

k strunama njene bogate harfe. Svjestan sam beznačajnog trzaja koji je dovoljan da poremetimo harmoniju njenih nota. A mi udaramo o žice tvoreći zaglušnu rezonanciju. Zvukovi je-
će kroz maglu.

Dani kad samujem s iskonskom nagom pri-
rodom rijetki su. Živim godinama pod oblaci-
ma s malim ljudskim nadanjima. Život mi je
slabost. I radost. Želim ga živjeti. Nadahnut
sam njime, djecom, budućnošću. Svi mi pri-
čamo o tim istim blagodatima. A da li iz lije-
nosti i neznanja prepustamo ipak život slučaju?
Je li život samo prolazna pojava na ovoj planeti
ako nemamo volje odgovoriti mu suprotno?
Život je vječan ako mu dajemo sebe. Vječnost
su djeca i djeca naše djece. Vjerujemo da ih

volimo. Pružimo im ljubav odrastanja u zdravoj
sredini. Budimo za napredak, ali napredak slo-
bode da osiguramo ptici gnijezdo, risu stoljet-
nu šumu, ribi prozirnu vodu, čovjeku skladan
dan. Svakom čovjeku i čitavoj zemlji.

Sjedim iznad oblaka na kamenu Kule. Ostaje
mi da vjerujem i volim. Gromade od sivobi-
jelih oblaka silaze u dolove, i daleke nizine. Ili
se novi bregovi uspinju k meni. Po rubovima
njihovih šuma gori sunčeve crvenilo. Pod ob-
lacima plamte ljudske duše, bukti život. Kakav,
takav – jedini naš.

Uveče se sazviježđa zimskog svoda nadviju
nad sklonište. Mrak proguta oblake. Nestane i
zadnje zemljine oaze. Drugu do sebe više ne
govorim ništa. Pred očima svemira se šuti.

Rekordi na Hercegovačkoj transverzali

IVAN SALOPEK

MOSTAR

Na inicijativu PD „Nikola Tesla“ iz Zagreba osam članova je obišlo Hercegovačku transverzalu od 22. do 27. jula. Kontakti s domaćim Transverzalom, Planinarskim snimčarskim društvo „Prenj“ iz Mostara, počeli su početkom godine. Bilo je mnogo pisama i telefonskih razgovora. Pripreme su profesionalno obavljene. Tako i treba jer se radi o 220 km dugoj stazi preko četiri hercegovačke planine: Vleža, Prenja, Čvrsnice i Čabulje, sa četiri dvjetisućaka. Ukupni usponi su 9000 m a toliki i silasci, s najnižom točkom od 50 m (Mostar) i najvišom 2123 m (Zelena glava). Prilično bezvoden teren, mogućnost brzih i kobnih klimatskih promjena, od nesnosnih vrućina do smrzavanja, a za sve to treba biti pripremljen i opremljen i opremu no-

siti na sebi.

Sve su to uspješno riješili za šest dana vođa puta Miljenko Haberle i njegova družina: Jolanda Matica, Verica Kicivoj, Vera Blažanović, stazi preko četiri hercegovačke planine: Vleža, Vladimir Sorić. U tome im je pomogla i moja malenkost i šezdesetogodišnja starost. Društvo-domačin im je stavilo u Mostaru na raspolaganje svoje prostorije s telefonom za tri ne baš ugodna noćenja, a domar Ahmed Zelić ponudio pićem.

Svojom galantnošću, ljepotom, vedrinom i pjesmom ova ekipa je plijenila svakog na stazi. Taksist Jusuf Droce, sličan rijima, obavio je svoj dio posla na najvišem profesionalnom ni-
vou.

Jaka Jozic na Lučinama
u Prenju dočekala nas je
kao najrođenje

Prvog dana, pošto je vlak kasnio dva sata, bili su na vjerničkom hodočašću u Medugorju, udaljenom 30 km.

Hatidža Turkić, domarka u Planinarskom domu Rujište, obavila je svoj dio posla. Častila ih je kafom. U Planinarskoj kući Bijele Vode njima sličan Anes Voloder odlično je obavio svoju domarsku dužnost. U Crnom polju Fata Pajić, koja sa svojim društvom napasa 700 ovaca, počastila ih mlijekom netom skinutim s vatre, stalno pitajući hoće li još. U Planinarskoj kući Jezerce dočekao nas je nesudeni vodič ove ekipe Saša Eminagić sa također mladim kolegom Damirom Kapetanovićem. U veljači nije mogao obećati da će biti vodič. Šteta! On je dobar znalac Transverzale. Posljednjeg dana obilaska njih dvojica su nas dočekali i kod Lovačke kuće Tise, raskrčili stazu, naložili vatu i počastili pečenim kobasicama.

A što reći o Jaki Jozici, usamljenici najdivljeg i najdivnijeg dijela Prenja — vučivih Lučina? Sa suzom u oku priča o psu Bronku koga su vuci pojeli pred kolibom i pokazuje dva fildžana u koje mu je sipala kafu da se zajedno saberi, a sad fildžane čuva za uspomenu i tujovanje. Našoj je ekipi Jaka sa svojom kćerkicom Spomenkom trčeći iznosila mlijeko, pogaću, kajmak, kafu, stalno pitajući hoće li još. Na oprezu od vuka samotnjaka, koji se tu negdje skriva, Spomenka nas je odvela do Lovačke kolibe Lučine udaljene pola sata.

Visoko iznad kanjona mostarske Bijele Duran i Fatima Macić sa četvoro sitne nejači dočekali su nas u kolibi mlaćenicom s kajmakom i kafom. Ljubica Šarić, s Glogova pod Vidovom, pola sata je išla da nas stigne i upozna. Na Nuglinama iznad Grabovice šeret Pero Miletić s Ružom stavio nam je čatrnu na raspolaganje. U blizini Blidinjeg jezera na Barama ugodno je bilo u gostionici s Ilijom Mihaljom i unučicom

Snježanom. Pokazao nam je mijehove pune sirom.

U Planinarskom domu Vilinac čekao nas je Ivica Mišić iz Ivanić-grada i tako omogućio da ne nosimo teške ruksake dva dana. A vedri samotnjak u Divoj Grabovici Ibro Hondžo nekoliko nam se puta zahvaljivao što ga nismo mimošli. Odrecitirao nam je dugi deseterac o Sarajevskom atentatu a mi mu aplaudirali na otvorenoj sceni. Ispekao je tri velika ibrika kafe i počastio nas u hladovini pred kućom.

Od Ibre ekipa se vozila na noćenje na Boračko jezero. Sutradan su u Mostaru gledali skokove hrabrih skakača sa Starog mosta u bistro Neretvu, ovog puta prvi put u okviru Svjetskog kupa. A preksutradan su probudili domaćina u tekiji (muslimanskom manastiru) u Blagaju, na najvećem vrelu Evrope — Buni, da nam ispeče kafu. Zatim smo u Mostaru obišli orijentalnu Kajtazovu kuću, od koje je konzerviran samo ženski dio sa četiri sobe za četiri žene nekadašnjeg kadije i bibliotekom s istočnjačkim pismenima. Pogledali smo obilježja pjesnika Alekse Šantića: spomenik, kuću gdje je stanovaо, zgradu gdje im je bila trgovina i rodnu kuću.

Hercegovačka transverzala jeste teška a može biti i surova. Za 15 godina od otvaranja obišlo ju je samo 68 planinara. Ekipi PD „Nikola Tesla“ iz Zagreba ona se pokazala u najboljem izdanju, u skladu bogatstva kraških oblika, flore, faune i otvorenog gostoljubivog čovjeka-dinarca. To je ova ekipa i zaslужila jer je postigla nekoliko rekorda: najbrojnija ekipa, s najviše žena i s najviše ljetopatica, a postigla je vrhunsko vrijeme. Čestitamo!

Istine radi, a i opreza radi, jedan je član ekipе, Antun Matišin Željko, zbog upale na boju morao da napusti stazu.

O Promini i okolo nje

ANTE JURAS

ŠIBENIK

Pomisao na Prominu uvijek u meni budi neko čudnovato zadovoljstvo. Možda je to zbog njene blizine Šibeniku i uspomena na moje prve planinarske korake, a možda i zbog divnih vidika što s nje dosežu sve do padina Velebita, Dinare i Svilaje, rubova Petraova polja i Prukljana; možda i zbog lijepog planinarskog doma i dragih susreta s drniškim planinariма. Svejedno. Pohod planini Promini i okolnom kraju pravo je zadovoljstvo. Promina je po mnogočemu izuzetak od ostalih dalmatinskih planina. Ima ona, osim oštrog kamenja i škrapa, i pitomih proplanačaka obraslih raznobojnim cvijećem i ljekovitim biljem, hrastovih i borovih šumaraka, visokih stijena, izvora odlične pitke vode i ljetopota podzemnih pećina i spilja. Ukratko, ona pruža potpun planinarski užitak svakom svom posjetitelju.

Poput nekakva otoka raširila se između Petraova i Kosova polja u dužini od desetak kilometara i svojom plavobijelom siluetom dominira nad drniškom krajinom. U svojoj utrobi krije nekada bogata nalazišta boksita i mrkog ugljena i jedina je dalmatinska planina bogata

rudom. Prominski ugljenokopi osnovani su davne 1834. godine. Danas su napušteni zbog iscrpljenosti nalazišta. Jedino još poneki Siveričanin kopati ugljen u svom polju za vlastite potrebe. Ne napušta se, međutim, misao o ponovnoj eksploraciji boksita, čak i u blizini najvišeg vrha planine.

Promina je poznata i po paleontološkim biljnim i životinjskim ostacima, pa je u prošlosti bila meta istraživanja domaćih i stranih znanstvenika. Na njoj se nalazilo i ilirsko naselje Promina. Položaj mu nije točno utvrđen, ali se zna da je bio važna utvrda Liburna i da ga je 33. godine prije naše ere razorio car Oktavijan. Ime tog naselja dovodi se u vezu s današnjim imenom planine Promina.

Broj zaljubljenika i prijatelja ove planine svakim je danom sve veći. Usponi su markirani i mogući iz svakog mjesta u podnožju, a najlakši su iz Drniša i Siverića. Traju dva do tri sata hoda.

Lijepi planinarski dom, izgrađen uz rub hrastove šume na proplanku Dolcu (850 m), postao je omiljeno okupljalište planinara, lovaca i os-

Planinarski dom na Promini

Foto: Zdenka Antunac

talih zaljubljenika prirode. Otvoren je 1984. godine, prilikom 6. susreta planinara Dalmacije. Raspolaže višekrevetnim sobama, kuhinja je potpuno opremljena, a u dnevnem boravku ima mjesto za skoro stotinu posjetitelja. U domu je i struja, voda iz cisterne, a u skoroj budućnosti i tekuća voda s izvora. Točak. Okolni prostori pogodni su za sport i rekreatiju, a za uspon na vrh Čavnovku (1148 m) potrebno je oko jedan sat hoda.

Da bi užitak posjete Promini bio potpun, potrebno je upoznati i zanimljivosti Drniša, centra ovog kraja, i njegove okolice. Kažu da je Drniš nastao 1522. godine, kada su Turci podigli utvrdu na strmoj litici iznad Čikole, upravo na mjestu gdje ona ulazi u svoj živopisni kanjon. Ime mu potječe od turskog pojma koji znači „vrata polja“. To je lijep gradić čiji su se najnoviji dijelovi spustili gotovo u Petrovo polje do raskrižja cestovnih pravaca za Šibenik, Knin i Split. Od njegovih zanimljivosti treba pogledati ostatke već navedene turske utvrde s koje se pruža vidik na Prominu, Petrovo polje i Čikolu, zatim obližnje ostatke minareta, jednog u Dalmaciji. Isto tako zanimljivo je pogledati i radove našega velikog kipara Ivana Meštrovića „Vrelo života“ u mjesnom parku i grub Sv. Roka na pročelju zgrade Skupštine općine, te eksponate Muzeja Drniške krajine.

Samo desetak kilometara dalje, na istočnom dijelu Petrova polja, još je jedno poznato Meštrovićevo djelo. To je mauzolej njegove obitelji u Otavicama.

Kad se govori o zanimljivostima Drniša i njegove okolice neizbjegna je i rječica Čikola. Ime joj je, također, turskog porijekla i označava „vodu kroz litice“. Izvore na jugoistočnom dijelu Petrova polja kod sela Umljanovića, podno planine Svilaje. Prvi dio njenog 37 km dugog

toka vodi kroz Petrovo polje da bi kod Drniša ušla u impozantni kanjon kojim teče sve do svog ušća u Krku. Dio tog kanjona presijeca i šibenska planinarska transverzala, a najzanimljija je kod samog spoja s Krkom, u okruglasom jezeru Torak.

Strme litice kanjona Čikole usječene su i do 150 m u okolnu vapnenačku zaravan. Kad ljeti rijeka presuši, a vodenice se i stupe odmaraju, šibenski planinari pješače njenim suhim koritom od Kašića do Torka. To je izuzetan doživljaj, jer se tada najbolje zapažaju geomorfološke zanimljivosti kanjona i njegovih strmih padina, stare gradine i utvrda Ključice, te ljepote dijela Nacionalnog parka „Krka“.

Utvrda Ključice najočuvanija je gradina u kanjonu Čikole i Krke. Gradili su je Nelipići 1330. godine u vrijeme dinastijskih borbi sa Šubićima. U turskim je rukama bila od 1522. do 1648. godine.

Iz Drniša se cestom dugom 15 km stiže na Roški slap, vrlo slikovit dio Nacionalnog parka „Krka“. To je bogato razgranata barijera koja počinje malim kaskadama, a završava sa 15 m visokim slapovima. Ukupna visina slapa je 27 m. U ambijentu visokih kanjonskih stijena i nizvodnog Visovačkog jezera, Roški slap je jedan od najljepših lokaliteta na Krki.

Na padinama Promine, dva kilometra od Drniša, nalazi se selo Badanj. Njegove su zanimljivosti tisućugodišnji hrastovi i srednjovjekovni stećci razasuti po mjesnom groblju Sv. Ivana. Najveći primjeri stabala imaju promjer 1,20 m, a do vrha su obrasli gustim bršljanom.

Dakle, treba doći i obići ovo područje. Promini treba biti odan i vjeran. Treba voljeti ovu planinu i ovaj kraj.

PRETPLATA ZA 1991. GODINU

Ovom broju „Naših planina“ priložena je uplatnica pa molimo čitaoca da što prije pošalju pretplatu. Za 1991. godinu, ako se uplati najkasnije do 1. ožujka, ona iznosi

200 DINARA

Poslije toga roka ovisit će o vrijednosti dinara u odnosu na marku. Molimo vas da na uplatnici čitko ispišete svoje ime i točnu adresu.

U sadašnjim ekonomskim prilikama dotacije nisu više siguran izvor prihoda i primorani smo na ekonomsku pretplatu. Ako više ne želite biti pretplatnik, javite to pismeno ili telefonski Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774.

Preporučite časopis svojim planinarskim prijateljima i svim ljubiteljima prirode.

Sretna Nova godina

Planinarski savez Hrvatske

Magnet trećega pola

Pogovor iz Božićevog „Puta na vrh svijeta“

TONKO MAROEVIC

SPLIT

I najviši snježni grebeni i padine sve su mame „bijele mrlje“ na Zemljinoj površini; najstrmiji vrhunci i najizloženije stijene gube iz dana u dan na svojoj ekskluzivnosti i izdvojenosti. Čak i „krov svijeta“, Himalaja, okrunjena neusporedivim Mount Everestom, Čomolungmom ili Sagarmatom – kako hoćete – sa svojih 8848 metara visine, postala je mjestom razmjerno učestalih, svakogodišnjih pohoda i dobro organiziranih ekspedicija. Magnet trećeg – ni sjevernoga ni južnoga već visinskoga Zemljinog pola privukao je dosad k sebi koju stotinu najhrabrijih, najupornijih i najsjretnijih, da ne govorimo o gotovo jednakom broju onih koji su najvećom cijenom platili čežnju i težnju ostvarenju maksimuma, postizanja doslovno najviših ljudskih dometa.

Sve to, dakako, ne napominjemo da bismo umanjili značenje golemyh alpinističkih, a posebno himalajskih podviga najglasovitijega splitskog penjača i najuspješnijega hrvatskog planinara uopće, koji je svojim akcijama, s još samo nekoliko slovenskih kolega, stao uz bok najužoj svjetskoj eliti u toj vrsti iznimno zahtjevnoga ljudskog djelovanja (da ne kažemo, jednostavno i ne sasvim točno: sporta). Dapače, izrazito smo ponosni na Stipu Božića i sretni čak što je upravo on, ponikao na dalmatinском kamenjaru i stasao u krugu „mosoraša“, znao i uspio zaokružiti svoje mlađenačke ambicije vrhunskim rezultatima, odnosno smionim i teškim usponima na nekoliko „osamti-sućnjaka“ (uključujući dvaput onog bez premca) i na nekoliko nešto nižih ali često ne manje nepristupačnih i opasnih planina i vrhova.

Spomenuli smo relativno „omasovljavanje“ himalajskog penjanja – misleći pritom i na one, svakako brojnije, koji su za njim slijedili, slijede i još će slijediti – samo zbog toga da istaknemo kako naš autor nije ni jednoga časa izgubio iz vida punu ljudsku mjeru i emocionalno-etički ulog, te se nije dao povesti običnom trkom za rekordima i primatima po svaku cijenu. Istina je da iz objektivnih – povijesnih, finansijskih i organizacionih – razloga i uvjeta nije ni bio u prilici da bude apsolutno prvi na nekom od toliko „napadanih“, najizazovnijih i „najdrskijih“ vrhunaca, ali je znao u sebi naći i sačuvati pravu motivaciju, volju i snagu za angažman do samih granica ljudske izdržljivi-

nosti. Uostalom, stremljenje prema visinama istodobno je i borba s vlastitom „zemnom“ naravi; odupirući se gravitaciji, biće stvoreno od blata (jednako tako metaforički) odmjerava svoju zvjezdanu sudbinu.

Ipak mi se posebno važnim čini da Stipe Božić ne osjeća visine kao sasvim izdvojen i egzotičan prostor u odnosu na svakidašnji život. Kod njega postoji rijetka postupnost prelaženja iz sloja u sloj, s razine na razinu, tako da zapravo svojim iskustvom obuhvaća cjelinu prirodnih manifestacija od podnožja do vrha – bez specijalističke isključivosti i bez mrzovolje elitista. Zato i njegovi dnevnički zapisi s planinama nisu puki tehnički zapisnici nego svjedočanstva intenzivne afektivne i meditativne participacije.

O planinama doista nije lako pisati: nakon opasnosti samoga uspona prijete opasnosti prepoznavanja, svakom uspjelom alpinistu može se pričiniti uloga Kolumba i Armstronga ili Gulivera i Robinsona. Himalajci možda doista i jesu neka vrst posljednjih vitezova a u svojem plemenitom donkihotizmu nisu nimalo smiješni ako sebi i drugima znaju položiti račun o projekciji i zbilji. Stipe Božić svakako je našao ravnotežu između ambicija i ostvarenja, pa nije u napasti da se precjenjuje ni onda kad bi imao i te kakva razloga, jer je išao – kako bi na starci pisac kazao – po stazi *netlačeni* i jer se na više mjesta našao – kako moderni pjesnik s čežnjom izriče – *kao prvodošli*.

Uvjerljivost Božićevih doživljaja može takođe provjeriti i laik, jer naš autor nalazi i nimalo snobovske korelative između zbivanja na Kamešnici i himalajskih ledenih pustinja, po-

---

Stipe Božić: Put na vrh svijeta, Split 1990, 195 str., formata 17 x 24 cm, 28 stranica papira za umjetni tisk s ilustracijama u boji, platneni uvez, ovitak u koloru, tiskak „Slobodna Dalmacija“, naklada 2000. knjižarska cijena 350 din, cijena za pretplatnike „Naših planina“ 290 din + poštارина (naručuje se na adresi redakcije). Ovaj prilog Tonka Maroevića pretilakan je iz Božićeve knjige (str. 187–189) kojoj je pridodan kao pogovor. „Put na vrh svijeta“ nije samo opis osvajanja Mount Everesta, na kojem je Božić bio dvaput! – nego zapravo njegova planinarska autobiografija koja literarno prikazuje razvoj jednog alpinista od početaka u planinama splitske okoline do uspona na najviši vrh svijeta.

(ŽP)

vlači svojevrsne paralele između Kurtegića Doca i Drua, s jedne strane, a Hindukusha i Manaslu, s druge strane. Autentičnoj epopeji suradnje i druženja naš pisac znade pridati i sa svim ljudsku dimenziju uočavanja zavisti i konkurenkcije. Uzvišeni herojski ton povlašteneih trenutaka isto tako umije sniziti i prizemljiti, recimo, primjedbama o prehrani i crijevnim funkcijama. Nasuprot medijskoj gladi za senzacijama — koja ga upravo sablažnjava pri likom dočeka nakon pothvata — on lucidno i trijezno afirmira vrijednost, inače manje spektakularne, same alpinističke dionice (kao u slučaju „rješenja“ južne stijene Lhotsea i pri vremenom nedostizanja vrha te planine).

Posebnu vrijednost Božićevih sjećanja daju profili kolega i prijatelja, a i čitave male rekonstrukcije društvene i duhovne klime nekih za njega ključnih ambijenata. Primjerena su primjer takoder dječačka zapamćenja s Biokova, a posebno neposredne opaske o drugovima iz splitskog alpinističkog odsjeka, stanice Gorske službe spasavanja i raznih ekspedicijskih timova. Ipak, naročito su plastični likovi „plemenitih sjena“, poginulih sudionika i najizravnijih suputnika iz „udarnih“ naveza, kao što su Nejc Zaplotnik, Ante Bućan i posebno nezaboravni sherpa Ang Phu, koji je krenuo prema vrhu s vrlo određenom slutnjom smrti: „Svi ćemo umrijeti!“ Pridodamo li potragu za tijelom Velimira Šušaka i jednu od zaključnih sintagmi knjige: „Ovo postaje pravo groblje“, mogli bismo pomisliti da prevladavaju makabrični

tonovi i tragika zbivanja, no „planina duhova“ ipak je samo kontrapunkt vitalnoj i pustolovno afirmativnoj orientaciji Stipe Božića kao čovjeka i pisca.

On sam sebe eksplisitno vidi kao svojevrsnog nasljednika dalekog (apokrifnog Dalmatinca) Marka Pola. Doista, putujući i izvještavajući o dalekim zemljama i nepoznatim krajevima, naš suvremeni — drugi ili već treći — Polo ne gubi znatiželju za svu širinu civilizacijskih i ljudskih manifestacija. Otvorenim očima promatra i ljepotu gradova i specifičnost seoskih naselja, ulazi u rituale i mitove Istoka, poistovjećuje se s bitnim tekvinama inače nepristupačnih ljudi i krajolika. Indikativni su u tom smislu odljelci posvećeni vodiču Njatroneu i zalječenom ranjeniku iz planinskog zaselka, zatim opisi Kathmandua kao grada iz bajke i izvješće o Yetiju, u kojima se mašta prepiće s istinom, a posebno razmatranja o spokojstvu visina i miru Orijenta, uz nemimoilazne primjedbe o molitvenim zastavicama i brojanicama.

U cijelini Stipe Božić ovom knjigom zapisa o planinama posvjeđuje zrelost svojega pristupa i svojega izraza. I gdje nije u prilici da mu stopa gazi po nevinoj bjelini nikad prethodno dodirnutog terena, on ima čistoću i svježinu nerazmetljiva svjedoka, zaokruženost i ljepotu neposredna iskustva. Knjiga je, dakle, ne samo primjer izvještaj o nesvakidašnjim zbijanjima s težinom sudbinskoga uloga, već i jedro, sočno, zbijeno i uzbudljivo štivo.

Sportsko penjanje i urbanizam

BORUT KURTOVIĆ

MAKARSKA

Povod pisanju ovom tekstu jeste javna rasprava o izradi Provedbenog urbanističkog plana Turističke zone Tučepi u Tučepima (naselje pored Makarske) i osrt na dio sportskih sadržaja koje Plan predviđa (ovaj put radi se o poligonu za slobodno penjanje), te na mogućnosti sportskog penjanja u bližoj okolini Tučepa i, dakako, Makarske.

Poznato je kakav status sportsko penjanje kao sportska disciplina ima u Republici Hrvatskoj, koliko se ljudi bavi ovim sportom i kakve rezultate postižu naši penjači. Nastojimo slijediti iskustva susjedne Slovenije, ali svakom ambicioznijem iskoraku suprotstavlja se niz potreškoća, počevši od osobnih finansijskih mogućnosti za nabavku opreme i treninga penjača do, možemo reći, potpunog nerazumijeva-

nja. Sigurno je da uvijek postoje važni investicijski i drugi programi koje Republika i općine moraju financirati na svojim područjima, pa se zahtjevi slobodnih penjača uvijek ostavljaju za neka buduća, bolja vremena. Pri tom raspolođenu sredstava, na koji je teško utjecati iz planinarskih krugova, u proteklom razdoblju malo su bolje prolazili ekspedicionisti, o čemu svjedoče i svjetski priznati rezultati jugoslavenskih, slovenskih i hrvatskih ekspedicija u posljednja dva desetljeća, a odnedavno i himalajska koji u alpskom stilu osvajaju osamtisućake.

Na pitanje kakva korist od ekspedicionalizma mogući su brojni odgovori. U svakom slučaju izravne materijalne koristi od te djelatnosti zajednica nema. Otpriklike slično vrijedi i za slobodno penjanje. No, između te dvije dje-

Plaza Nugal

Foto: Ante Franc

Istotno postoji bitna razlika koja, na kraju, uverejuje i drugačije odgovore na prije postavljeno pitanje. Razlika je u tome što se ekspedicionalno dogada na nama dalekim prostorima, a tereni za slobodno penjanje su tu, u našoj neposrednoj blizini, u svakoj iole eksponiranoj stijeni kojoj se stoječi ne može vidjeti tjemе.

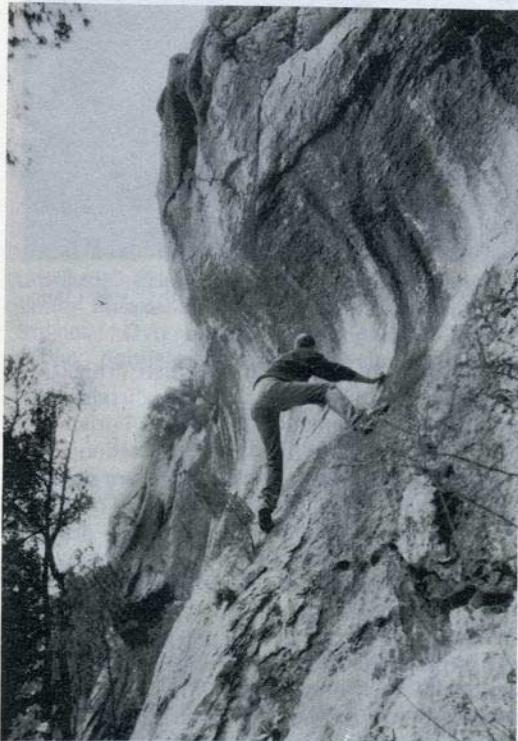
I sada se vraćamo na našu temu o urbanizmu. Zašto slobodno penjanje u urbanizmu? Navest ćemo dva razloga. Prvi razlog je u vidovitosti planera koji su spoznali da svaka ljudska djelatnost treba biti i prostorno planirana, da joj treba rezervirati lokaciju na kojoj će se prije ili poslije udomaćiti i razvijati. Drugi je razlog u spoznaji da za daljnji razvoj turizma nije dovoljno uz more, rijeku ili jezero sagraditi hotel, prostrijeti krevet i poslužiti tri obroka, a sve ostalo prepustiti samom turistu ili nekom poduzimljivom domaćinu. Treba razvijati sve oblike izvanpansionske potrošnje, u čemu su naši turistički centri, treba priznati, otisli prilično daleko, ali pravi izlaz i iz prezasićenosti prostora, kao jednog od faktora koji limitiraju turistički rast, i iz vremenske koncentracije pružanja turističke usluge jeste u razvijanju i otkrivanju novih oblika tzv. alternativnog turizma. Jedan od tih oblika svakako je i slobodno penjanje.

Taj izazov prihvatali su urbanisti Projektivnog ateljea iz Ljubljane koncipirajući postavke Provedbenog urbanističkog plana Turističke zone Tučepi u Tučepima. U neposrednoj blizini mora i isto tako pedesetak metara daleko od Hotela „Jadran“, doajena svih naših primorských hotelskih objekata građenih poslije drugoga svjetskog rata, zacrtali su terene za, kako u grafičkom dijelu Plana piše, free climbing. Radi se o prirodnoj stijeni visokoj desetak metara i dvadesetak metara širokoj, koja pruža mogućnosti za penjanje i početnicima i iskusnim penjačima, a u svojim prevjesnim dijelovima i vrhunskim sportašima. Definitivne ocjene o težini stijene trebaju dati sami penjači, jer u stijeni dosad nitko još nije penjao. Prostor za publiku je dovoljno velik, a za još veći navijački užitak, već postoji plažni objekt – restaurant.

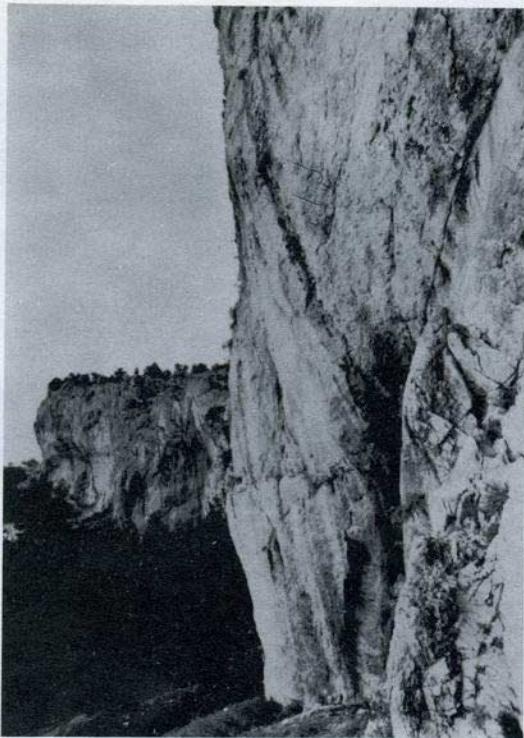
Sezona penjanja u primorju praktično traje 12 mjeseci godišnje. Stijene nikada nisu zaledene. Prema desetogodišnjem prosjeku, godišnje je samo 49,9 oblačnih dana, a 6,4 dana godišnje puše vjetar jači od 6 bofora, dok je minimalna srednja mjeseca temperatura u najhladnijem siječnju čak $8,6^{\circ}\text{C}$. Dakle, idealni uvjeti za penjanje baš u razdoblju kada su sve penjačima poznate stijene u unutrašnjosti oko

vane ledom. Ovome treba dodati da je većina primorskih stijena južno eksponirana, što omogućava za sunčanih dana penjanje u laganoj opremi na koju su penjači i navikli.

Valja napomenuti da bi uređenje jednoga takvog penjališta predstavljalo samo prvi korak u stvarnom vrednovanju prostora sa ciljem da se ostvari dohodak kroz turizam u njegovom ukupnom smislu. Trebalo bi slijediti reklamiranje tog prostora (penjališta) kako među penjačima, tako i turistima željnim atrakcije. Pritom ne valja zaboraviti na mogućnost organiziranja pozivnih penjačkih natjecanja, u čemu bogata iskustva imaju naši sportski penjači i kao organizatori i kao suci. Svakako da pozitivna iskustva velikih turooperatora, u prvom redu „Yugotours“ koji se za 1991. godinu predstavio s

U stijeni kod Hotela „Jadran“ Foto: Ante Frame

Stijene iznad plaže Nugal

Foto: Ante Frame

„Walking & Mountaineering Holidays“, treba koristiti prilikom probijanja na europsko i svjetsko turističko tržište.

Na kraju, odajući priznanje slovenskim (namjerno istaknuto) urbanistima, možemo pretpostaviti da su prilikom donošenja odluka o stijenama koje će biti uređene kao penjališta, imali u vidu i blizinu plaže Nugal (10 min ugodne šetnje borovom šumom), iznad koje se u širini od nekoliko stotine metara uzdiže prevjesna stijena mjestimično i 60 metara visoka. Na njezinu se grebenu već nalazi kućica—izletište. Očekujemo i daljnje poteze urbanista prihvatljive za slobodne penjače i ljubitelje stijena uopće, koji će pridonijeti i razvoju penjačkog sporta i posebice privrednom usponu regije.

Vrijeme istine

MIRA ŠINCEK
VARAŽDIN

Dan pri odlasku. Uz okno magleno, vlažno, u odraz svoj zagledana, ne vidim očiju, samo planinu vrletnu. Klizi, rastače se nečujno u kapima i već pomislim nema je a ona s novom kapljom nanovo rada se.

* * *

Dan pri odlasku uvijek iznova dom glasovima puni. Gomilaju se gojzerice na polici, u vjetru lepršaju zastave šarenih košulja i čarapa. Žamor, zvukove čujem, sadržaje ne razumijem. Jesu li nam se to izmiješali jezici ili radost povratka o visu planinskom tako čudnovato raznoliko zbori?

U Knjizi piše – Sve ima svoje doba i svaki posao pod nebom svoje vrijeme – a u planini uvijek, neprolazno, samo je jedno, doba istine. I u meni sazrelo vrijeme istine. Dugo čuvane riječi zaoblise dani ko voda kamenje, postadoše meke poput svile, probrano biserje. I dok se srce otvara ko lopoč srebrni mjesecu, planina nam se sjenom približava, nad nas nadvija. Već u mrak dolina potonula a nad Pihavcem ponositim mjesec se ukotvio, sjajan, hladan, nedokučiv, lelujavo samuje u žutoj lokvi svjetlosti.

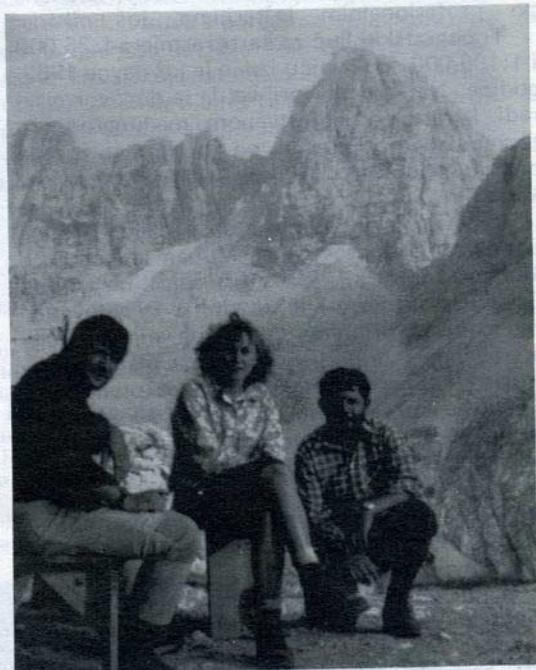
Vrijeme je počinka, skupljam stvari dana, niježno sabirem khotine snova i riječi rasute da ništa u tami ne zaboravim, a ipak, nad stolom zelenim u zraku ostadoše ruže i noževi.

U potkrovju mrak – koprena gusta, samo zakratko razmakne se bježeći svjetlu baterije i opet se raspe ko kose djevojačke, bujne i teške, preko lica i disanja umornih spavača. S rukama pod glavom, usamljenija od jablanova, zagledana u crno pred sobom, očima srca vidim planine, planine što budne čuvaju naš san: Razor s naherenom kapom oblaka, Planja, prkosni Pihavec što je tražio i znoj i napor i strah da bi se dao osvojiti, mirisnim vjetrom jutarnjim obogrljen Bavški Gamsovec, u sve četiri strane okamenjena svijeta, u najdivnije vrhove, zagleđan Stenar i na kraju i početku ovog kruga i mrk i svijetao – KRIŽ.

– Nad glavama našim nebo ko ocean prostrano, od plavog plavije i jedrilica jedna, izgubljen leptir ranjivih krila, u modrom beskraju visina. A dolje jezera nalik komadićima ot-

„Čeznem da bez riječi sjedim pokraj tebe;
Ali ne usuđujem se,
Da se srce ne popne do usana.“

R. Tagore

kinutog i kamenjem k zemlji pritisnutog neba.

Uzalud nastojim zaspati, ne brojim spasonosne ovce, već sve iznova koracam lagano tim začaranim krugom planinskih vrhova, svaki mi otkriva poneku riječ (izgovorenu ili naslućenu), iskru iz tame oka, slučajan dodir ruku, prikiven smiješak.

I dok, prije zore što se sluti, još jednom pokušavam pobjeći pod nečije zaspale vjede i zajedničkim snom dosegnuti izobilje, ova me priča planinska sve više budi, budi.

* * *

Negdje u stijeni žalosno jeca noćni vjetar ko ostavljeno pseto malo i pitam se je li planina tužna kad staze do nje zametu snjegovi i kad joj koraci skitača ne spotiču kamenje. Tješi li je (kao mene) obećanje povratka i pregršt radosti (i po koja tuga) što se s njenih sunčanih strana odnose da bi sjale u praznim bijelim noćima?

Željo naša, karto Gorskog kotara

MILJENKO PAVEŠIĆ

RIJEKA

Planinarska organizacija u Hrvatskoj, od svo-
ga osnutka do danas, nikad još nije uspjela or-
ganizirati izradu kvalitetnih planinarskih karata.
Tu i tamo pojavilo bi se poneko izdanje tzv.
„planinarske“ karte, no prave karte, izradene
po profesionalnim kriterijima, još nikada.

Topografski ključ za karte razmjera 1:25.000
i 1:100.000 po Griniču izdan je još davne 1962.
godine. Naša zemlja prihvatala je dogovor o iz-
radi karata po jedinstvenom međunarodnom
topografskom ključu, tj. po Griniču, te se toga
moraju pridržavati svi koji izdaju topografske
karte.

Nedavno je lijepo došla do izražaja narodna
poslovica: ako neće brije Muhamedu onda će
Muhamed brije! PD „Višnjevica“ iz Ravne
Gore (Gorski kotar) u suradnji s PZ Slovenije
započelo je pripreme oko izdavanja drugoga
prerađenog i dopunjeno izdanja planinarsko-
turističke karte Gorskog kotara (prvu kartu
Gorskog kotara razmjera 1:100.000 izdala je
1989. godine PZ Slovenije, a izradio ju Institut
za geodeziju i fotogrametriju u Ljubljani).^{*} Zbog nedovoljne suradnje s planinarskim
društvima iz Gorskog kotara te ostalim poten-
cijalnim korisnicima izostalo je na karti više
bitnih podataka.

Da bi buduća karta bila što potpunija, ini-
ciјativom „Višnjevice“ sazvan je zajednički
sastanak 4. listopada u Ravnoj Gori. Naža-
lost, sastanku se nije odazao nitko iz zagre-
bačkih planinarskih društava, a također ni iz
Čabra. Otvarajući sastanak predsjednik PD
„Višnjevica“ Andelko Ivančić govorio je o

svojim kontaktima sa slovenskim izdavačem
planinarske karte Gorskog kotara razmjera
1:100.000 (Planinska založba št. 109), koji je
voljan stampati novu kartu, s time, da se jedan
dio izdanja prethodno otkupi i plati, za što bi
se u području općine Delnice, koja pokazuje
interes, vjerojatno mogla pronaći sredstva. Pre-
težni dio kreditirao bi izdavač s rokom od
dvije godine. Uz planinarske karakteristike nova
karta bi morala biti i turistička, jer je interes
Gorana da uz planinare, kojih je relativno mali
broj, privuče pažnju mnogo šireg kruga ljudi,
budući da je turizam nedovoljno iskorištena
šansa Gorskog kotara. Tako bi karta, uz pla-
ninarske putove i planinarske domove i sklo-
ništa, morala obuhvatiti i lovačke kuće, izvore
te sve značajnije objekte u prirodi koji mogu
biti zanimljivi turistima. Ivančić je naglasio da
bi, što se financijskih uvjeta tiče, najpovoljnije
bilo da karta bude u razmjeru 1:100.000 jer
bi se mogla koristiti već postojeća matrica. S
obzirom da planinarima taj razmjer ne odgo-
vara razmotrit će se i mogućnost izdanja krupni-
jeg razmjera. Na sastanku se razvila diskusija s
brojnim prijedlozima u vezi s izradom nove
karte. Sastanak je donio slijedeće zaključke:

1. Svakoj prisutnoj organizaciji na sastanku
dana je po jedna karta Gorskog kotara s time
da se u nju ucrtaju svi topografski nedostaci,
neobuhvaćene ceste i važniji putovi, neučrta-
ne planinarske markacije kao i izgrađeni pla-
ninarski i osobito turistički objekti. Kartu tre-
ba vratiti PD „Višnjevica“ Ravna Gora do 10.
listopada.

2. Nakon tog datuma PD „Višnjevica“ će
sazvati novi sastanak sa svima zainteresiranim
radi donošenja daljnjih odluka.

Sastanku su prisustvovali: Ante Breljak,
Planinarski savez Gorskog kotara; Andelko
Ivančić, PD „Višnjevica“ Ravna Gora; Branko
Blažević i Marijo Lakotić, PD „Bijele stijene“
Mropalj; Darko Čuril, Mirko Andrić, Zlatko
Klepac i Miljenko Gašparac, PD „Petehovac“
Delnice; Josip Štajduhar i Irena Žagar, PD
„Vršak“ Brod Moravice; Branko Lončar, Op-
ćinski planinarski savez Rijeka te Miroslav
Gašparac, Lovačko društvo „Jelen“ iz Del-
nice. Svi su izgledi da uskoro dobijemo dobru
kartu Gorskog kotara.

* „Gorski kotar“, planinarska karta 1:100.000,
Ljubljana 1990., izdavač Planinska zveza Slovenije,
Dvoržakova 9, cijena 70 dinara. Karta obuhvaća pro-
stor od Opatije do Ogulina, te od Crlomlja, Kočevja
i Čabra na sjeveru do Novog Vinodolskog na jugu. Pre-
ma tome, u cijelosti je obuhvaćena Riječka transver-
zala, Kapelski planinarski put, Put Snežnik-Snežnik,
Nacionalni park Risnjak, Platak, Velika Kapela itd.
U kartu su uneseni i svi planinarski objekti s prilaz-
nim putevima. Slojnice su na 50 m a reljef je prikazan
i sjenčenjem. Poledina karte je prazna. Iako će u
idućem izdanju biti nužne brojne dopune, zasad je to
najbolja planinarska karta Gorskog kotara koju smo
imali.

(ZP)

Predstavljamo Vam planinarska društva

U OVOM BROJU: PD „LTA“ VARAŽDIN

U Hrvatskoj djeluje oko 130 planinarskih društava. O nekima od njih često se piše i govori, o drugima malo ili nikako. To nipošto nije i mjerilo vrijednosti društvenoga rada, nego možda više odraz pismenosti člana zaduženog za informiranje javnosti. Zanimljivo je da se, kao po pravilu, mala društva više trude o svojoj javnoj afirmaciji nego velika. Objavljivanjem društvenog adresara i popisom planinarskih kuća s adresama upravljača, kao što prakticira PSH posljednjih nekoliko godina, javnost doznaće koja društva postoje, ali o njihovim posebnostima 35000 planinara u Hrvatskoj ipak malo dozna. Na poticaj PD „LTA“ Varaždin uvodimo zato novu rubriku „Predstavljamo vam planinarsko društvo“. Ovo društvo svojim prilogom ujedno predlaže uzorak sheme po kojoj bismo mogli nastaviti u idućim brojevima. Koje će društvo iskoristiti ovu mogućnost u idućem broju? Predlažemo da to bude neko o kojem još „Naše planine“ nisu pisale.

Urednik

Početna ideja o osnivanju sekcije planinara „LTA“ u sastavu nekog od postojećih varaždinskih planinarskih društava pretvorila se 4. lipnja 1980., u stvarnost vlastitog društva. Glavni je motiv za to bila ponuda Planinarskog saveza Hrvatske, za upravljanje planinarskim domom „Miroslav Hirtz“ u Jablanцу.

SJEDISTE DRUŠTVA. Društvo ima sjedište u varaždinskom poduzeću „Ljevaonica i tvornica armatura“. Poduzeće se bavi proizvodnjom odjekvaka iz siloga i nodularnog lijeva. Veoma teški radni uvjeti velikim su dijelom utjecali na stvaranje planinarskog društva, zbog potrebe zaposlenih ljudi da svoje slobodno vrijeme provedu aktivno u prirodi.

NAZIV DRUŠTVA „LTA“ dolazi od imena poduzeća „Ljevaonica i tvornica armatura“.

ZNAK DRUŠTVA sastoji se od nekoliko simbola koji oslikavaju djelatnost društva i radne organizacije, a to su: markacija, obris planina, bor, ventil i u podnožu znaka na valovitoj traci natpis PD LTA i 1980 – kao godina osnivanja. Valovita traka i obris galeba simboliziraju djelatnosti vezane uz planinarski dom u Jablancu koji se nalazi uz obalu mora. Znak je poslužio kao osnova za značku, najlepšiju i bedž društva.

CLANSTVO. Zaposleni ljudi u poduzeću sa svojim obiteljima čine osnovu članstva, dok su ostali vanjski članovi, budući da je društvo otvoreno za sve grada-

Planinarski dom „Dr. Miroslav Hirtz“ i Jablanac

Zastava PD „LTA“ 1987. na vrhu Olimpa

ne, pa čak i one iz inozemstva. Već treću godinu broj članova prelazi brojku 1000 od čega je oko 60% starijih članova i zaposlenih, 15% mladih i 25% djece ispod 14 godina.

ORGANIZACIJA DRUŠTVA. Društvo ima Predsjedništvo od 9 članova. Svi članovi društva čine skupštinu. Djelatnost je podijeljena po sekcijama i komisijama, a to su:

1. Izletničko-vodička sekcija
2. Skijaška sekcija
3. Orientacijska sekcija
4. Glijarska sekcija
5. Speološka sekcija (u osnivanju)
6. Informativna sekcija
7. Komisija za podmladak
8. Gospodarska komisija

Članovi društva imaju mogućnost tjednih okupljanja četvrtkom u prostoriji Mjesne zajednice „V. Vlahović“ gdje se okupljaju planinari te mjesne zajednice iz svih društava Varaždina. Sve društvene djelatnosti isključivo su na amaterskoj osnovi, osim naknade za prijevozne troškove i prehranu kada je riječ o radnim akcijama. Naknada se prema mogućnosti daje i za izlete i druženja što ih organizira društvo.

FINANCIRANJE društva je članarinom, prometom u planinarskom domu, raznim dotacijama, posebno SOFk-e, prodajom sirovina (stari papir), posudbom opreme, prodajom edicija te dotacijama i materijalnom pomoći poduzeća. Dio finansija postiže se pridredbama i tombolom.

OPREMA. Društvo posjeduje 7 šatora, 17 vreća za spavanje, gojerice, ruksake, kompase, alpinističku opremu za potrebe školovanja te vikend opremu za kuhanje i pečenjarenje.

BIBLIOTEKA. Biblioteku čine stručne knjige iz oblasti planinarstva i prirode (bilje, gljive), vodiči, karte itd.

EDICIJE. Društvo je izdalo metalnu četverobojnu značku u obliku znaka društva, najlepšemu, plastične bedževe, razglednice s motivima Planinarskog doma, Jablanca i Zavrtnice, a u suradnji s PSH razglednice

s motivima Velebita. Značke društva, izradene u brončanoj, srebrnoj i zlatnoj tehniči, služe za dodjelu priznanja a štampana su još i priznanja, zahvalnice i diplome A4 formata.

PLANINARSKI DOM „MIROSLAV HIRTZ“ u Jablanцу dao je društvu na upravljanje PSH 1980. godine kad ga je napustilo PD „Japetić“ iz Samobora. Nalazi se na 20-metarskoj stjeni nad morem i računa se da je to najniža nadmorska visina jednog planinarskog objekta na svijetu. Dom ima sedam soba s dva do četiri ležaja od kojih su neki na kat. Uz dom je i sklonište s oko 12 ležaja a postoji mogućnost i postavljanja pomoćnih ležaja (feder madraci). Maksimalni kapacitet je do 50 osoba. U domu su dvije kuhanje s pećima na plin i struju, frižiderima i kompletom posuda. Tu su i dva sanitarna čvora, vanjski tuš, visća kuglana, njihaljka za djecu, TV, šal, pikado, domino te vikend program za kuhanje i pečenjarenje. Dom je otvoren od 15. lipnja do 15. rujna stalno, a inače po potrebi. Skloniste je otvoreno stalno. Za sezonu su potrebne rezervacije za dom do 10 dana a za sklonište nema rezervacije jer služi samo za planinare na prolazu za Velebit.

PLANINARSKI PUTEVI. Društvo vodi brigu o ovim planinarskim putevima: Jablanac – Zavrtnica – Jablanac (60 min hoda), Jablanac – Stinica – Jablanac (80 min), Jablanac – Alan (4 do 5 sati); Novi Marof – Kalnik (kao dio trase ZPP-a, 4–5 sati).

TRADICIONALNI GODIŠNJI IZLETI I AKCIJE:
Planica – Tamar – Vršič (ožujak)
Radne akcije u Jablancu (prvomajski praznici)
Uspon na najviši vrh Karavanki – Stol (maj)
Dan PD „LTA“ – srpanj
Izleti – pohodi godine – srpanj
Kestenijada – listopad
Susret u Rogaskoj Slatini – studeni
Planinarska noć u Varaždinu – prosinac.

VEĆI IZLETI I POHODI GODINE DOSAD ODRŽANI:

- 1980 – Madarska – Čehoslovačka – Poljska (Tatre)
- 1984 – Durmitor – Tara
- 1985 – Pješački pohod „Varaždin – Beograd“
- 1986 – Makedonija – Srbija
- 1987 – Grčka – Olimp
- 1988 – Alpe – „Triglav – Grossglockner“

PLANINARSKI SUSRETI U VARAŽDINU – PLANINARSKA NOĆ. Kviz planinarskog znanja, nagradna pitanja iz planinarstva za sve sudionike, igre spremnosti, tombola i ples, program je sada već tradicionalnih „Planinarskih noći“ u Varaždinu. Održavaju se sredinom prosinca a prisustvuje im preko 200 gostiju iz Varaždina i drugih društava Hrvatske, Slovenije i BiH.

SURADNJA. Društvo je aktivni član Saveza društava ZPP-a. Između ostalog održava dio trase ZPP-a od Novog Marofa do Kalnika. Društvo posebno suraduje s onim planinarskim društvima koja redovito posjećuju dom u Jablancu i planinarske susrete u Varaždinu.

PRIZNANJA. Dosad je društvo primilo Diplomu bivšeg SSRN Varaždin te mnogobrojna priznanja za suradnju i zajedničke akcije planinarskih društava.

PРЕТПЛАТА НА „НАСЕ ПЛАНИНЕ“. Društvo ima preko 40 pretplatnika, a svake godine **desetorici aktivnih članova daje se besplatna pretplata na „Naše planine“.**

ИНФОРМИРАЊЕ ЧЛНОВА И ЈАВНОСТИ. Društvo izdaje vlastiti informativni list po potrebi (dosad 73 broja), u šapirografskoj tehniči. Vrlo je dobro informiranje i putem lista poduzeća, oglasnih ploča u poduzeću i gradu a dobra je suradnja i s Radiostanicom Varaždin. O informiranju se brine posebna sekacija, koja sva zbivanja prati i fotografijama te diapozitivima.

Mi nismo štetocene

Božica Papeš-Mokos, alpinistkinja, himalajka i ekologistkinja, svojim satiričkim priložima u „Našim planinama“ izaziva reakcije, što je – dobro! Iako neki čitaoci ne shvaćaju alegorijski smisao njezin sarkazma nego ga shvaćaju doslovno (npr. upotrebu solne kiseline u stijeni), korisno je da se raspravlja o ekološkim temama vezanima uz planinarsko djelovanje. Možda će još više uzbudjenja izazvati njezin prilog u prošlom broju pod naslovom „Zašto sam protiv planinarskih domova“ (9–10, str. 214). Nema sumnje da je omasovljene planinarstva u raskoraku s očuvanjem ekološke ravnoteže u planinama i da prijeti opasnošću da se planinarstvo pretvor u svoju suprotnost – da se ljubav prema prirodi pretvor u opasnost za ono što volimo. Očito je da se planinarska organizacija istodobno s omasovljnjem svojski mora prionuti posla na odgoju novoprdošlih članova.

Radi čitalaca koji se možda više ne sjećaju priloga na koji se ovdje osvrće ing. Ivica Piljić, nestor našega sportskog penjanja, ponovno donosimo njezin kritizirani kratki napis „Sportski penjači i priroda“.

Urednik

Poštovana gospodo Božice Papeš-Mokos

Pročitavši Vašu malu „slicicu“ o sportskom penjanju, dugo sam razmišljao hoću li Vam odgovoriti. Na kraju sam zaključio da su Vaše neutemljene rečenice vjerojatno plod neznanja tj. slabe informiranosti. Kako se spitovi, klinovi i alke u Vašoj prvoj rečenici odnose na natjecanja, želja mi je uputiti Vas na stvarno stanje odnosa sportskog penjanja i prirode.

Prva dva sportska natjecanja u Hrvatskoj održana su 1986. i 1987. godine na marjanskoj južnoj stijeni u Splitu. Osobno sam vodio organizaciju oba natjecanja i zajedno s Ivicom Matkovićem pripremio sve natjecateljske uspone. Kako u ovoj lijepoj stijeni raste Centaurea raguzina ili Dubrovačka zečina, a ova je stijena njenja južna granica, o ovoj živopisnoj biljci posebno smo vodili računa. To znači da penjački smjerovi nisu prolazili tamo gdje biljka raste, a nikome nije padalo na kraj pameti da je slučajno iščupa, kao ni ostalo bilje. Istina, danas su rijetki, ali postoje smjerovi u kojima ona raste, zajedno s ostalim biljem, međutim, penjači se tu pažljivo kreću preko. U činjenicu da je raslinje na tim mjestima bujno i u čitavoj stijeni netaknuto, može se uvjeriti svaki posjetilac.

Zatim je uslijedilo natjecanje u Veloj dragi kraj Rijeke 1987. godine. Sve uspone uredio je Vladimir Paušić, također velik ljubitelj prirode i visina. Nikakve biljke iz stijene nisu čupane, a o perverzijama poput zalijevanja pukotina solnom kiselinom do Vašeg članka nikad nisam ni čuo, a kamoli je to netko radio.

Slijedeće natjecanje na prirodnoj stijeni održano je na stijeni Podruckog Gubeca. Ta stijena je toliko glatka da bilje nikada nije predstavljalo problem Borisu Čujiću i Srećku

Mejiću koji su bili vodeći uređivači uspona.

Nakon ovih natjecanja, na prirodnoj stijeni su u 1988. godini održana natjecanja na Ospu i Beli u Sloveniji. Organizaciju Ospa vodio je Tomo Česen, koji je bio zajedno sa Srećom Rehbergerom glavni uređivač uspona. O njihovoj ljubavi za prirodu i etici mislim da nije ovdje potrebno raspravljati. Dakle, nije bilo čupanja, niti kemijskih eksperimenta.

Natjecanje „Bela 88“ u uređivanje uspona vodio je Peter Podgornik, alpinist i na prvom mjestu čovjek kojem su radnje iz Vašeg članka strane.

U 1989. godini na prirodnoj stijeni održano je najprije natjecanje u Lokvama iznad Rijeke.

SPORTSKI PENJAČI I PRIRODA

Penjač: Čujte, tu ćemo nabiti spitove, klinove i alke, pa organizirati natjecanje u sportskom penjanju.

XY: Imaj jedan problem. Ovaj dio stijene je pričično zarastao, a ima i ptičjih gnijezda.

Penjač: Nema veze. Počupat ćemo tu travurinu. Ono što je živilo možemo zaliti solnom kiselinom. Ptice će se razletjeti na sve strane. I onako samo kenjaju po stijeni.

XY: A zar nije ovo botanički i ornitološki rezervat?

Penjač: Kaj te briga. Vidiš da te niko niš ne pita. Doneset ćemo dobre zvučnike i pustit muziku do daske. Doći će hiljadu ljudi.

XY: A kaj bumo sa smećem?

Penjač: O tome nek brine netko drugi. Ako su mogli to proglašiti rezervatom, onda nek i briju o tome.

Božica Papeš-Mokos

Stijena je bila upravo idealna, bez vegetacije, tako da uređivači uspona nisu ni mogli doći u „napast” da bilje počupaju. Nakon toga slijedilo je natjecanje na Bohinju. Uređivači uspona bili su ponovo Rehberger—Česen, a stijena bez ikakva raslinja, vrlo, vrlo glatka. Posljednje natjecanje na prirodnoj stijeni održano je u Idriji, iste godine. Odlično je organizirano i posebno se vodilo računa o prirodi. Tako je vrijedni organizator uredio ne samo stijenu već i staze do nje, pa čak izgradio i jedan most. O čupanju biljki i zalijevanju solnom kiselinom nigdje ni traga. Od tada do danas, natjecanja se održavaju isključivo na umjetnim stijenama.

Godine 1986. i 1987. sмеће sam iza gledača čistio osobno sa Željkom Knezićem, jer smo obećali da ћemo Marjan vratiti u prvobitno stanje. Sva ostala natjecanja na prirodnoj stijeni također su imala organizirano skupljanje smeća. I Vela draga, Podrute, Osp, Bela, Loke, Bohinj i Idrija isto tako.

Još 1987. eksperimentalno svjetsko prvenstvo u Grenoblu održano je na umjetnoj stijeni, u dvorani. Natjecanjima na umjetnoj stijeni pridaje se velika važnost i prednost iz dva razloga. Prvi je lakša organizacija, a drugi — zamislite gospodo Mokos, bio je ekološki! Naime, već tada, u samom povoju razvoja sportskog penjanja, UIAA preporuča umjetne stijene radi zaštite prirode. Nadam se da ne zamjerate što ekološki motiv nije bio na prvom, već drugom mjestu.

Koristim priliku da Vas obavijestim da je 1989. godine, skupina entuzijasta isključivo volonterskim radom i, bez ikakvog pretjeravanja, uz velika odricanja podigla prvu umjetnu

stijenu na ovim našim prostorima, u maloj dvorani Doma sportova u Zagrebu. Natjecanje je stvarno uspjelo, treštala je glazba i bilo je veselo. To je bio naš skroman doprinos prelasku na umjetne stijene, koje od tada, na žalost samo po Sloveniji, rastu kao gljive poslije kiše. Od deset tisuća članova Planinarskog saveza Zagreba, stijenu je podiglo i natjecanje organiziralo točno 10 (slovima: deset) ljudi. To je ista ona stijena na kojoj danas trenirate i Vi, gospodo Mokos.

Ovaj najkraći mogući pregled naših natjecanja na prirodnim stijenama imao je za svrhu da argumentirano dokaze da se radnje koje opisuјete u svom članku nisu dogodile i da organizator sportsko-penjačkih natjecanja ni približno nije postupao kako ste naveli. Iza ovoga stojim jer sam bio nazočan svim dosadašnjim natjecanjima na prirodnoj stijeni održanim kod nas.

Volio bih da javno iznesete na kojim su se natjecanjima događale radnje koje ste naveli. Uvijek postoji mogućnost da se dogodilo nešto što je promaklo kontroli i brizi organizatora, ali ne i Vašem brižnom oku. Također se nadam da ćete nas u svom idućem ekološkom članku obavijestiti o naporima UIAA i njene ekološke komisije koja nastoji već godinama očistiti

silno sмећe nagomilano od silnih ekspedicija ljubitelja prirode na Everestu, K2, Gasherbrumu, Broad Peaku i tako redom. Vjerujem da Vam je ova problematika bliža i da raspolazeće vjerodostojnjim, utemeljenim činjenicama.

S poštovanjem

Ivica Piljić

Nekoliko rečenica ekologistu Polanu

Kako sam izričito naveden u članku Hrvoja Polana objavljenom u NP 7–8/90 (str. 179–181) pod naslovom „O Dugi, ekoložima, Velebitu i još ponečem” kao onaj koji na glas zagovara zagadivanje Velebita, to bih se na to osvrnuo s nekoliko rečenica.

Napominjem da je isti autor objavio u NP 1–2/89 (str. 37–38) također sličan članak pod naslovom „Branimo planine od zagadivanja” u kojem me također izričito spominje čak na tri mjeseta i također u negativnom kontekstu. Da bi me mogao i dalje spominjati na sličan način iznosim mu svoje stavove o tim ekološkim pitanjima.

Da, ja sam napisao pismo „Vjesniku” objavljeno 15. travnja 1988. godine u kojem sam u vezi s trasom Jadranske magistrale napisao da je zamisao o trasi koja bi išla podgorskim velebitskim obroncima **iznesena još prije rata**, ali ne samo obroncima Velebita nego sve od Sušaka do Obrovca. Za ono doba to je bila izvanredno dobra zamisao koja bi povezivala mnoga bivša naselja i sačuvala ih sve do danas, pogotovo kada bi zajedno sa cestom bila tuda izgrađena vodovodna, električna i telefonska linija. Time bi se žiteljima tih planinskih obronaka znatno olakšao život i ne bi došlo do toga da ti krajevi danas postaju neprohodne šikare

nastanjene risovima, medvjedima i zmijama, a raseljeni žitelji izgraduju Njemačku i Ameriku te mnoge druge zemlje.

Uostalom, ja sam osobno za izgradnju dijela Jadranske magistrale preko Like, ali će biti i za podgorski smjer ako to tako riješe odgovarajuće stručne službe.

Da, ja sam za asfaltiranje svih postojećih velebitskih cesta, uključujući i šumske, i to najviše zato što su te ceste dio mojega veterinarskog radnog djelovanja, kada se po njima moram približiti stočarima pri liječenju oboljele stoke. A što se događa kada se razbole osobno ti preostali i rijetki velebitski stočari? Hoće li doći ekolozi da ih snesu do najbliže ambulante, hoće li im ekolozi svaki dan odvoditi i dovođiti djecu iz škole negdje na obali ili u ličkim poljima?

Da, ja sam za to da se i turisti provezu velebitskim prostorima na način da se ne pravi šteta, a o tome će valjda odlučivati suvremena znanstvena dostignuća i reći tko zagaduje, a tko ne zagaduje Velebit. I postaviti uvjete pod kojima će se odvijati promet na Velebitu, sjeći šuma, graditi skloništa itd. Nažalost, danas mo-

ramo odvraćati i turiste i viđenje prolaznike da ne vide na Velebitu ono što nam ne ide na čast, a gdje bi trebali ekolozi i te kako djelovati. S tugom moram spomenuti zahod pri domu na Vučjaku, ruševno sklonište na Radlovcu, nedovršeno sklonište kod Šugarske dulibe i druge slične objekte od kojih posjetioc bježe, pa je to sigurno za volju ekolozima. Što kome smeta, na primjer, asfaltirana cesta od Krasna do Mrkvišta (možda i dalje), ali i mene smeta onaj porušeni potporni zid ispred Doma pod Štirovcem čiji se kamen urušio u ledenicu. Eto ekolozima prilike da se iskažu, da podignu taj zid, da očiste ledenicu i pretvore je u hladnjak, osim ako i zidanje toga zida ne predstavlja neko novo nedjelo...

A što se tiče velebitskih prostranstava i divljine kojih bi nestalo asfaltiranjem cesta i mojih članaka u vezi s tim, smatram da će biti i članaka dok bude i ljudi na Velebitu, onih iskonskih koji neće nikada napustiti svoju planinu. A za njih i za uređivanje Velebita do sada sam prolio više znoja nego svi ekolozi iz „Duge“. A to će raditi i ubuduće!

Dr. Ante Rukavina, Gospić

Najdraže djelo akademika Forenbachera

U povodu izlaska njegove knjige „Velebit i njegov biljni svijet“

Dr. ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

U rujnu godine 1990. pojavila se, za neke iznenadno, a za nekeugo dugo očekivana, knjiga akademika Sergeja Forenbachera o velebitskom bilju. Izdavač „Školska knjiga“ iz Zagreba u podobliku knjizi tvrda uveza, tiskanoj na finom papiru formata 16 x 23 cm, na 800 stranica i s 854 snimke u boji te na brojnim shematskim crtežima iznosi nam tridesetogodišnja istraživanja o velebitskom bilju.

Grada je u knjizi znalački podijeljena. Nakon predgovora te tumača pojmove i kratica, autor nas kratkim ali preciznim opisom velebitskoga brdskog masiva uvodi u razmatranja onih predjela koji su podloga biljnog svijeta ove planine. Na jednostavan i pristupačan način iznijeta su geografska obilježja tih predjela što govori o autorovu dobru poznavanju Velebita, ali i o njihovim karakteristikama koje su uvjetovale baš takav razvoj toga biljnog svijeta. Na takvoj specifičnoj podlozi nastale su sasvim specifične biljne zajednice na podgorskim pla-

ninskim obroncima te na najvišim velebitskim vrhovima. Ta različitost biljnih zajednica, tj. njihova biljnog svijeta, još više potencira ionako golemu raznolikost velebitskih predjela, što opaža i manje upućeni prolaznik. Sve to pisac iznosi da bi olakšao pristup u pobliže razmatranje velebitskoga biljnog svijeta.

Zatim slijedi opis staništa i njihova biljnog pokrova (stranice 68–304). Kao i obično pisac ih opisuje počevši od sjeverne strane planine, tj. od Vratnika pa do Tremzine. O svakom staništu iznosi najnužnije ali i bitne podatke s kojima i boljem poznavajuću Velebita proširuje znanje o njima. Slijedi prikaz dopadljivog, rijetkog, endemičnog i zaštićenog bilja na njemu, zatim ostalog bilja, navodeći uz svaku biljku i pobližu

Podsjecamo čitaoca da su uoči izlaska knjige iz tiska „Naše planine“ objavile intervju našega suradnika Tomislava Đurića s piscem „Velebita i njegovog svijeta“ s akademikom Forenbacherom (br. 5–6, str. 123).

lokaciju staništa.

Takav jednostavan prikaz nekoga predjela i njegova bilja potiče u čitatelja želju da s knjigom u ruci i sam krene piščevim koracima i na njima potraži spomenute biljke. Listajući knjigu polako prelazimo s brda na brdo, s proplanka na proplanak, od cvijeta do cvijeta, ulazeći sve dublje u tajne velebitske cvjetane kojoj kao da nema kraja.

Mnogi poznati predjeli sad su obučeni u svoje toliko različito bilje, a među njima se nalazi i mnogo rijetkih imena ne samo u velebitskim nego i u mnogo širim razmjerima.

Nakon što smo zadivljeni cijelokupnim prikazom velebitskog biljnog pokrova, pisac nam u novom i najvećem dijelu knjige (stranice 307–771) opisuje skoro tisuću vrsta velebitskog bilja iz 388 rodova, odnosno 89 porodica. Jednostavno ali s puno stručnosti i preciznosti pisac sažeto opisuje svaku pojedinu biljku, njezin pobliži smještaj u tlu kao i njezina najtipičnija staništa diljem planine.

Toliko profinjenim opisom svake biljke pisac nas ponovno nuka da s knjigom u ruci krećemo njegovim tragovima, da otkrivamo te biljke i divimo im se u onoj ljepoti kojom one same uljepšavaju velebitske predjele, darujući im život isprepletен obiljem njihovih boja. Na taj se način i posve običnom velebitskom prolazniku otvara jedan novi svijet. Dosad je manje zainteresirani prolaznik opažao na Velebitu tri vrste krajolika: šumu, pašnjake i golet. U šumi je primjećivao većinom bukvu i malo crnogorice, na pašnjaku travu, a na goletima mu se činilo da postoji samo kamen. Usputne cvjetove smatrao bi nužnim dodatkom koji se tuda slučajno nade, tek toliko da razbije jednolikost pejzaža, ni ne sluteći svu raznolikost ali i suživot biljnih zajednica na svekolikom velebitskom prostoru koje predstavljaju jedino zbir mogućega biljnog života na tom prostoru.

Pažljiviji prolaznik ipak će opaziti veliku raznolikost toga tla i na bezvodu; na burom izudaranom i suncem isprženom tlu opazit će trave života u zelenkastim listićima i cvjetovima svih mogućih boja i njihovih preljeva razasutih po kamenjaru.

Zato se trebalo pojaviti ovo djelo kao rezultat znanstvene temeljitoosti, golema rada i čestih obilaženja planine, djelo čovjeka koji je desetljećima dolazio na velebitske obronke doživljavajući ih kao knjigu koju treba listati i proučiti da svoja saznanja preda i drugima. U brojnim dolascima na voljenu planinu redala su se istraživanja i nicali opisi, nizale se slike i riječi o životu što klijia iz gola kamena pa do visokih

šuma. Nižu se opisi mnogih biljaka, zvone kampanske, mirise vries, prkose vjetru gencijane i sve druge biljke i s najnepristupačnijih predjela. A da bi se lakše locirale pojedine biljke, uz tekst su brojni shematski crteži planine s oznakom njihova staništa, što knjizi daje još veću znanstvenu kvalitetu.

Brojne snimke velika su vrijednost i nenadmašiv ukras knjige. Bolji poznavalac Velebita primijetit će da su mnoge snimljene izvan uobičajenih staza i prolaza te zato cijele predjele vidimo u novom izdanju, a to govori o izvanrednom piščevu trudu i nepoštednom traganju i za biljkama i za boljim rješenjima pri snimanju. Mora se primijetiti da ih je jedan dio manje kvalitetan, što se, izgleda, ne može izbjegći ni uz najbolju volju i najsvremeniju tehniku.

Cjelovitost i temeljitosć knjige potkrijepljuje Dodatak I, u kojem je opisano otrovno i ljevkovito bilje, a zatim Dodatak II, u kojem su kratki životopisi najpoznatijih istraživača velebitskoga biljnog svijeta. Slijedi popis korištene literature te geografsko kazalo. U botaničkom kazalu, a to treba istaći, posebno je navedeno narodno i izvedeno nazivlje, a odvojeno znanstveno (latinsko) nazivlje.

Ako se zanemari mali broj neizbjježnih tiskarskih grešaka uobičajenih i u najboljih tiskara, najveći je prigorov izdavaču što nije našao za shodno da o piscu uvrsti u knjigu barem nekoliko rečenica. Tako su brojni čitatelji prikraćeni u želji da saznaju nešto više o životu i djelu akademika Forenbachera, inače veterinara i profesora Veterinarskog fakulteta u Zagrebu (u mirovini), koji se ovom knjigom predstavlja širokom krugu čitalaca i kao vrstan botaničar svojim, kako sam kaže u posveti ove knjige, najdražim djelom.

Po svemu sudeći ovo djelo svrstava akademika Forenbachera u najveće velebitske istraživače. Nećemo reći u najvećeg, jer bi on to u svojoj skromnosti odbio.

A čitatelji? Oni će se u časovima kada ne budu mogli otici u voljenu planinu nasladivati listanjem njezinih stranica. I sjetiti se riječi Arpada Degeni, pisca predratne „Flore velebitike“:

„Opraštam se, dakle, ujedno s ovim krasnim od sunca zažarenim bregovima Velebita, koji su mi kroz dugi niz godina pružali užitke kakve neću doživjeti nikada više...“

Jer čitatelji će, listajući „Velebit i njegov biljni svijet“, doživljavati planinu kao da se po njoj šeću. I, za očekivati je, da ih Forenbacher opet jednom obraduje nekim sličnim korisnim i dragim djelom.

Spašene Smrčeve doline na Velebitu

IVAN POLAN

ZAGREB

Mnogim planinarima dobro je poznat vidik što se pruža sa Zavižana prema jugoistoku ili s Gromovače prema zapadu. To je pogled na prekrasnu šumu Smrčevih dolina, posljednju velebitsku prašumu, koja je dosad bila poštedenja od prisutnosti čovjeka.

U neposrednom susjedstvu se nalaze Rožanski i Hajdučki kukovi koji su pod najstrožim režimom zaštite prirode – režimom strogoga prirodnog rezervata. Sve se to nalazi na Velebitu, posebno lijepoj i zaštićenoj planini. Velebit je, naime, zakonom Hrvatskog sabora proglašen parkom prirode, a prema povelji UNESCO-a iz 1978. uključen je u najvredniju svjetsku baštinu prirode, u lanac svjetskih rezervata biosfere. Uza sve zakone i povelje čovjek stalno napada ovu planinu. Okolna industrija (Bakarski zaljev), kisele kiše i turizam veliki su neprijatelji Velebita.

Dana 31. ožujka 1990. u Zagrebu je osnovano Planinarsko ekološko društvo „Duga“ čiji je cilj da se bori protiv manjih neprijatelja Velebita, kojih je također mnogo. Među takvima su prije svega sami planinari zbog načina svoga boravka i prolaska kroz ovu planinu, krivolovci, šumari, stočari i drugi.

Početkom ove godine među planinarima se pronio glas da je dio Premužičeve staze označen oznakama buduće trase za cestu koja radi sječe šume treba ući u Smrčeve doline. Planinarski savez Hrvatske je brzo reagirao i sa Šumarijom Senj uspio postići dogovor da trasa buduće ceste neće prolaziti gotovo jedan kilometar po Premužičevoj stazi, već da se cesta i Premužičeva staza sijeku samo na jednom mjestu.

„Duga“ iz Zagreba nije mogla prihvatiti ovakav dogovor u ime svih planinara, jer je u principu svejedno prolazi li cesta planinarskom stazom 800 ili 10 metara. Bitno je bilo dignuti glas i spasiti Smrčeve doline.

Na poziv „Duge“ 21. i 22. srpnja 1990. okupilo se 170 planinara na Zavižanu i na dijelu trase buduće ceste postavilo na svako stablo zelenu oznaku upozorenja. Svi prisutni planinari potpisali su peticiju Hrvatskog sabora koja je dalje, do 15. rujna 1990., kolala po planinarskim društvima u Hrvatskoj i Jugoslaviji. U međuvremenu Šumarija Senj je pripremala sječu šume kao da se ništa nije dogodilo. Na stabla gdje su planinari postavili zelene oznake upozorenja šumari su stavili svoje oznake smrte

presude. S obzirom da je sve bilo spremno za sječu, a peticija je još bila u stadiju potpisivanja, „Duga“ je poslala pismo upozorenja Hrvatskom saboru s molbom da se hitno spriječi daljnja djelatnost Šumarije Senj na probijanju ceste. Kao što će se vidjeti, ovo pismo je imalo presudnu ulogu.

Povodom 26. rujna, svjetskog Dana zaštite prirode u planinama, spomenuta peticija, koju je potpisalo 1199 planinara i 22 planinarska društva, uručena je predsjedniku Odbora za zaštitu prirode u Hrvatskom saboru u prisutnosti predstavnika Republičkog zavoda za zaštitu prirode i novinara „Večernjeg lista“.

Predstavnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode prof. Miroslav Rukavina i predsjednik Odbora za zaštitu prirode Hrvatskog sabora dr. Ante Kutle obavijestili su nas da je peticija izlišna, jer je zbog dotadašnjih aktivnosti „Duge“, Republičkog zavoda za zaštitu prirode i drugih pojedinaca održan sastanak kome su prisustvovali: predstavnik Republičkog ministarstva za poljoprivredu i šumarstvo, predstavnik Šumarskog fakulteta iz Zagreba, predstavnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode i direktor Šumarije Senj. Na ovom sastanku potpisana je promemorija koja sadrži sporazum da se odustaje od gradnje ceste i sječe šume u Smrčevim dolinama sve do usklađivanja propisa o zaštiti prirode i donošenja zakona kojim će vršni dio Velebita biti proglašen nacionalnim parkom.

Dakle, s ponosom možemo reći da je akcija, koju je predvodila „Duga“, uveliko pridonijela spašavanju Smrčevih dolina.

Ovakva djelatnost, a naročito njen rezultat, svakako su ohrabrenje u borbi protiv „manjih neprijatelja“ Velebita. Neki „manji“ neprijatelji su, međutim, mnogo žilaviji od Šumarije Senj. Prilikom potpisivanja peticije na Zavižanu 170 planinara je ujedno potpisalo i Protest protiv načina na koji se u planinarskom domu Zavižan baca smeće (prva vrtača lijevo). Potpisujući ovaj Protest planinari su preuzeli obavezu da će osobno sudjelovati u saniranju sadašnjeg divljeg smetišta ako bude postavljen uređan kontejner koji će se redovito prazniti. Protest je upućen Planinarskom savezu Hrvatske koji je također odgovoran za dugogodišnje zagađivanje Zavižana. Nažalost, od ovog protesta nije zasad bilo nikakve vajde. Zbog toga „Duga“ namjerava podnijeti prekršajne i druge

prijeve protiv odgovornih osoba nadležnim organima. Kao što se iz svega vidi „Duga“ želi vrlo konkretno djelovati na zaštiti prirode u planinama, pa ovim putem ujedno poziva sve planinare i ljubitelje prirode da nas obavijestite o svim uočenim zagađenjima u planinama, a naročito u Velebitu, jer je Velebit uvršten u lanac svjetskih rezervata biosfere. Također, po-

zivamo sve planinare na druge oblike suradnje i učlanjivanje.

Sve informacije mogu se dobiti srijedom od 19 do 21 sat u prostorijama društva, Zagreb, Andrije Žage 85 (Sportsko-rekreacijski centar Peščenica, igralište TPK) ili na telefon: 041-323-228 od 9 do 12 sati ujutro.

"Desetljeće Velebita"

IZGRADNJA I ADAPTACIJE PLANINARSKIH KUĆA

Iz Izvještaja Odbora za izgradnju doma „Baške Ostarije“ doznajemo da je do kraja listopada završena tehnička dokumentacija glavnog projekta, da je izvršeno dodatno projektiranje radi ujedna uređenja prostora što ih je izdala Skupština općine Gospic te da je na osnovi ovih uvjeta izvršena parcelacija zemljišta odnosno formirana građevinska parcela od 5070 m² i deposedačijski elaborat koji je 24. srpnja upućen Imovinsko-pravnoj službi općine Gospic sa zahtjevom za dodjelu neizgrađenog građevinskog zemljišta. S obzirom na veličinu investicije nosilac konzalting usluge Projekt-biro Gospic predložio je, u dogovoru sa članovima Odbora, izgradnju u tri faze od 1991. do 1993. godine. Ukupni troškovi, s urednjem okolisa, iznosili bi 12.800.000 din.

Odbor je predložio, a Predsjedništvo PSH prihvatio, da se općini Gospic uputi zahtjev da uvrsti program izgradnje doma „Baške Ostarije“ i rekonstrukcije objekata na Visočici, Stirovcu i Sugarskoj dulibi u programe koji bi se nadoveđinjalo razvijenih krajeva Hrvatske. Odbor će proširiti svoju djelatnost na rekonstrukciju navedenih objekata. Daljnji osnovni zadatak Odbora je utvrđivanje titulara (vlasnika) objekata s pripadajućom parcelom. Odbor predlaže da PSH prihvati ovaj model i za druge objekte kao poticaj svim planinarskim društvima da sređe imovinsko-pravna pitanja svojih planinarskih kuća i odgovarajućih parcella. Za Visočicu, Stirovac i Sugarsku dulibu Odbor je izradio parcelacijske elaborate i u toku je daljnji postupak za ishodjenje vlasničkog stanja. Osim toga Odbor je pripremio osnovne projektne zadatke i prikupio ponude projektanata za izradu projektne dokumentacije.

Zbog velikog obujma poslova Odbor je 12. lipnja odlučio da osnuje pet operativnih grupa: 1. za pripremu izgradnje doma na Baškim Ostarijama, 2. za realizaciju marketinga za osiguranje sredstava za taj objekt, 3. za rekonstrukciju Stirovca, 4. za rekonstrukciju doma na Visočici i 5. za projektiranje i izgradnju nastavka Premužićeve staze u južni Velebit.

Cetvrtu operativnu grupu zaključila je da prije rekonstrukcije doma na Visočici treba dovršiti izgradnju skloništa pored doma prema projektu Projekt-biroa Gospic, poklonu toga birovu planinarima. Ovo je sklonište već u funkciji. Petnačeta grupa je razmatrala projektiranje staze prema uvjetima i standardima Europskih pješačkih puteva i zamišljenog puta „Alpe-Jadran“ i utvrdila redoslijed faznog projektiranja. Prikupljena je zajednička ponuda za geodetske radove, izradu projekata i konzalting usluge.

Budući da su se zadaci Odbora proširili i povezali s Programom razvoja planinskog turizma općine Gospic, povećava se i finansijski obim ulaganja, te je Odbor stoga izradio Program investicijskih djelatnosti PSH u obliku tabelarnog pregleda odvojenog za: 1. dom na Baškim Ostarijama, 2. parcelaciju i sredivanje imovinsko-pravnih poslova za objekte na Visočici, Stirovcu i Sugarskoj dulibi, 3. rekonstrukciju i adaptaciju tih objekata u 1991. godini, 4. parcelaciju i sredivanje imovinsko-pravnih poslova za objekte u Paklenici, Stupu i Ivinim vodicama, te dogradnju kata u domu u Paklenici, 5. dogradnju Zavižana i adaptaciju skloništa Mali Halan i 6. sklonište Marasovač na Strugama. Predsjednik Odbora je na sjednici Predsjedništva PSH 29. listopada podnio detaljan izvještaj o izvršenim poslovima i uloženim sredstvima.

Josip Grubišić

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM NA OSTARIJAMA

Ing. Karlo Posavec, Zagreb	50 din	Vera Bradić, Zagreb	100	Varaždin	100
Frida Filipović, Pakrac	50	Dominikanski samostan	100	Velimir Lodeta, Varaždinske Toplice	150
Miloš Korica, Gospic	100	Bol, otok Brač, Bol-Brač	100	Petar Kudrić, Umag	30
Dane Zegarac, Zagreb	100	Rudolf Makale, Šibenik	100	Ivan Peček, Ivance	100
Davorin Ivančić, Rijeka	100	Ina-nafta Lendava,	330	Vladimir Mihaljević, Zagreb	100
P.D. „Psunj“ Pakrac, Pakrac	200	Lendava – Varaždin	330	Zeljka i Robert Smolec, Zagreb	200
Radoje Vučićević, G. Milanovac	50	Rev. Marijan Mihoković,	1.000	Vladimir Orešković, Zagreb	200
Milan Bunić, Novi Sad	200	Nedelišće, Nedelišće	1.000	Ing. Rudolf Sagovac, Zagreb	150
Ivan Oštr, Zagreb	50	PD „Gvozdac“ Sumarske škole	2.300	Jadranka Perica, Zagreb	200
Ana Nevrklja, Samobor	100	– prof. m. Matović,	200	Miroslav Vajdić, Zagreb	200
Franjo Lukić, Travnik	100	Kraljevo	100	Kresimir Jež, Zagreb	50
Josip Beštak, Zagreb	100	Darko Vasić, Zagreb	100	Nevenka Juratovac, Zagreb	100
Jože Haluzac, Zagreb	100	Nina i Franjo Pučar, Zagreb	300	Durđa Samobor, Zagreb	50
Vili Veselko, Zagreb	100	Radovan Malić, Karlobag	100	Divna Surčinski, Beograd	100
Branko Skrabonja, Rijeka	100	Ljerka Lapuh, Zagreb	300	Sime Balen, Zagreb	200
Božidar Veljković, Beograd	100	Mladen Madarević, Zagreb	50		
Ruža Pasarić, Novi Sad	100	Dr. Velimir Kalafatić,			

- „Ljubljana i okolica”, planinarsko-izletnička karta mjerila 1:50000 obuhvaća, među ostalim, Polhograjske dolomite, Barje s okolicom i dio Posavje. Detaljno, sa slojnicama i crveno označenim markiranim stazama, obuhvaćen je prostor između Skočje Loke, Vrhnikе, Ivancice Gorice i Litije. Na poledini karte je tekstovni vodič, popis gospodinica i planinarskih kuća. Svaka je kuća i slično prikazana. Kartu je izradio 1990. Geodetski zavod Slovenije, tiskalo ju je „Delo“ u Ljubljani i izdala Planinska zveza Slovenije. Cijena je 70 din a može se naručiti kod izdavača na adresi: Ljubljana, Dvoržakova 9. (ZP)

- **Zidni planinarski kalendar** za 1991. godinu. Planinska zveza Slovenije tiskala je dva takva kalendarja, velikog formata, s planinarskim motivima u koloru za svaki mjesec. Jednime je naslov „Kjer tičina sepeta“ (Gdje tišina šapće), a drugome „Svetloba tišin“ (Svet-

lost tišina). U jednom su fotografiski prilozi s himalajskim motivima, a u drugom s motivima iz slovenskih planina. Naručuju se na istoj adresi kao i gornja karta. (ZP)

- **Teodor Trifunović: Planinarstvo u Brodu** – 65 godina Planinarskog društva „Dilj“, Slav. Brod 1990., 101 str. formata 20 x 14 cm, ilustrirano, broširano, ovitak u kolostru, naklada 1000 primjeraka. Pred nama je djelo koje kao fenomen izaziva najprije pitanje: kako je bilo moguće 65 godina kontinuirana planinarskog djelovanja usred ravne slavonske Posavine, daleko od „pravih“ planina? Valja znati da je Brod odvajao bio kulturno zarište. Još 1886. je Ignjat Brlić objavio opisnoga uspona u Dilj-goru. Ta iskra koju je upalio Brlić nije više utrnula i zato se Brod s ponosom ubraja među prva mjestra u Hrvatskoj koja su osnovala planinarsku organizaciju, a zatim markirala puteve, uredila planinarsku kuću, tiskom publi-

cirala izvještaje o svom radu, objavila planinarski vodič po svojoj planini, proučavala prirodu svoga kraja, skupljala arhivsku gradu i fotografске dokumente. Prema tome, onda se zapravo i ne treba čuditi uvodno postavljeno pitanju o ovoj knjizi: kao o fenomenu, ona je bila samo još jedan logični korak dalje: zabilježiti, klasificirati i selektionirati gradu te je na kraju predati javnosti u zaokruženom obliku. Knjiga sadrži, osim kronike društvena rada, prilog o prirodi Dilj-gore i Sovskom jezeru, mali biografski leksikon tridesetak najaktivnijih članova u tijeku 65 godina rada i četverobojnu geografsku skicu Dilj-gore s markiranim stazama. Iako se Dilj ne može visinom mjeriti s drugim hrvatskim planinama, brodski su planinari svojim osmišljenim djelovanjem dali obilježje planine takvom području koje se u geografskom smislu smatra samo humljem. Iskrena čestitka brodskim planinarama, njihovoj volji, znanju i snazi duha. (ZP)

Alpinizam i sportsko penjanje

• Jugoslavenski alpinisti na osam-tisućicama

1. Viki Groselj (8)
  - Makalu (8163 m), 1975
  - Manaslu (8163 m), 1984
  - Broad Peak (8047 m), 1986
  - Gasherbrum II (8035 m), 1986
  - Co Oju (8201 m), 1988
  - Lhotse (8516 m), 1989
  - Everest (8848 m), 1989
  - Sisa Pangma (8046 m), 1989
2. Andrej Stremfelić (6)
  - Gasherbrum I (8068 m), 1977
  - Everest (8848 m), 1979
  - Broad Peak (8047 m), 1986
  - Sisa Pangma (8046 m), 1989
  - Everest (8848 m), 1990
3. Stipe Božić (3)
  - Everest (8848 m), 1979
  - Manaslu (8163 m), 1984
  - Everest (8848 m), 1989
4. Toma Česen (3)
  - Yalung Kang (8505 m), 1985
  - Broad Peak (8047 m), 1986
  - Lhotse (8616 m), 1990
5. Nejc Zaplotnik (3)
  - Makalu (8463 m), 1975
  - Gasherbrum I (8068 m), 1977
  - Everest (8848 m), 1979
6. Pavle Kozjek (3)
  - Broad Peak (8047 m), 1986
  - Gasherbrum II (8035 m), 1986
  - Sisa Pangma (8046 m), 1989
7. Stane Belak (2)
  - Makalu (8463 m), 1975
  - Everest (8848 m), 1979

8. Bogdan Bišćek (2)
    - Broad Peak (8047 m), 1986
    - Gasherbrum II (8035 m), 1986
  9. Jože Rozman (2)
    - Co Oju (8201 m), 1988
    - Nanga Parbat (8125 m), 1990
  10. Marija Stremfelić (2)
    - Broad Peak (8047 m), 1986
    - Everest (8848 m), 1990
  11. Iztok Tomazin (2)
    - Daulagiri (8167 m), 1987
    - Co Oju (8201 m), 1988
  12. Mirimir Hievska
    - Everest (8848 m), 1989
  13. Janez Jeglič
    - Everest (8848 m), 1990
  14. Borut Bergant
    - Yalung Kang (8505 m), 1985
  15. Janko Ažman
    - Makalu (8463 m), 1975
  16. Janez Dovžan
    - Makalu (8463 m), 1975
  17. Ivě Kotnik
    - Makalu (8463 m), 1975
  18. Marjan Manfreda
    - Makalu (8463 m), 1975
  19. Bogdan Brakuš
    - Co Oju (8201 m), 1986
  20. Blaž Jereb
    - Co Oju (8201 m), 1988
  21. Rado Nadvešnik
    - Co Oju (8201 m), 1988
  22. Marko Prezelj
    - Co Oju (8201 m), 1988
  23. Roman Robas
    - Co Oju (8201 m), 1988
  24. Marjan Kregar
    - Daulagiri (8167 m), 1987
  25. Marija Frantar
    - Nanga Parbat (8125 m), 1990
  26. Rado Bajan
    - Broad Peak (8047 m), 1986
  27. Tomáž Jamník
    - Broad Peak (8047 m), 1986
  28. Dušan Jeličić
    - Broad Peak (8047 m), 1986
  29. Silvo Karo
    - Broad Peak (8047 m), 1986
  30. Matevž Lenarčič
    - Broad Peak (8047 m), 1986
  31. Mojmir Štangelj
    - Broad Peak (8047 m), 1986
  32. Filip Bence
    - Sisa Pangma (8046 m), 1986
- (Dare Božić)

- **Tadej Slabe treći s ocjenom X+**. Tadej Slabe (Avventura, AO Matica) je u Vipavskoj Beli ispenjao najteži smjer u Jugoslaviji. Smjer Povodni mož je Slabe ocijenio s 8b+(X+ po UIAA). Sada je Tedi treći Jugoslaven koji je ispenjao smjer s X+. Prošle godine je smjer s ovom ocjenom ispenjao Rehberger u SAD, a ove godine, isto u SAD, naš izvrstan penjač Marko Lukčić. Matej Mejovšek je naš sedmi penjač koji je ispenjao čistu desetku, to je smjer Zigeunerbaron (X) u Austriji. Boris Čujić (AO Velbit) je prvi hrvatski penjač koji je

ispucuju smjer 8a(IX+, X-). To je smjer Cocoma u Costieri.

(Dare Božić)

● Iz SAD sa smjerom White Wedding (X+), Marko Lukić (AO Kozjak, Maribor) se iz SAD vratio sa izvrsnim usponima. Prijе posjeti Smith Rocku je u Mieke's Beach na pogled ispenjao nekoliko smjera IX-. U Smith Rocku je došao 25. augusta. Odmah je otisao u smjer White Wedding i 13. septembra je smjer završio. To je jedan od najtežih smjera u Americi. Prvi ga je ispenjao Tribout, poslije su ga ponovili Moffat i Franklin. Prošle godine bio je uspjesan i naš Srećo Rehberger. Marko Lukić je u prvom pokusaju ispenjao još dva odlična smjera: Darknes (IX+) i Times up (IX+, X-). Poslije je otisao i u Yosemite, gdje je zelio ispenjati El Capitan. Zajedno s novozelandskim penjačem Jeffom Shrimptonom je za jedan i ispenjao smjer Nos (VI, VIII, V o, 1000 m).

(Dare Božić)

● Na Rock Masteru u Kranju pobijedili stranci. Ovogodišnju već drugu utakmicu u Kranju vodio je poznati penjač Tomo Česen, a pozvao je i odlične majstore penjanja Jean Baptiste Tribouta i Corine Labrune iz Francuske. Kod žena je pobijedila Labrune ispred odlične

17-godišnje Trščanke Nataše Štritih, kojoj je bila ovo druga utakmica. Na treće mjesto se plasirala Damja na Klemencu iz Skofje Loke. Slijedile su Ortarjeva, Lukšanić i Tajnik. Kad penjača je pobijedio Tribout ispred Bojana Leskovska (Akademski AO) i Nejca Zaplotnika (AO Kranj), slijedili su ih Kalan, Sue, Jannikar, L. Zaplotnik i Rus. Zbog kiše nisu nastupili Tadej Slabe i Andrej Jaklić. (Dare Božić)

● Lhotse, naš najbolji uspon. Tomo Česen je alpinist o kojem se u svijetu najviše govori. Prvi put je svjet za njegovo ime čuo kad je u zimi prvi ispenjao tri velike stijene Alpa (Eiger, Matterhorn i Grandes Jorasses). Tada su u novinama stranci pisali o Česenu da će svjet još čuti njegovo ime, i nisu pogresili. Kad je prvi put otisao u Himalaju stekao je prva velika iskustva. Zajedno s Borutom Bergantom uspeo se po prvenstvenom smjeru na 8305 metara visoki Yalung Kang, gdje se Bergant poslije silaza smrtno unesrećio. Česen je poslije na 8300 metara bez opreme preveo noć na maloj polici. Slijedeći dan se smrtno umoran vratio sam u bazni logor. Poslije je u Alpama ispenjao još nekoliko izvrsnih uspona. No Sieste u Alpama još je uvijek najbolji solo uspon, a ispenjao ga je naš alpinist Tomo Česen. Strani penjači

su pokušavali ispenjati nesto bolje, ali su poslije ovog uspona odustali. Druga je njegova ekspedicija bila opet uspjesna. Sam se uspio na svoj drugi osamtišnjaku Broad Peak, a na drugoj planini svijeta, Cogoriju (8611 m) u južnoj stijeni je ispenjao prvenstveni smjer do visine od 8300 metara i tu se priključio klasičnom smjeru i zbog toga vremena sisao. Istoga dana je na ovoj planini ostalo zauvijek pet alpinista. Česen je dobio ponovo veliko iskustvo, znao je projemiti kada treba silaziti, kada se pripremao za Janu, svi su govorili da je optimist. Janu (7710 m) je bio velik cilj napoznatih alpinista svijeta. I Janu je Česen ispenjao sam i to s vrlo malo opreme. Svjet je mnogo pričao o ovom usponu i Česen je postao nekakav nadovejek. Česen je sada u svijetu jedini koji ima tolike vrhunske psihičke i penjačke sposobnosti. I slobodnim penjanjem se iskazao. Solraio je smjerove IX+, a s osiguranjem je ispenjao i smjer IX+, X-. Ni u slobodnom penjanju nemaju mnogo penjača koji su solraili IX-. Njegov uspon kroz Lhotse je svjet najviše iznenadio. Njegovo penjanje sigurno je riskantno. Za južnu stijenu Lhotse sa sobom je uzeo vrlo malo penjačke opreme. 3-4 kg hrane, 3 litre vode i penjačko uze, a za uspon je trebao samo 62 sata. Zanimljivo je i to da se sobom nije uzeo kuhalo. Jugoslaveni mogu biti ponosni na svoje alpiniste zadnjih nekoliko godina. UIAA je 1989 proglašila Jugoslaviju za najuspješniju na svijetu. To je bila godina kada je Jugoslavija prvi put stekla glas najbolje u svjetskom alpinizmu. Vjerojatno će i ove godine biti naši alpinisti najbolji na svijetu, jer su naši i ove godine najviše uradili na svjetskoj sceni. Tu su alpinisti kakvih nema ni jedna država u ovom času: Česen, Svetićić, Kozjek i Karo-Jeglić...

(Dare Božić)

● Iz Perua se vratila grupa planinara koju je vodio Zare Trusnovec. Uspeli su se na Huascaran Note (6655 m), a najviše se priča o usponu Pavla Kozjeka kroz Američki smjer u Chacraraji. Zanimljivo je i to da sve agencije u Huarazu i Limi pišu o usponu Tome Česena u j. stijeni Lhotse. (D. Božić)

● Penjačke novosti. Bojan Počkar i Simona Skarja su u severnoj stijeni Mont Robsona u Kanadi ispenjali prvenstveni Slovenski smjer (VI+, 300 m). U Aniča kuku je Armand Poleg ek zajedno s Romanom Tomšić slobodno ispenjao El Condor pasa (VIII). Borut Rus (AO Skofja Loka) je u Beli ispenjao Caj ob petih (X-), a Borut Kauzar (16 godina) u Libojah Kolomona (IX-).

Tadej Slabe (AO Matica Ljubljana) u smjeru Lord of the Rings

● **Brakus na Šiša Pangmi nisu uspjeli.** Poznati hrvatski planinar Bogdan Brakus poznat je po tome, što je prvi jugoslavenski alpinist koji se uspeo na osamtisucak Co Oju. Ove godine je vodio ekspediciju 15 alpinista, među njima i svoju suprugu Barbaru. Zbog vrlo lošeg vremena Bogdan i Barbara bili su tri noći na visini 7000 metara.

● **Jozef Nyka sve najbolje o našima.** Poznati poljski planinarski publicist piše: „Treba vam jestiti za uspon na Bagirati III, Cestitam i Mariji Stremfely za uspon na Everest. Nyka je napisao sve najbolje o našim alpinistima. Jugoslavija je velesila svjetskog alpinizma. Ni jedna zemlja u svijetu nije ispenjala toliko izvrsnih uspona u svjetskim centrima. Česenov Ihotec, Kozjekov solo u Andama, Svetičićev zimski Eiger, ovogodišnji najteži u Capitanu Lost in America Debeljaka i Robnika, Svetičićev solo usponi u Novoj Zelandiji, to su rezultati koji su najvredniji ove godine (Himalaja, Alpe, Ande, Yosemiti).“ (D. Božić)

● **Najveća nesreća u povijesti alpinizma.** Dana 13. srpnja srušila se velika lavina na Logor 2 sovjetskih alpinista ispod Pika Lenjina (7134 m) i usmrtila 43 planinara: 25 Rusi, 4 Izraelci, 2 istočna Njemačka, 2 Švicare, 9 Čehoslovaka i jednog Španjola. Lavinu je izazvao pad seraka s Pika Razdelni, pod kojim je bilo standardno mjesto za Logor 2. Skupina britanskih penjača i četiri Čehoslovaka imali su sreću što su se utaborili dvadesetak minuta podalje tako da ih lavina nije dohvatiла. Oni su bespomoćno promatrali što se događa, čak su vidjeli dvadesetak ljudi kako trče iz satora, no uzalud. Bila je to dosad najveća nesreća u povijesti alpinizma. (ZP)

U stropu

● **Debelak i Robnik ispenjali najteži smjer u El Capitanu.** El Capitan u Yosemitima ima 1000 metara visoku stijenu i najpoznatija je stijena za tehničko penjanje. Dušan Debelak i Avgust Robnik su otisli sa ciljem da ispenjuju smjer Lost in America, koji je 1985. ispenjao Randy Leavitt zajedno s Gregom Childom. Ovaj smjer spada u rang Jolly Roger, Sea of Dreams, Wyoming Slip Rank i Seared Earth, smjerove ocjene A5. Penjali su deset dana i zabiljali 400 klinova, 40 bakrenih glavica itd. To je sigurno nas najteži smjer s ocjenom A5. To je tehničko penjanje gdje se po nekoliko puta padne i po 50 metara. Po podacima domaće službe spašavanja u Yosemitima ove je godine to prvi smjer ocjene A5. (Dare Božić)

● **Slovenci ponovo na vrhu svijeta.** Ekspedicija „Alpe-Adria“ je dosegla pun uspjeh. Trojica alpinista su se popeli na 8348 metara visoki Everest. Kranjčanka Marija Stremfely je nasa „njivisa“ alpinistica. Uspela se zajedno sa suprugom Andrejem Stremfjom, koji je bio već drugi put na Everestu. Za Janeza Jeglića, izvrsnog penjača, Everest je bio prvi osamtisucak. Voda ove ekspedicije, Tomaz Jammik, raduje se ovom uspjehu. Jedini od Slovenaca, koji zbog bolesti nije dosao na vrh, bio je Silvo Karo, kao i ostalih šest talijanskih alpinista. Najviše vrijedi nas prvi ženski uspon na Everest. Marija Stremfely je Everest drugi osamtisucak. Godine 1986. bila je na Broad Peaku (8047 m). Andreju je bio Everest već šesti osvojeni osamtisucak. (Dare Božić)

Vijesti

● **VIII. pohod na Učku,** što ga svake godine već po osmi put na tradicionalnu način organizira riječko PD „Kamenjak“, ove je godine privukao više od 1000 planinara iz Hrvatske, Slovenije i Bosne. Pohod se održava u spomen Pazinske deklaracije od 13. rujna 1943., o prijenosu Istre Hrvatskoj. Sudionici pohoda sastali su se u nedjelju 16. rujna kod Doma na Poklonu, gdje je održan pozdravni govor, a zatim su se popeli na vrh Učke, gdje su mnogi dobili znak priznanja za us-

pon i višegodišnje sudjelovanje (knjižicu i znakove). Na povratku bilo je ugodno slušati KUD iz Spinčića koje je izvodilo na limenim glazbalima splet primorskih, istarskih i dalmatinskih pjesama. (J. Sakoman)

● **IX. pohod „Ususret zdravlju“** održan je 30. listopada na Okič-grad u suorganizaciji samoborskih planinara. Prisutno više stotina hodača. Bili su osigurani suveniri i značke (J. Sakoman)

● **Dan Puntijarke** održan je na Sljemenu u Domu „Ivan Pačković“ 23. rujna u organizaciji PD Zagreb Matica. Na svečanosti su se istakli viraci PD Željezničar iz Zagreba. Dan prije održan je tradicionalni pohod nepoznatim stazama Medvednici u organizaciji PD Runolist iz Zagreba. (J. Sakoman)

● **Planinari posjetili Jazovku.** U subotu 6. listopada posjetilo je 45 zagrebačkih planinara janu Jazov-

ku u Zumberku. Iz Šostice su kre-nuli do Sopotskog slapa radi lak-seg puta, pa nastavili za Jazovku. Tu je omanje parkiralište, a nad ja-nom velik križ. Nakon toga planinari su posjetili Vivodinu i Breza-nic.

(J. Sakoman)

● XII. pohod na Slavnik do Tu-move kuće organiziralo je Obalno PD iz Kopra 7. listopada iz z. st. Podgorje i Presnica. Tako je vrijeme bilo nepovoljno, pristiglo je neko-liko stotina planinara. Tumova kuća je prva točka Istarskog planinarskog puta, čime je povezana hrvatska i slovenska planinarska or-ganizacija. Za lijepa vremena od kuće se vidi cijelo područje IPP-a sve do vrha Učke.

(J. Sakoman)

● „Deset godina stanice GSS Kar-lovac“. Karlovački planinar, spa-savač, speleolog, član predsjedništva PSH, suradnik „Nastih planina“ Ru-do Staric objavio je u povodu 10. godišnjice Stanice GSS Karlovac mali spomen-članci na 31 sapirografi-rame stranice o kojem izvještavamo ne samo radi GSS-ovskog jubileja.

negi i radi literarne kvalitete edi-cije (steta što nije tiskana knjigo-tiskom). Tako je, kako piše kaze-spis morao biti završen na brzini, a možda i upravo zato, napisan je zivim i tečnim govornim jezikom, na najbolji jurnalistički način. Na-taj je način uspijeo da se inace su-hoparno arhivsko gradivo čita poput zabavnog siva, ali ne na us-tručnjivosti i točnosti. Usta-lom, autori i mješi bilo teško prikazati dosadašnji rad Stanice, jer je sam bio sudionik većine opisanih događaja. Radi ilustracije evo samo nekoliko naslova iz edicije: Nema-nista bez uvoda, Malo o Karlovcu (rekač bih), Karlovac na zanimljiv-način (Z.P.). Zasto su bernardini-ci morali stupiti na scenu, itd. (Z.P.)

● XV. obljetnica PD „Viharnik“ iz Ljubljane održana je 23. rujna u Kamniškoj Bistrici. Svečanost je posjetilo i PD „Željeznica“ iz Za-greba s punim autobusom planinara. Oni su svečaru predali prigodni poklon, grb grada Zagreba, a zatim su propjesaci Kuzeljevu pot koja traje oko tri sata hodja (J. Sakoman)

● 40 godina rada PD „Zavižan“ iz Senja proslavljen je u planini. Dana 29. srpnja okupilo se kod lu-garnice na Stirovaci stotinjak planinara i gostiju s raznih strana. Bio je lijep suncan dan tako da su planinari obliši i u blizini vjelebitiske vrhove. U okviru svečanosti podje-ljena su priznanja PSH zaslužnim članovima. Pokrovitelj proslave bilo je Sunjsko gospodarstvo Senj.

(J. Sakoman)

● Ivica Sudnik počasni gradona-čelnik Samobora! Poznati samobor-ski planinar, dugogodišnji predsjed-nik PD „Japetić“, kustos Planinarskog muzeja u Samoboru i nekada-sući prečelnik komisije za povijest planinarstva PSH proglašen je po-časnim gradonacelnikom Samoba-ra u povodu 30.-godisnjice života. Tom je prilikom 23. listopada u Vi-jecnici samoborske općine upriličeno svečano primanje. Sudnik je osim u planinarstvu, stekao svojim svestranim zalaganjem na kulturnom i sportskom polju ugledno ime. Nasa srdaćna čestitka slavlje-niku!

(Z.P.)

Gorska služba spašavanja

INTERVENCIJE GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA PS HRVATSKE

Služba je 15. prosinca svečanim zborom pro-slavila 40 godina rada. Dosad je imala 1900 ak-cija. Danas broji 13 stanica i 250 članova, od toga 13 ljećnika. U idućem broju opširniji iz-vještaj. Naslovna slika ovoga broja prikazuje vežbu članova u Klekovoj stijeni.

Zimska sezona 1988/89. protekla je bez sni-jega i skijanja. Tako su izostale intervencije na skijalištima. Međutim, broj intervencija u planini pri tzv. planinarskim nesrećama podjednak je prijašnjim godinama. U 13 registriranih inter-vencija sudjelovale su stanice Zagreb, Samobor, Varaždin, Split, Zadar i Delnice s ukupno 75 angažiranih članova službe. Između ostalih po-dataka o nesrećama i akcijama najpoučnije je analizirati okolnosti i uzroke nesreća. Vidi se da je u 1989. uzrok nesreće u planini najčešće bilo poskliznuće ili krivi korak na planinarskom putu (6). Jedan je takav krivi korak za-vršio 70-metarskim padom niz skok i smrtnim ishodom. Nadalje je korisno upozoriti na odva-janje od planinarske skupine i na opasnosti koje iz toga proizlaze. Kod dvije nesreće imale su akcije spašavanja stijenski odnosno alpinistički karakter, a u dvije je spašavanje izvedeno u speleološkim objektima. Tu se, međutim, nije radilo o nesrećama speleologa. Najvažniji po-daci o obavljenim akcijama spašavanja prikazani su pregledno na tablici.

Dr. Borislav Aleraj

Datum	Unesrećeni, (spol, dob)	Prebivalište	Član PD
7. I	M.A. z 63	Zagreb	Ne
8. I	R.M. m 18	Zagreb	Ne
9. I	B.M. m 34	Zagreb	PD Zagreb Matica
5. III	??. z 42	Split	Ne
5. III	M.D. z ?	Smederevska Palanka	PD „Jaje-nice“
29. IV	U.M. z 19	Grosuplje	?
21. V	V.A. z 50	Split	Ne
27. V	N.E. m ?	Vinica	PD „Vinica“
22. VI	F.P.S. m 18	Hamburg, Njemačka	Ne
1. VII	V.D. m 50	Rastićevo	Ne
3. VIII	G.M. m 29	Ravna Gora	Ne
15. X	P.M. m 51	Zagreb	PDS Ve-lebit
? IX	B.V. z 62	Zagreb	PD Zagreb Matica

● **Kamo na izlet?** Iz programa izleta PD „Japetić“ u Samoboru izdvajamo: 27. siječnja na Oštare pod parolom „Ususret zdravlju“, 7. travnja 1991. na samoborsku Plešivicu, također u okviru priredbe „Ususret zdravlju“, 12. svibnja 34. memorijal „Janko Mišić“ (popularno-orientacijsko natjecanje).

● **Proljetni pohod u Žumberak** priređuje 18. i 19. svibnja 1991. na tradicionalni način PD „Monter“ iz Zagreba do svojega doma u Sekulici. Poblže u idućem broju, a zasad samo toliko da to upišete u kalendar svojih planinarskih akcija. (ZP)

● **Travničani na Mont Blancu.** Mehmed Kolasević (PD „Vlašić“), Robert Vujičić (PD „Borac“) i Zahid Sefer (PD „Karaulska gora“), svi iz Travnika, uspeli su se proslog ljeta na Mont Blanc u organizaciji Planinske zveze Slovenije, pod vodstvom ing. Jocu Balenta iz Ljubljane. Osim toga uspeli su se i na Gran Paradiso (4061 m). Za travničko planinarstvo je i pored 60-ogodišnje tradicije uspon na Mont Blanc velik uspjeh. Dosad je to uspjelo sa-

mo jednoim Travničaninu: Sefketu Kofaseviću, članu PD „Dr. Mihovoj Janibrišak“ (1984. godine). (ZP)

● **Pohod Durmitor, Tara, Komovi, Maglić i u 1991.** Ni sam inicijator desetodnevnih planinarsko-splavarških putovanja na Durmitor i Taru. Tomislav Jagatić nije 1984, kada je akcija započela, mogao pretpostaviti, da će se broj onih koji su sudjelovali na dosadašnjim putovanjima u 1990. popeti na 570. Očito, da je zanimanje pobudio veoma atraktivni itinerer, temeljite organizacijske pripreme, a najposlje i sam način izvođenja (vožnja u autobusu s klijama uredajem, trodnevno splavarenje Tarom, izlet do Komova s usponom na Vasojevički kom, planinarske ture po Durmitoru: Bobotov kuk, Savin kuk, Prutaš, obilazak durmitorskih jezera, uspon na Maglić). Autor i vodič ovih putovanja, koja se pokreće svake godine početkom mjeseca srpnja i kolovoza, upoznao je kroz šest godina mnogo novih prijatelja u Crnoj Gori i zadobio veći broj suradnika na durmitorskem području i svi oni na svoj način pridonose uspjelu ovih putovanja. Ponovno se kreće na turu u dva

termina: 29. 6–3. 7. i od 3.–12. 8. Ako želite sudjelovati, imati lijepe planinarske doživljaje, upoznati nove i lijepo krajeve, steći nove planinarske prijatelje, zatražite program putovanja i sve druge obavijesti na adresi: Jagačić Tomislav, 42000 Varaždin, Slavenska 19, tel. 042–47-512.

● **Tara i energetičari.** Potpisana je dogovor između Izvrsnih vijeća Bosne i Hercegovine i Crne Gore o izgradnji hidroelektrane „Buk Bijela“ na Drini. Na osnovi tog dogovora, oformljeno je zajedničko poduzeće od elektroprivrednih subjekata iz tih republika. To zajedničko preduzeće bit će nosilac izgradnje hidroelektrane. Lokacija za izgradnju brane je na udaljenosti nekoliko kilometara uzvodno od Foče u pravcu Šćepan polja. Raniji nivo brane je podignut za 16 metara i sada ta brana nosi nedefiniranu označku „kota 500“. S tim podizanjem visine brane i pri najmanjem vodostaju potapa se Tara i njen kanjon, a pri većem vodostaju potapa se skoro polovina kanjonskog dijela rijeke i kanjona Tare (do tridesetak kilometara!). Pregradivanjem Drine

Mjesto nesreće	Vrsta ozljede	Uzrok nesreće	Stanica GSS koja je intervenirala
Medvednica,	prelom potkoljenice	silazeći poskliznula se na snijegu i sjela na vlastitu nogu	Zagreb
Oštrec	kontuzija (prelom?) kičme	poskliznuo se na putu i pao	Samobor, Zagreb, prisutni planinari i liječnik
Ham (Ivanščica)	potraga, bez ozljeda	odvojio se od skupine i izgubio se	Zagreb, Varaždin
Mosor	uganuće gležnja	pala na planinarskom putu	Split
Mosor	uganuće gležnja	krivo stala na planinarskom putu	Split
Paklenica, Anića Kuk	kontuzija nadkoljenice, oderotine, krvni podljev	pala 30 m u Velebitaškom smjeru, sama sisla do Anića Luke	Dežurna ekipa GSS PSH u Paklenici (stanice Split, Zadar, Samobor)
Kozjak	prelom potkoljenice	nepoznat	Split
Klek, Potklek	prelom potkoljenice, lom rebara	pao kao prvi u navezu 7 m na policu, u smjeru Vrijeskova pločica	Zagreb, uz sudjelovanje spasavaoca iz Čelja i pomoć prisutnih penjača
Omiška Dinara	prelom kralježnice, prelom svoda i baze lubanje, smrt	pad niz 70 metarsku stijenu pri planinarenju	Split
jama na području planine Lisine	potraga, bez uspjeha u dvije jame	nestao mještanin	Split
jama u okolici Ravne Gore	mnoogostruk ozljede, smrt	samoubojstvo u 35 metarskoj jami	Delnice
Medvednica, Kameni Svatovi	prelom potkoljenice	krivo stao na planinarskom putu	Zagreb
Medvednica, Medvedgrad	ogrebotine, smetenost	odvojila se od skupine i zalutala, naknadno sama došla do Šestina	Zagreb

stvara se akumulacijsko jezero koje potapa prirodne tokove Drine, Save i Tare. Na ovaj način ostvaruje se san energetičara o uništenju Tare, započet prije osamdeset godina (1911. god.), a koji traje do dana danasnjeg. Projekti su u cijelini završeni i redigirani. Osnovni finansijski treba da bude Svjetska banka iz Washingtona, kod koje je već stigla ili uskoro treba da stigne dokumentacija radi odobrenja finansijskih sredstava. S bankom se vode pregovori od 1982. godine. Drugi finansijski treba da bude jedna od naših banaka ili njih više, tj. ona banka koja bude imala sredstava. Ukoliko Svjetska banka prihvati da finansira HE „Buk Bijela”, istodobno bi napravila predsedan, jer je ta banka potpisnik konvencije da ne financira objekte koji narušavaju prirodnu ravnotežu ili unistavaju prirodu. To što nude energetičari izgradnjom HE „Buk Bijela” na Drini, katastrofa je za Taru. Taj vandalski i barbarски potez može se napraviti samo jednom, jer će prirodu Tare unistiti zaувijek. Obraćam se javnosti s molbom da se učineći sve potrebni naporak kako bi se izgradnja te hidrocentrale sprječila. (Cane Janićević, Pljevlja)

• **Pečat Košljuna.** Riječka planinarska društva često organiziraju izlete na otok Krk gdje, osim najvećeg vrha otoka Obzove (569 m), ima još podosta planinarski interesantnih tura pogotovo tijekom zimskih mjeseci. Posebno su zanimljive ture grebenom od Obzove na jugoistok do točke Organ (390 m) te spust u Bašku. Iz Baske na sjever i sjeverozapad pružaju se od Stražice (373 m) prema Vrbniku predjeli koji podsjećaju na mjesecu površinu. Odate se uzdižu vrhunci s kojih se pružaju očaravajući vidici u krugu od 360° ili, kako narod kaže, dokle oko seže. To su Vidolhani (462 m), Gajen (463 m), Prigradska glava (458 m), Dritelj (395 m), Kričanavská glava (388 m), Stražica (341 m) i Hlam (449 m) ponad Vrbnika. Istina, visina nije velika, no kada se penje

od nule i po kamenjaru, ture i nisu tako luke. Svi ti izleti često zavrsavaju posjetom otočiću Košljunu u Puntarskoj Dragi. Košljun – to je prava riznica povijesti i prirodnih ljepota zahvaljujući vrijednim franjevcima koji na njemu stoljećima obitavaju, njeguju ga i dograduju. Da bi planinari, kao i ostali posjetiocim imali uspomenu na taj čarobni otočić, tajnik Općinskog planinarskog saveza Rijeke zamolio je akademskog slikara Vladu Potočnjaku da nam izradi osnovu za pečat otočića (Vladina supruga je strastvena planinarka). Vlad se spremno odazvao, a vlasnik pečatotvornice Jelušić i njegov radnik Rikel izradio je pečat. Nitko nije naplatio ni dinara! Prvoga narednog izleta na Krk obavezno se ide na Košljun. Tom prilikom pečat će biti u ime svih planinara (ne samo Rijeke!) poklonjen franjevcima. (Miljenko Pavesić)

• **„Puce zagrebačke“.** Vokalni zenski ansambl PD PTT „Sljeme“ iz Zagreba, osnovan 6. studenog 1989., s devet članica, osanostalo se pod nazivom „Puce zagrebačke“. Sada broji 15 vrlo ambicioznih žena i djevojaka i djeluje kao samostalna sekcija KUD „Vilim Gašler“. Dosad je imao već više od 30 nastupa pod dirigiranjem Zlatka Markulina. Pokusi se održavaju ponедjeljkom u 19 i četvrtkom u 20 sati u prostorijama PTT kluba Zagreb. Dobro došle i nove članice. (ZP)

• **Dom na planini Lisac kod Zenice** ponovno je stalno otvoren. Novi domar, vrijedni i čestiti Safet Bećić preporodio je ovaj dom. Uz obilatu pomoć najvjernijih članova PD „Tajan“ iz Zenice dom je opet postao ugodan kutak za velik broj planinara i izletnika. Nedavno je u njemu održan masovan sastanak planinara pod nazivom SUSRET VETERANA. Bilo je i starih i mlađih, pa su se zajednički družili rutina i iskustvo s mlađošću i poletom. Bio je to nezaboravan susret. (Nikola Blažević)

• **PD „Zenicatrans“** krenulo je iz zimskog sna koji je trajao punu godinu dana. Na sastanku 26. 10. odlučeno je da će se na izbornoj godišnjoj konferenciji razdruziti stari i umorni, stari vjećno zauzeti nemim važnim poslovima, i uvesti mlađi koji nude mladenački zanos. Vjerujmo mlađima i nadajmo se da će ovaj planinarski klub krenuti u bolje sutra. (Nikola Blažević)

• **PD „Željezara“ Zenica** ima prekrasan planinarski dom na planini Sinetu, svega 10 km od Zenice. Asfaltni put povezuje grad i dom.

Vrijedni domaćini doma sada rješavaju pitanje centralnog grivanja i očekuju da će uskoro biti uvedeno. Na red dolaze radovi oko skijaških priprema za zimsku sezonu. Koncem godine će vrijedni članovi dobiti priznanja, a bit će usvojen i program rada za 1991. godinu. Između Zenice i doma na Smetu ima oko 150 vikendica i tri naselja (Novo Selo, Pesevići, Poce i Ogradište). U Zenici je mnogo radnika, učenika i izletnika, pa evo poziva maloj privredi (autoprevoznicima s vozilima do 25 sjedala) da ostvari dobar posao i na ovoj relaciji uvede stalne linije. Informacije: PD Željezara, Zenica, Bulevar Lenjina 15 (pisano) ili na telefon: Nikola Blažević: 072-23-693 svaki dan osim nedjelje od 7 do 8 sati.

• **Hrvatski planinari na Kočevskom području.** Skupina od 54 planinara HPD Zagreb Matica posjetila je 29. rujna Kočevsko područje. Izlet je organizirala Sekcija seniora u suradnji s Turističkom agencijom Glorija (tel. 061-851-361) iz Kočevja. Najprije smo obišli spomen-područje „Grobišta“ ubijenih vojnika i civila u svibnju i lipnju 1945. godine. Ovo područje je svakodnevno brojno posjećeno, osobito subotom i nedjeljom, kada ovamo dode i do 15 autobusa pred velikog broja posjetilaca koji dolaze osobnim vozilima. Uz stručno vodstvo obišli smo tri grobišta (jame): Grobište slovenskih domobrana (2.000), grobište Hrvata (13.000), i „Priručnu jamu“ onih koji su umrli za vrijeme transporta od Kočevja (12 km). Jama u kojoj leže Hrvati nalazi se 3 km od Jame slovenskih domobrana. Promjer jame je oko 30 metara, a sredina je zajedno s pokrovnom zemljom utonula oko 6 metara u dubinu. U rubove se nalaze široke pukotine. U jami je postavljen skromni križ s natpisom na slovenskom: „TUĐI MI SMO PALI ZA DOMOVINU“. Minutom šutnje odali smo počast žrtvama i zapalili svjetla koja smo donijeli sa sobom iz njihove domovine. Ovo je bila prva organizirana posjeta iz Hrvatske. Od ostalih objekata posjetili smo Eleonorinu jamu (1,45 sati od Kočevja), spiljski objekt turistički ureden (obilazak 15 min), zatim planinarski dom Jelenov studenac (850 m, 1,5 sat od Kočevja), gdje su nas dočekali ljubezni domaćini, a neki su posjetili i Ledenu jamu (20 min od doma). Dom je sat i pol hodja od Kočevja, ima 35 skupnih ležaja, djelomično je opskrbljeno sa hransom i pićima, otvoren petkom, subotom i nedjeljom. S planinarskog gledišta Kočevski kraj je vrlo zanimljiv. Za njegovo bolje upoznavanje potrebna su najmanje tri dana. (D. Filip)

SADRŽAJ GODIŠTA

ČLANCI

Aleksić Nikola: Raport s Velebita	4
Aleksić Nikola: Planinarski savez Hrvatske u 1989. godini	49
Aleksić Nikola: Dan planinara Hrvatske na Oštarijama	185
Antalos Marija: U bespuću Velebita	251
Barišić Teo: Bjeljevina OHO	174
Barišić Teo: Speleološka istraživanja PDS „Velebit“ u Lici	175
Barišić Teo: Spilja u kamenotomu Tounj i spilje Tounjčica	219
Belavić Mirko: Nova staza uzduž sjevernog Velebita	31
Bilač Snježana: Hrvatski „ženski“ alpinizam	7
Bilač Snježana: Na putu svile	57
Blažević Davor: Kako sam, ipak, stigao na Mont Blanc	236
Bogdanić Dubravka: Špik	70
Bogdanić Dubravka: Od bundeve do 1757 metara	102
Boža Drago: Susret pod Žurimom	154
Božiček Nevenka: Na Hrastovičkoj gori	106
Božić Vladimir: „Jučer je bilo otvorenje i rasvjeta spilje Samograd“	179
Božić Vladimir: 40 godina poslijeratne planinarske speleologije u Hrvatskoj	117
Božić Vladimir: U Ponoru Gotovž prije 30 godina	169
Božić Vladimir: Jednom nogom s one strane	216
Cvitanović Zlatko: Šatoru i Cincaru u pohode	100
Čaušević H.: Ljudskost i svetost podzemlja	22
Čaušević H.: Planinarstvo i ekologija	92
Cosić Predrag: Musala (2925 m) – krov Balkana	149
Damjanović–Bolanča Lahorija: Alkoholizam i planinarenje	226
Durić Tomislav: Planinarska kronika	33
Durić Tomislav: Gradit ćemo dom na Oštarijama	71
Durić Tomislav: „Velebit i njegov biljni svijet“	123
Durović Danica: Vraća se život u opustjelo Mirevo	147
Filips Đuro: Susret „Bratstvo u jedinstvu“ na Bjelasici	167
Finka Mihaela: Kroz čabarski kraj	119
Grubišić Josip i Mišo Ćubrić: Planinarski dom na Baškim Oštarijama	125
Ivanović Darija: Visočica suncem obasjana	203
Jagačić Tomislav: Doživljaji jednog vode puta	55, 95
Jagačić Tomislav: Desetodnevno planinarsko-splavarsko putovanje	56
Jagarić Vladimir: „Planinarska omladinska koračnica“	39
Jagarić Vladimir: Planinarski dom „Monter“ u Sekulićima	72
Janeš Ladislav: 40 godina PD PTT „Sljeme“ u Zagrebu	127
Juras Ante: Krčićem nizvodno	12
Juras Ante: Planinarska svečanost u Šibeniku	163
Juras Ante: O Promini i okolo nje	257
Kaučić Milan: Tišini na krovu Slavonije	10
Kezele Patricia: Zimovanje bez snijega	103
Kliko Sakib: Vrijeme ljubavi u planini	17
Kliko Sakib: Kameničići sa Crnogorske transverzale	59
Kliko Sakib: Ep o Moračkim planinama	193, 244
Klobučar Milan: Zabranjena zona	156
Kopić Jakša: Prilog planinarskoj bibliografiji	177, 223
Korica Perica: Telegram na velebitskoj stazi	202
Kurtović Borut: Sportsko penjanje i urbanizam	260
Lacković Damir: Speleološko istraživanje Sinjajevine	25
Lacković Damir: Bljesak u podzemni svijet	221
Lemić Ana: Još jedno sklonište na Velebitu	252
Majetić Goran: U Završju	104
Majetić Goran: Oblaci	254
Maltarić Branimir: Uspon i nešto više	152
Marciuš Franjo: Varaždinski skladatelji planinarskih pjesama	118
Maroević Tonko: Magnet trećeg pola	259
Mihaljević Vladimir: Društvene reforme i Planinarski savez Hrvatske	3
Mlakar Janko: Morfologija i biologija planinara	35, 77
Muir John: Uspon na Mount Ritter 1874. godine	141
Papeš Mokos Božica: Alpinizam u Anića luci i ekologija	74
Papeš Mokos Božica: Planinari i priroda	94

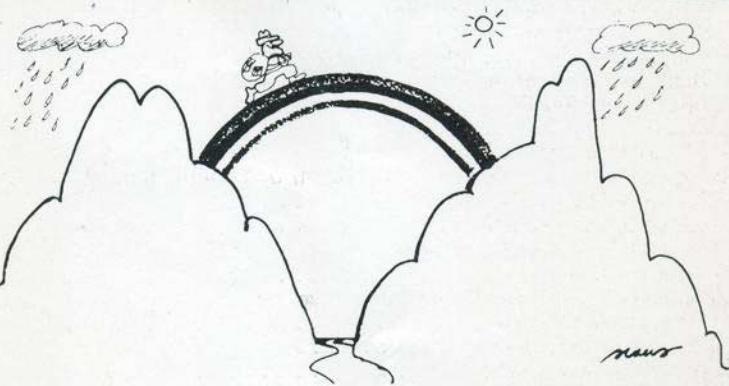
Papeš Mokos Božica: Sportski penjači i priroda	180, 267
Papeš Mokos Božica: Tri puta u svjevernoj stijeni Mount Everesta	197
Papeš Mokos Božica: Zašto sam protiv planinarskih domova	214
Pavešić Miljenko: Prva planinarska markacija na otoku Krku	38
Pavešić Miljenko: Trodnevni pohod kroz Grobničke Alpe	75
Pavešić Miljenko: Borovi vrh u sjevernom Velebitu	121
Pavešić Miljenko: Planinari osobnjaci	159
Pavešić Miljenko: Planinarska kuća u Viništu na KPP-u	162
Pavešić Miljenko: Na Kleku novi vjetrovi pušu	212
Pavešić Miljenko: Vol na Kleku	213
Pavešić Miljenko: Željo naša, karto Gorskog kotara	264
Pavlín Tomislav: Planinarsko sklonište na Omiškoj Dinari	211
Petanjek Božidar: Nemirna noć u Lokandi	158
Petričević Smilja: Kapelsko putešestvije	65
Petričević Smilja: Planinarski šešir	207
Piljić Ivica: Dolomitima s ljubavlju	233
Piljić Ivica: Nismo mi štetočine	267
Polan Hrvoje: O „Dugi“, ekolozima, Velebitu i još ponečemu	179
Polan Hrvoje: Spašene Smrčeve doline na Velebitu	271
Poljak Željko: Snježana Bilač	8
Poljak Željko: Akademik Sergej Foenbacher	124
Poljak Željko: Alpinist i slikar Marijan Tišljar	160
Poljak Željko: Jakob Jakša Kopić	225
Poljak Željko: XV. skupština Planinarskog saveza Hrvatske	89
Rakić Miodrag: Pad	100
Ramuščak Dubravka: Forma viva u Dabrima	186
Rukavina dr. Ante: Kuda idu „horvatski nomadi“?	29
Rukavina dr. Ante: Kameničići sa staza (VIII)	63
Rukavina dr. Ante: Kad samo zvijezde osvjetljuju put	101
Rukavina dr. Ante: Došli do zvijezda i vratili se medu njih	145
Rukavina dr. Ante: Nekoliko rečenica ekologistu Polanu	268
Rukavina dr. Ante: Najdraže djelo akademika Forenbachera	269
Sablek Dr. Tomislav: Uspon na Tajget	241
Salopek Ivan: Rekordi na Hercegovačkoj transverzali	255
Sliepčević dr. Zvonimir: Planinarski put „Kornati“	14
Starić Rudo: Zašto pišete, ljudi?	19
Starić Rudo: Zvono	11
Sušac Martin: Planinari su zapravo sveci	209
Šekularac Radonja i Daniel Vircek: Trojan (2163 m) u Prikletijama	137
Šincek Mira: Planinarski san	16
Šincek Mira: Nekaj bum ti povедala	69
Šincek Mira: Pjesma kamena, vode, cvijeća	99
Šincek Mira: Vrijeme istine	263
Vadić Nenad: Stazom radosti kroz Dabarske kukove	189
Vatrencjak Alirizah: Meziča stijena	249
Višić Frane: Bilo nam je tako lijepo	98
Volenec Vladimir: Naši najviši vrhovi	27
Vujičić Duško: Kavkaz 1990	239
Zrnčić Hrvoje: Dobri ljudi u Kninu	166
Žubrinić Darko: Erzi, orlovo gniazeždo na Kavkazu	109
– Vještice ponovno jašu na Klek	73
– Yeti – narodna priča Šerpesa za djecu	104
– Rujno i crkva Sv. Marije na Velebitu	204
– Deset zapovijedi za planinarenje s djecom	215
– Predstavljamo vam PD „LTA“ iz Varaždina	265

PRILOZI BROJU 3-4

KRACI PRILOZI I VIJESTI

Označavanje i registracija planinarskih puteva i transverzala	Alpinizam i ekspedicijonizam 43, 85, 132, 182, 228, 273
Adresar planinarskih društava	Desetljeće Velebita 39, 71, 127, 272
Planinarski objekti u Hrvatskoj	Gorska služba spašavanja PSH 45, 136, 276
Vežni putevi i transverzale	In memoriam 42, 81
Planinarske akcije u 1990. godini	Pismo uredništvu 227
Orientacijska natjecanja u 1990. godini	Planinarska fotografija 146
Stanice vodiča u Hrvatskoj	Publistika 45, 131, 230, 273
Stanice Gorske službe spašavanja u Hrvatskoj	Rad planinarskih društava 46
	Speleologija 41, 84, 176, 228
	Sportsko penjanje 37, 85, 132, 182, 273
	Vežni putevi i transverzale 120, 129, 168, 181, 230
	Vijesti 47, 86, 133, 184, 231, 275

IVAN HARAMIJA

Karikaturist-planinar IVAN HARAMIJA HANS član je PD „Bilo“ u Koprivnici. Oduvijek je bio skloniji prvom dijelu svog atributa. Toliko crta da nema vremena za brda, a i kad uhvati malo slobode, drugi uhvate njega i obvezu ga da uređuje „najkontinuiraniji“ (vrlo bitna odlika) humoristički list u Hrvatskoj, FEFERON. Od svih planinarskih domova najdraži su mu „Miroslav Hirtz“ u Jablancu i njegov domaći „Pesek“ (zbog nadmorske visine). Hans tvrdi da se na većim visinama počne gubiti, navodno je to primjetio prilikom penjanja na više katove poslovnog tornja „Podravke“ gdje je zaposlen.

